5920

دامیر کروړ سور ی دولس سوه پنځو سم تلین
۱۵٤ ـ ۱٤۰٤ هـ ق

دژبښوونې مسائلې

لیکوال

محمد صدیق روهی

۱۳۶۱

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

5920c

دژبپوهنې مسالې

لیکوال

څېړندوی محمد صدیق روهی

خپرونکی

دافغانستان دعلومو اکاډیمۍ

دژبو اوادبیاتو علمی اوتحقیقی مرکز

پښتو ټولنه

د زیری جریده

۱۳۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

په (۱۳٤۸) هل * کال کی مــی(دژب ښوونی مسالی) تر عنوا ن لاندی یوه رساله لیکلی وه او پـــه‌هغه کې می‌د هماغه وخت پرتعلیمی نصاب په تیره دلوست پرکتا بونو انتقاد کړی و . دا رساله چی تر اوسه پوری د افغانستا ن ددمو کراتیک جمهوریت د علومو داکاډ‌ـ یمی په‌کتا بخانه کی خوندی وه دیوه علمی کمیسیون په سپار ښتنه ماته راوسپار له شوه چی د مطلب‌داساسی تکو په پام کی نیولوسره نوموړی رساله داوسنیو علمـــــی‌اړتیاو سره عیاره کړم او له‌سره‌یی بولیکم.

د(ژب ښوونی مسالی) په سر یزه‌کی درسالی دلیکلو انگیزه‌داسی ښودل شوی وه : ((تر اوســـــه‌پوری د ژب ښوونی په‌باب زموږ په هیواد کی ښایسته زیاتی مقالی اورسالی لیکل شوی یا ترجمه شوی دی مگر دغسی لیکنی غالبا دافغا نستان له عینی شرایطو سره اړخ نه لگوی ... د دی‌دپاره چی دژب ښوونی اصول زموږ دمحیط پــــه شرایطو کی تطبیق شی دلته یـــولومړنی کوشش شوی دی‌چی په هیواد کی‌دژب ښوونی پر اوسنیولارو رڼا واچوله شی ، نیمگړ تیاوی

* ـ هل د (هجری لمریز) لنډه‌بڼه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یي په گوته شي ،او له هغې وروسته دحل لارې وپلټل شي . د دې لیکنې بنیادي هدف په افغانستان کې د ژب پوهنې مسالو ته یوه لنډه کتنه اود هغو مشکلا تواو پرابلمونو څېړنه ده چې زمونږ پوهو نکې او زده کوونکي ورسره مخامخ دي .که څه هم دارساله دژب پوهونې دپر ـ سپېپونو په رڼا کې لیکل شوې ده لیکن اصلي مطلب د ژب پوهو نې د اصو لو څېړ نه او ګروېږ نه نه ده. سره له دې دژبې د څرنګوالي پـه باره کې په لنډه ډول ځینې عمـــده ټکې وړاندې شوي دي چې ښایي د ژب پوهونې د متخصصانو دپاره هم داستفادې وړ وي .))

په دې اثر کې هم پور تني روحیه په نظر کې نیول شوې ده . سره له دې په دې رساله کې د مضمـــو ن اومحتوا په لحاظ ځینې مهم تغییرا ت او تعدیلات مینځ ته راغلي دي :

لومړۍ دا چې د (د ي) کلمه په(وو) بدله شوې ده ـ یعنې پـــــر تعلیمي نصاب چې کوم انتقادو نـــه شوې دي هغه ټول اوس په ماضي پورې اړه لري .د (۱۳۵۷) کال دثور پر تمین انقلاب د پوهو نې او روزنې زوړ فیوډالي سیستم چې دیــــوه مفتخور استثمار وونکي اقلیت ګټې يې ساتلې د تل دپاره دتاریخ کندې ته وغور ځاوه . نور نو ددې ا مکان نشته چې د پوهو نې او روز نـــې زوړ او تاریخ وهلي سیستم بیر ته په پټه او ودریږي خو په عین زما ن کې باید دغه اصل هم له یاده ونه باسو چې د ټولنیز انقلاب په بریا لیتوب سره پخوانۍ ارزښتو نــه ، زړې روبنایي موسسې او مفکور ې په اتوماتیك ډول او بې له کــــو م ځنډ او خنډه صحنه نه خوشې کوي حتی دا هم باید وویل شي چې د فرهنګ دمو کرا تیك ، سپیڅلي اووده کوونکي ار زښتو نه نه یواز ې داچې له مینځه نه ځي بلکه د هغو دانکشاف او پایښت دپـــــاره لاره آوار یږي . له دې امله ،په پوهو نه اوروزنه کې د دیالکتیکي اړیکو پیژندنه داړولو او څرخولودپاره دمناسبې شیبې ټاکنه ، او له ټولنیزې سا ـ یکالوجي څخه سمه او منطقي ګټه اخیستنه د تعلیمي تګلا رې اوتر ـ بیتي سترا تیژۍ دپاره خاصــــــ ارزښت لري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه دا چې د ښو هدفو نـــودرلودل هر و خت د ښو امکا ناتوله درلودلو سره متراد ف نه وی. له‌دی‌امله داو لتیو نو دانتخاب مساله‌راـ مینځ ته کیږی . په دی برخه کی چی‌هر څومره زیاته پاملرنه وشی په‌پای کی به یی ګټوری نتیجی تـرلاسه شی . په تعلیمی‌نصا ب کی ډیر ځله پیښیږی چی د اولیـــت‌ټاکنه زیات غور او سوچ غواړی.

دمثال په‌توګه فرضا دلوست په‌یوه‌کتاب کی ځینی داسی مطا لب راغلی دی چی د فیوډا لیزم ارز ښتونه‌منعکسوی اودفزیك په یوه درسی کتاب کی دنونسمی پیړ ی قوانین چی‌دنن ور ځی په تناسـب له موږه لو یډ لی او په سا ینس‌او ټکنا لوجی کی په دردنه خـوری ، راغلی دی ، ښه ، نو اوس بایدله‌ځان سره پریکړه وکړو چی د کوم کتاب نوی کتنه او خپرونه دلومړ یتوب حق لری . البته که امکـــان ولری درسی کتابونه او تعلیمـــی‌نصاب باید ډیر ژر نوی شی خوله بده‌مرغه دهدفونو او هدفونو ته‌درسیدو دامکاناتو ترمینځ همیشه‌یو واټن پروت وی .

انکشاف همیشه تګلا ره غوا ړی‌اود تګلا ری د ټاکنی دپاره دمعیارـ ونو او او لیتو نو مساله رامینځ‌ته کیږی.

ښایی یو څوك پوښتنه وکړ ی‌چی دا یادونه دڅب ښوونی‌له‌مسالو سره څومره اړه لری ؟ ربښتیا خبره‌داده چی لاتر اوسه زمونږ دلوست ځینی کتابونه په هماغه پخوانـــی‌حال پاتی دی او په دی رساله کـی ځینی تخنیکی انتقاد ونه د (ماضی‌بعید) ښه نه‌لری. یاپه بله ژبه ،له همدی رسالی څخه لاتر اوسه پــــه‌ځینو تطبیقی مواردو کی ګټـــــه اخیستنل کیدی شی .

دریمه دا چی په دی پامفلیټ کی‌راغلی مطالب، دلیکونکی په عقیده یوتر بله اوږ ګانیك پیوستون لری‌دڅب ښوو نی دمسالو د څیړ لو په ترڅ کی باید د ژبی ماهیت ، دزده‌کړی سایکالوجی ، اود درسی‌محتوا (دهغی د حیاتی ار ځښت له نظره) په‌علمی توګه تشریح شی . کله‌چی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه تدریس کیږي باید ژبه‌وپیژندل شي . لیکن مجرده ژبه وجود نه لري – یوازې مشخصې ژبــــې‌شته لکه پښتو، دري ، ازبیــــکي ، روسي ، انګریزي او داسې نورې .له‌دې امله هر وخت چې د ژبې پــر ښووونه باندې خبرې کوو بایــــدمشخصه ژبه‌او دهغې مشخصا ت دپاملرنې په مرکز کې پرا ته وي .دزده کړې دسایکا لوجي‌پرنسیپونه عمومي دي لیکن تراوسه پــــوري‌هیچیر ته دزده کــړ ې داسې سا– یکالوجي نشته چې د ټولو دپاره دمنلو وړ وي . سره له‌دې ،په دې برخه‌کې ډیر کار شوې دي‌اودعلمي‌تجربو په اساس ځینې ارزښتنا ك پرنسیپونه لاسس ته را غلي دي چي‌په‌ځپله موقع به تشریح شي .

د درسس محتوا باید سر بیره‌پر تخنیکي اړخونو د ټولنیزو ارز – ښتونو له‌نظره وخیړل شي.دزده کړې سایکالو جي موږ ته داراښیي چې څنګه یو مطلب په آسانه طر یقه ، په ارزانه توګه ، په لږوخت ، او موثر ډول زده کیدی شي او په‌دې‌پروسه کې څه ډول میکانیزم په کار لویږي . لیکن دا یوازې تخنیکي‌اړخ دی .

د درسي کتاب لیکونکي باید په‌دې هم وپوهیږي چې څه ډول‌مطا – لب په زده کولو ار ځیږي. دلته‌د درسي موادو حیاتي ارزښت تـــر ځیړنې لاندې نیول کیږي .

په دې اساسس ، د رسالې‌ډیزاین‌داسې جوړ شوی دی چې لومړی د ژبې په‌باره کې ، بیا د زده کړې ،داروا پوهنې په‌برخه کې اوورپسې دتدریسس د هدفونو او میتود په‌باب‌معلومات وړاندې کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لو مړی برخه

ژبه

دژبې پېژندنه :

د ژبې پر موضوع باندې د بیلا بیلو پوهنو له لارې او مختلفو جهاتو څخه بحث کیدی شي .

سمیو تیك ، بشر پیژندنه (انتروپالوژی) ، ټولنپو هنه (سوسیو — لوژی) ، فیزیو لوژی (د غړو ددندوپوهنه) ،او ژبپو هنه د ژبـــې د موضوع بیل بیل اړخونه مطا لعه‌کوی . په دې وروستیو وختو کې‌د سیما نتیك فلسفي (چې عمومـــي‌سیمانتیك یې هم بولي) د ژبې‌پـه باره کې ژوری څیړنې پیل‌کړی‌دی.اوس به‌په لنډه توګه ژبه‌د مختلفو پوهنو او فلسفې له‌نظره وڅیړو :

دبشر پیژندنې (انترو پالوژ ی)له‌نظره ژبه‌د ثقافت د انتقال عراده ده او له‌کلتور سره خورا نژ د ی‌اړیکې لري . د څینو بشر پیژند — ونکو په پوهه ، ژبه او ثقافت‌دیوې‌سکې د وه مخونه دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ملیت خپلی کلتوری ځانګړ تیاوی د ژبی په‌وسیله څرګند وی‌او لەهمدی امله له یوی‌ژبی څخه‌وبلی‌ژبی ته دادبی آثارو اړونه (ترجمه) یو سخت اوستونزه ورکار دی. په‌یو زیات شمیر مواردو کی د یوه ملیت متلونه ، ټوکی ټکالی ،طنزونه‌او کنایی ، ادبی ښکلا وی او نزا ـ کتونه په لفظی صنایعو کی انعکاس‌مومی چی په بله ژبه کی بیا هغه خوند او رنګ نه لری. سر بیره‌پردی ، په ژبه کی‌د یوه قوم ټولنیزه سایکا لوجی (احساسات، هیجانات‌خویونه ، مفکوری ، انګیز ی ، ار ـ مانونه ، ارزښتونه ، او نـــور ی‌ځانګړتیاوی)هم په یوه یابله بڼه ځان څرګند وی . دمثال په‌توګه ،کله چی د (هوپی) قبیلی یومشــر خپل زوی له‌ناوړه کار څخه منــع‌کوی نو ور ته وایی : (داد هوپـــی لارنه ده!) په‌داسی مواردو کـــــی‌جرمنی مشر وایی : ((زویه ، پــــر لیکه سم ځه!)) او پښتون سپین ږیری داسی وایی : ((ګوره زویه، چی شمله می ټیټه نه‌کـــړی)) اوداسی نور .

دټولنپو هنی له نظره ، ژبه یوه‌ټولنیزه پدیده ده چی د ګډ کار او تولید په‌ترڅ کی د ټولنیزواړتیاوودپوره کولو په منظور مینځ ته راغلی ده . دټولنپوه په عقیده ،ژبه‌دټولنی‌محصول ده او د ژبی موجود یت له ټولنی څخه‌دباندی نشی تصــــورکیدی . البته په اوسنی عصر کی ، دبشر حقوق او انسانی عوا طـــف‌هیچاته د دی اجازه نه ور کوی چی مثلا یوماشوم دی د تجربی په‌غرض‌له‌ټولنی څخه بیل کړی شی . اماپه لرغونی تاریخ‌کی موږداسی‌مثالونه‌پیدا کولی‌شو چی ځینی‌ماشومان‌دی له‌خپلی ټولنی څخه په تجر بد اوانزوا محکوم شوی وی .دمصر د فرعو نانو له‌وخت نه رانیولـــی دسکا ټلینډ د (شپږم) جیمز تـــر وخته پوری داسی وا قعی پیـــری‌لیدل شوی دی . په اوسنی عصـــر کی دوی مهمی پیښی چی د ژ بی‌پرمساله باندی هم رڼا اچوی دیا ـ دولو وړ دی .

لومړی پیښه: په‌کـــال (۱۹۲۰)کی‌د هند په کومه سیمه کی یـــوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنځې د کور په شاو خوا کې کالي مينځل او دوی ورځی لوښی يی آزادی پرايښی وی چی په ځنګله کی لوبی وکړی . په دی وخت کی يو ليوه راغلی دی او دواړه نجونی يی خپل غار ته وړی دی . ډيره موده ورو ـ سته دواړه نجونی دليوه په غار کی وموندل شوی . يوه نجلی دوه کلنه او بله اته کلنه وه . کوچنی نجلی چی (اميلا) نوميده پس له څوميا ـ شتو مړه شوه او دو همه نجلـــی (کميلا) تر ۱۹۲۹ پوری ژوندی وه د (کميلا) دژوند جريان چی دهو لنپوهانو له خوا په دقيق ډول ثبــت شوی دی داځر ګندوی چی د نو موړی نجلی په سلوك کی هيڅ ډول انسانی خصو صيت او وصف نــه ليدل کيده . (کميلا) به په څلور بولی تله . د ليوه په شان آواز ونه به يی له خولی ايستل مګر خبری يی نشوی کولی او نه د بل چا په خبرو پو هيده . نوموړی نجلی چی تـــر روز نی لاندی ونيول شوه داجتماعی ژوند له نويو شرايطو سره يی پوره توافق ونکړ . دی فقط يو څو ډير ی ساده جملی زده کړی . دکاليـــو اغوستلو اود خوړلو د عادت په زده کولو يی چندانی مو فقيت په برخه نشو .

دلته دا پوښتنه مينځ ته را ځی. ددی ماشوم د دماغ په جوړ ښت کی چی کومه نيمګړ تيا هم نه وه ولی يی سمی خبری نشوی کولی ، او ولی يی دانسان په شان سلوك نــه کاوه ؟ داسی ښکار ی چی ګويا د انسانی شعور دلر لو دپاره يوازی دسالم دماغ در لودل کفايت نه کوی بلکه انسان بايد په ټولنه کی ژوند وکړی څودنورو انسانانو په شا ن فکرو کړی اود دوی په شان خبری وکړی. اجتماعی شعور اوژبه لـــه ټولنی څخه دباندی وجودنه لری.

دا پيښه د ودی دسايکا لو جی يوه بله مهمه مساله هم توضيـــح کوی او هغه داچی د زده کړی دپاره دسن ځر نګوالی هم بايد په نظر کی ونيول شی . دځينو کارو د زده کولو دپاره يو ټاکلی مونګـــــك (سن) زيات اهميت لری او که دهغه کار زده کړه ناوخته شروع شــــی مثبته نتيجه نه ور کوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دی پیښنی ښخه بله مهمـــــه‌نتیجه لاسی ته‌ر اغځی او هغه داچی ژبه غریزه نه‌ده بلکه له‌ټولنی ښخه‌زده کیږی .

دوهمه پیښه : دا وا قعه‌دامریکی‌په متحدو ایالتو نو کی پیښه‌شوی ده . یوه امریکایی نجلی چی پـــه‌اصطلاح ، په نامشروع ډول دنیاته راغلی وه د شپږو میاشتو په عمرداجتماعی دودونو او قیودو په جرم په‌یوه کوټه‌کی بندی شوه‌او هلتـــه‌یی تر پنځو کلو پوری له‌انسانـــی نړی نه لیری دانزوا په توگه ژوندکاوه . د دی دپاره چی له لوږی ا و تندی ښخه مړه نشی یو ښه‌به‌دخو راك او ښنباك په‌نامه ور کول کیده. داله نورو انسانانو نه جلا ساتـــل‌شوی وه او له هیڅ‌چاسره یی تماس نه در لود. په ۱۹۳۸ کـــــی د دی((مجرم)) ماشوم د موجودیت له‌راز پرده پور ته شوه . ټولنپو هانو اوارواپوهانو د خپلو علمی ښیړنو پـــه منظور ددغه ماشوم ژوند ته پاملرنه‌وکړه . پوهانو پر نومو ړی نجلی باندی د (انه Ana) نـــــوم‌کیښود . (انه) خبری نشوی کولی دښارویو په‌شان به‌په ښلور بو لـــوگرښیده ، اود خپلو همنو عانـــــو (یعنی نورو انسا نانو) په مقابـــل‌کی‌یی هیڅ ډول عاطفی او احسا ــ ساتی عکس العمل نه ښوده .

(انه) چی تر (۱۹٤۲) کال‌پوری‌ژوندی وه په دی بریالی‌شو ه چی ژبه او انسانی سلوك زده کړی .

له دغو پور تنیو مثالونو ښخه داواقعیت په‌ښه توگه ښرگند یږی چی ژبه یوه ټولنیزه پدیــــــده ده او داجتماعی مناسبا تو په ترڅ کی زده کیږی . همدا رنگه ددغو پیښنو پـــه‌رڼاکی دټولنیز شعور د پیداینښت ، منبع ، او ودی په‌هکله یو شمیــــرپوښتنو ته هم ځوا بونه تهیه شول اودا ثابته شوه چی انسانی شعو رله‌اجتماعی گډ ژوند ښخه دباند ی تشکل نشی کولی . البته پخـــــواعمومی ذهنیت داسی وچی دانسان شعـــــــور یـــــــوازی یـــــــوه‌فزیو لوژ یکی مو ضـــــــوع ده چی د عمر له‌زیا تښت سره مستقیم‌اړیکی لری او په ټولنیزو مناسباتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری اړه نه‌لري . دمثال په‌توگه ،په‌لرغونو اساطیرو کی یو شمیـــر ماشومان چی دمرغانو یالیوانو لـــه‌خواروزل شوی د ی‌هغوی دپـــوره عقل او فراست خاوندان وو ، لـــه‌ټولنی څخه د هغوی لیری والی د دوی د ټولنیز شعور د انکشا ف‌په‌مورد کی هیڅ ډول اغیزه نه درلوده اماتر خو واقعیتونو ثابته کړه چی‌دغه ډول ذهنیت له حقایقو ســـره سمون نه‌خوری اود افسانه جوړ وونکو د خیال زیږ نده دی. په‌نورـ مال حالت کی یعنی کله چی ماشوم‌په ټولنه کی لوییږی د ده شعـــور (دژبی د زده کړی په گډون) لـــه‌فزیکی ودی سره مستقیم اړ یکـــی لری. یا په ساده ژبه څومره چـــی‌ماشوم لوییږی هماغومره یی پوهه زیاتیږی . لیکن .که‌ماشوم له ټولنی‌څخه لیری وروزل شی او یواز ی خوراك او څښاك ورکړ شی‌اجتما عی شعور یی انکشاف نه کـــوی . څرنگه چی ژبه د فکر دانتقال‌عراده‌ده نو ژبه هم نشی استعما لولی .

ژبه او فلسفه :

ژبه خو په اصل کی له معنـــــالرونکو آوازونو څخه جوړه شو ی ده . دا چی معنا څه شی ده ، او څنگه یوانسان کولی شی خپـــــل مقصد په الفاظو کی راو نغا ړی‌اومقابل شخص ته‌یی ور انتقال کړ ی یوه فلسفی موضوع ده . مونږ تـــراوسه په دقیق‌ډول نه‌پوهیږو چـــی ماغزه یو فکر څنگه عکاسی کوی اومعناله یوه شخص نه‌بل ته‌په څـــه ترتیب او میکا نیزم سره انتقـــال‌کوی . منطق چی د فلسفی څانگه‌ده هماغه د(نطق) له ریښی سره اړ ه‌لری، د عر بی ژبی د (لغت) لفظ هم دیو نانی له(لوگوس) څخه اخیستل‌شوی دی . (لوگوس) او لوژی د (لوژیك ـ منطق) په‌ریښه پـــوری‌تړلی دی .

که څه هم د منطق او نطق تر مینځ له پخوا وختو څخه یوه‌منطقی رابطه موجوده وه خو په شلمه‌پیړی‌کی یوشمیر فیلسو فانو دژبی پـر تحلیل ډیر زور واچاوه . نن ور ځ‌داکثرو بورژوا فیلسو فانو په نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه د فلسفي اساسي موضوع‌ده‌اویوزیات شمیر فلسفي مکتبو نه د ژبې د تحلیل پر محور را څرخیږي‌د دی کار عمده علت دادی چې د ساینس او تکنالو چې دبې سارې برمختګ په‌نتیجه کې یو شمیـــر بورژ وا ایډیالو جیستانو ته داسي‌ذهنیت پیدا شو چې ګویانور نو د فلسفي نقش او ار زښت پای ته‌رسیدلی دی .که کومه موضوع د ساینس له خوا حل نشي فلسفه‌یې هم نشي حل کولی . د(نیوپازـ یټویزم) له‌نظره ، فلسفه بایدڅپله‌عنعنوی وظیفه پریږدی او دځان د پاره بله نوی وظیفه وټاکی . د دی‌فلسفي پلویان وایي چې‌فلسفه بـه هیڅکله اساسي پوښتنو ته د ډاډوړ او قنا عت بخښو نکي ځـــواب ورنشي کړی څکه هیڅوك دا خبره‌اثبات ته نشي رسولی‌چې جها ن قدیم دي که حادث ، محدودد ی که نامحدود ، په نهایت کې انکشا ف کوی اوکه د فساد خواته درومـــی،شعور مخکې دی که ماده، اوداسې نور . د دوی په عقیده ،انسان‌نشي‌کولی د علم او تجربې له مخې دغو پوښتنو ته ځواب ور کړی او لازمه‌نه‌ده چې مونږ پر نه‌حل کیدونکو مسایلو باندی توقف‌وکړو . (نیو پازیټو یستهان) توصیه کوی چـــې فلسفه باید هغه نظریې او پـــر نسبیونه په ژوره توګه تحلیل کړی چې ساینس پوهان یې‌ورته‌وړاندی‌کوی او په دې تحلیل کې ژبه تر هرڅه لومړی او اساسي رول‌لوبوی‌د.فلسفي دنقش په نفي کولو سره (نیوپاز یټویستهان) هڅه کوی چې‌کار ګره طبقه او زیار ایستو نکي خلك له تیوریکي وسلې څخه بـــې‌برخې کړی . د دوی د فلسفي پـــه ویاله کې چې کومې او به رو ا نی‌دی په‌نـ هایت کې دامپر یالیزم‌ژرـ نده څرخوي .

سیمیو ټیک (semiotic) :سیمیو ټیك د نښو دسیستم مقاـ یسوی څیړ نی ته ویل کیږی . په‌سیمیو ټیك کې له ساده نښـــو جوړونی (signalisation) څخـــه‌نیولی تر طبیعي او علمي ژبو پوری ټول سیستمونه مطالعه کیږی . د سیمیو ټیك علم په درو برخوویشل شوی دی : (۱) نحو (سنټکس)چې د نښو د سیستم داخلي جوړ ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښت (بی له دی چی وظیفه یی په نظر کی ونیوله شی) تر ځیږ نی لاندی نیسی ، (۲) سیما نتیکس چی د معنا د ځر ګند ولو دوسیلی په توګه دنبښو پرسیستم باندی بحث کوی او (۳) پـرا ګما تیکس چـی د ښښو د سیستم (sign system)اود هغو داستعما لوونکو ترمینځ اړیکی په نظر کی نیسی . نحوداسی علم دی چی په یوه ټاکلی ژبه کی له کلمو څخه د جملو او عبار تونو د جوړولو بیلګی (نمونی) مطالعـــه کوی . سیما نتیك هغی پوهنی تـه ویل کیږی چی د کلمو او نـــورو ژبنیو شکلونو پر معنا او معنو ی تغییرو نو باندی بحث کوی . پدی وروستیو وختو کی سیما نتیك د (عمومی سیما نتیك) ترعنوان لاندی دیوه فلسفی مکتب بڼه غوره کړی ده د(عمومی سیما نتیك) موسســـ (کور زیبسکی) وایی چی سیما نتیك نه په بشپړه معنا فلسفه ده ، نه سایکالو جی ، او نه منطق . دا یوه نوی موضوع ده چی د خلکو ترمینځ اړیکی مطالعه کوی او دانسان د عصبی سیستم داغیز ناکی او مو ـ ثری استفا دی دپاره اسا نتیاوی برابروی . (عمومی سیما نتیك)چی اوسمهال یی دامریکی په متحدو ایا لتونو کی زیات عمومیت او نفـوذ پیدا کړی دی په حقیقت کی د ذهنی ایډیا لیزم یوه څانګه ده چـــی د انسان او عینی واقعیت ترمینـــځ رابطه په غیر علمی توګه شرح کوی (عمومی سیما نتیك) ادعا کوی چی شیان په بشپړه معنا نه پیژندل کیږی او ژبه نشی کولی چی مفا هیم په سمه توګه افاده کړی . د دی نظریی پلویان وایی چی د جګړو او نړی والو بحرا نونو د مینځ ته را تلو اصلی علت دادی چی اولسو نه اوطبقی دیوبل په ژبه نه سره پوهیږی. که صحیح تفا هم مینځ ته راشی نوستو نزی او لانجی به حل شی . د (عمومی سیما نتیك) پلویان ژبی ته خاص اهمیت ورکوی او زیـــار باسی چی طبقاتی تضادو نه د(سوءتفاهم) مرحلی ته راښکته کړی .

یعنی د دوی په عقیده د طبقاتی تضادونو علت دادی چی استثمار ـ ګرونکی پانګه وال او کار ګره طبقه دیو او بل په مطلب نه سره پو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیری . په داسې حال کې چې داخبره بالکل بې اساسه او غیرعلمي ده .

دعلمي نړۍ لیدله نظره دا خبره اثبات ته رسیدلې ده ترڅو پورې چې د تولید پروسا یلو خصو صی مالکیت اود فرد له خوا د فـــرد استثمار پای ته نه وی رسیدلــی انتا گونیستی تضـــــاد و نـــه نشی حل کیدی . د (عمومي سیما نتیك) پلویان فکر کوی چې د ژبې څخه موثره استفاده اود هغې ما هرانه استعمال د ټولو ستونزو د حل کلي ده په داسې حال کې چې ژبه په دې برخه کې یواز ی یـــو فرعي نقشس لري . دپکتیا د خوستخلك په دغه خا ص مورد کې یوښه متل لري او وایي : ((په جار جارمي ښمر نشی څو مې گیډه مــړه نشی)) یعنې په جار او قر بان ویلو سره وږی گیډه نه مړیږی او پرابلم نه حل کیږی .

د ((منطقي پاز یتهویزم)) پلویان او همدا رنگه د «نیوپاز یتو یــزم» زیات شمیر نور پیروان ادعا کوی چې د ساینس په خلاف ، فلسفه د ترکیب (سنتز) په بر خه کې مرسته نشی کولی اود هغې وظیفه یواز ی تحلیلي ده . دا تحلیل په عمده توگه ژبنی تحلیل دی او سیما نتیکی ښه لری . د دوی په نظر ، فلسفه نوی معلومات نشی وړاندی کولـــی او له ترکیب څخه (چې د علمي تجربې زیږنده دی) کار نشی اخیستلی . په دی ترتیب گوڼرو چې په معاصره بورژ وا نړۍ کې دساینس فلسفه پر ژبه او ژبنی تحلیل باندې تکیه کوی .

د تحلیلي فلسفي پلویان چـــی زیاتره یې د امریکې په متحدوایا ـــ لتونو ، برتانیه ، سکا نډینـــاوی هیوادو ، فنلینډ ، استرالیا ، اتر ـــ یشس اود لویدیځې اروپا په نورو هیوادو کې پر میتودو لوژ یــــکی څیړنو بوخت دی د فلسفي مسا یلو په تحلیل کې د ژبې نقش اسا ـــ سي بولي . دوی د معر فتـــــــی (اپیستیمو لوژیکی) مسایلـــو د څیړلو پر ځای دژبې د تحلیل وسیلې او مشخصې بڼې پلټي . په تحلیلي فلسفه کې د ننه دوه ډوله تمایلات لیدل کیږی : (۱) څینې زیار باسي چې د یوه ټاکلي منطقي جوړ ښت له موازینو سره سم مصنو عی ((بیلگه یی model)) ژبې جوړ ی کړی اود فور مول په بڼه یې راولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(په دې ډله کې منطقي امپريسيستان نوي پراګما تيستان ، او مستقل اناليستان هم شامل دي .) (۲) ځيني نور د اوسنيو طبيعي ژبو تاريخ مطالعه کوي او ژبني فلسفه پرمخ بيايي .

د دې پور تنيو يادو نو څخه مقصد دادی چې ژبه د فلسفې ، ښايکالوجي ، انترو پالوجي ، فيزيو لوجي ، سوسيالوجي ، ژبپوهني ، پيدا ګوژی ، او نورو علوموله خوا دمختلفو هدفونو دپاره مطالعه کيږي . ادبيات هم له ژبې څخه زياته استفاده کوي .

څرنګه چې ژبه له ادب سره ډيره نږدې رابطه لري او ځيني کسان پر دغو دواړو موضو عګانو باندې د مترادفو کلمو په توګه بحث کوي نو ځکه دلته لازمه ګڼله کيږي چې د ژبې او ادب تر مينځ رابطه څه ناڅه وځيړله‌شي .

ژبه او ادب :

ځيني پوهان ادبيات ((ژبني‌هنر)) بولي . د دې خبرې يو‌معنا داده چې ژبه دادب ميډيم اود څرګندولو ذريعه ده . هماغسې چې موسيقي د آهنګو نو ، نقاشي درنګونو ، او نڅا د حرکتونو په ذريعه ځان څرګند وي ادب د ژبې‌په واسطه تبلور پيدا کوي . اما د دې خبرې بله معنا داده چې‌د ژبې‌الفاظ دآهنګو نو ، رنګونو ، حرکتونو ، اود پلاستيک هنر د موادو په‌نسبت زيات فعال دي او کله کله د ((وسيلې)) له سرحد نه په‌هاخوا اوړي اود هدف بڼه غوره کوي. د ژبې ټول الفاظ بيطر فه‌(نيو ټرال) او ژبې اثره نه دي . ځيني الفا ظ جادويي دي ، يو پس‌منظر يا پرداسس لري ، دانسان پر احساسا تو لوبې کوي ، له هغه‌څخه نذرانه اوحتی قر باني غواړي. کيدی شي چې په ځينو مواردو کې‌دې رنګونه او حر کتو نه هم‌سمبو ليک بڼه غوره کړي ليکن په هيڅ‌صورت د لفظ مقام او مرتبې ته نه رسيږي.

دلته زمونږ اصلي موضوع دلو مړې خبرې پر محور را څرخيږي يعنې دا چې ادب ژبه نه ده خو له‌ژبې څخه ديوې وسيلې په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار اخلي . هماغسې چې يو لا يق‌ار کتيکت (معمار) ديوې ښکلې‌او پر تمينې ماڼۍ د ودانولو د پاره له‌ښښتو ، تيږو او نورو موادو څخه کار اخلي شاعر ، ډرا ماتيست ، اوأديب هم د ژبې له الفاظو او کلماتو څخه د ښکلي ادبي اثر د تخليق دپاره استفاده کوي . طبعا معمــــار زيار باسي چې دماڼۍ دښکلا دپاره‌ډير ښکلي ، ظريف ، او قيمتـــــي مواد استعمال کړي . اديب هم د خپل اثر دښکو للــو د پــاره زړهــ وړونکي او تسخير وو نکي‌الفا ظانتخابوي . الفا ظ بايد دمضمو ن سره متنا سب وي . په ادبي ژبه کي‌الفاظو ته داسې تاب ور کول کيږي چې دژوند او تحرك سپر غۍ ترې‌پورته شي . له يوې خوا ادبي کلمې ديوه مرموز شپول (هاله)په واسطه‌احاطه شوي وي او له بلې خوا په داسې قرينه کي استعما ليږي چــې‌که ممکنه وي بايدڅو اړخيزې معناـ وي او ابعاد پيداکړي . يو چا بـــه‌ويل : «دځمکني توت هغه دا نه چې په شيريخ (آيس کريم) کـــــــې‌استعما ليږي له هغې دانې سره په خپل خوند کې ډير توپير لري چې‌په جلا توگه خوړل کيږي » په هغو ادبي آثارو کې چې اوس کلا سيك‌يعنې لومړي در جه او نه زړيدو ـ نکي آثار بلل کيږي ژبه ډير عمده‌نقش لري . په دغو آثارو کې يو زيات شمير يې پر فولکـــلو ر اوافسانو باندې بنا شوي دي خو د ژبې په قدرت يې خپل عمر اوږ دکړي دي . سره له دې ، دا خبره بايد داسې تفسير نشي چې گو ياشکل له مضمون نه مخکې دی . دا څرگنده ده چې مضمون د شکـــل‌ټاکو نکی دی او فور ماليزم هيـــڅ کله پر رياليزم باندې تفوق او برلاسې نشي در لودی خو په عيـــن زمان کې بايد شکل (په عمده توگه‌ديوه ادبي اثر ژبې) ته لږه بهـــا ور نکړه شي . ادبي ژبه له عادي‌او دورځنۍ محا و رې له ژبې سره پوره او جوت توپير لري . دادبي‌ژبې مرتبه دافهام او تفهيم نه لوړه ده . ور ځنۍ عادي ژبه فقط د يواوبل‌د پوهولو او را پوهولو دپـــاره پکار يږي خوادبي ژبه د يوه فنکاردذهن زيږ نده ده اود يوې متـــاع حيثيت پيدا کوي .

سره له دې ، بنايي دا خبره به‌عقل ته ډيره نژدې وي که ووايوچې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعادي ژبي او ادبي ژبي ترمينځ توپير دنوعيت په لحاظ نه دی بلکه د درجي په لحاظ دی . دمثال په توګه ، مونږ کولی شو چي يوه ساده جمله په مختلفو عبار تونو افاده کړو چي البته پر اوريدو نکو با نـــدی ټولی جملي يو راز اغيزه نه لري .دالاندی جملي و ګوری ء .

(۱) احمد مړ شو . (۲) احمدله فاني نړی نه سترګی پټی کړی .

(۳) احمد په حق ورسيد .

(٤) احمد وفات شو . (٥) احمد په ابدی خوب ويده شو . (٦) احمد له دنيا نه رخصت شو .

(۷) احمد په ابدی سفر ولاړ بيا نه راځي . (۸) احمد له دنيا نه کډه وکړه . (۹) احمد له دنيا نه تيرشو.(۱۰) احمد له دارا لفنانـــه دارالبقا ته ولاړ .... او داسی نور .

دا هم بايد ووايو که يوه جمـــله هر څو مره رنګينه او په زړه پوری وی بايد دحال له مقتضا سره سمه وويله شي او که بالعکس بی ځايه پرخته ، او په نامنا سبه غـــاړه(لحن) وويله شي نه يوازی دا چـــی خپل ار زښت له لاسه ور کوی بلکه دملنډو بڼه هم غوره کولی شـــی .

ادبی ژبه ، لکه مخکی مو چی وويل له کلتور اوفرهنګ سره ډيرې نژدی اړيکی لری په داسی حال کی چی فور ماليزه شوی ژبی يا په بـــل عبارت علمی ژبی تر ممکنی اندازی پوری د يوه ټاکلی فرهنګ له اغيزی څخه خلاصی او ليری دی .

دژبی دپيدايښت په باب فرضيي: دکلتوری بشر پيژندو نکو له څيړنو او ګرويږنو څخه څرګند ه شوی ده چی هره ټولنه ځانته يوه ژبه لری . هره ټولنه که څه هم د تمدن په ډيره ابتدايي مرحله کی وی ديو او بـــل دپوهولو دپاره له ژبی څخه استفاده کوی . حتی ځينی انترو پالو جستان په دی برخه کی يوه افراطی نظريـــه ړاندی کوی او وايی چی دافادی د قوت او کيفيت له مخی دنړی هيڅ ژبه پر هغه بله ژبه تفوق نه لری.هره ژبه د دی جوګه ده چی دويونکـــی مقصود په ښه توګه افاده کړی او له دی امله دنړی ټولی ژبی سره برابری او انډولی دی . خواکثر ژبپو هان او ټولنپو هان له دی نظر سره مخالف دی . ددوی په عقيده ، احتمال لر ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو ملیون کاله مخکې به انسانانو ژبه درلوده خوکه له دې تاریخ نه لامخکې ولاړ شو تاریخي اسناد او پاتې شوني د ژبې دموجودیت د اثبات په برخه کې له مونږ سره مرسته نشي کولی .

دژبې دپیداینښت په باب عمو مادوه ډوله نظریې لیدل کیږي . لومړۍ نظریه په دې ظاهري وا قعیت اوقشري پدیده باندې ولاړه ده چې ټولې بشري ټولنې ژبې لري او ژبه دبشرله پیداینښت سره یو ځای مینځ ته راغلې ده . ځینې وایي چې ژبه غریزه ده خو دا نظریه هیڅ علمي بنسټ نه لري . غریزه فطري (ذاتي) او جها نشموله (عمومي) وي ، په داسې حال کې چې ژبه له ټولنې څخه زده کیږي . هر ماشوم د خپلې مربوطې ټولنې ژبه زده کوي . که ژبه غریزه وای نو باید ټولو انسا ـ نانو یوه ژبه در لودې او بې له استاذاو ښوو نکې څخه یې په فطري توګه خبرې کولی شوې . د دوو هند ي نجونو (امیلا) او (کمیلا) داستا ن دغې نظریې ته خاتمه ورکړه . په همدې کټیګورۍ کې ځینې پو ها ن په دې عقیده دي چې ژبه یوه آسماني عطیه ده او لومړی انسان ته ورو ـ ښودل شوه . خود دغو پوهانو په مینځ کې څوفرقې پیدا شوې . ځینو به ویل چې ژبه انسانانو نه ده جوړه کړې بلکې له پخوا نه موجوده وه چې د لومړي انسان د پیداینښت انتظاریې بو سنت اوده ته ور زده کړې شوه . نور وایي چې ابوا لبشر پخپله دټولو شیانو دپاره ـ چې د ده په مخکې تیریدل ـ نومونه او الفاظ وضع کړل یوې فرقې عقیده در لوده چې دغه ژبه نیمګړې وه او وروسته بشپړه شوه په داسې حال کې چې د یوې بلې فرقې په عقیده دژبې ټول بنسټونه او جوړ ښتونه په لومړي سر کې بشپړ شوي وو . دغو نظریو ورو ستنه یو څه تغییر وکړ . په اوه لسمه میلادي پیړۍ کې د (Polygenesis) نظریه ډیره عامه شوه . دا نظریه وایي چې ژبې په مختلفو سیمو کې، په بیلو بیلو وختو ، او مختلفو نژاد ـ ونو کې جلا جلا مینځ ته راغلې دي . سره له دې چې د دې نظرپیروانو هغه فرضیه رد کړه چې ویل به یې لو مړۍ ژبه (Lingua Adamica) عبراني وه خو په عمومي ډول دوی د ژبې مبداء مافوق الطبیعي ګڼله .

له اتلسمې پیړۍ راهیسې دعلومو دانکشاف سره موازي دو هم ټیپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریه مینځ ته راغله . د دی نظریــیعمده پرنسیپ دادی چی ژبه دافرادو یاکولکتیف اختراع ده . د دی نظریی‌تر ټولو خامه بنه داسی وه چی‌ژبه دلرغونو قهرما نانو اختراع ده مګرداچی ولی ؟ ، چیرته ؟ او څنګه ؟ تر اوسه نه‌ده معلومه . ور پسی دآواز ونو دتقلید (Onomatopoeia) نظریه د روښنفکر انو په محفلونو کی بابشوه . د دی نظریی له‌مخی ژبه د حیوانانو د آواز ونو اود طبیــــعی‌آوازونو د تقلید په نتیجه کی‌مینــځ ته راغلی ده . دمثال په‌توګه ، هغــه‌وخت چی انسانانو به‌په ګډه ښکار کاوه او یاد ځنګله میوی به‌یی ټولولی‌دیوه څیرو ونکی حیوان (لکه زمری، پړانګ او نورو) په لیدلو سره به‌یی‌دهماغه حیوان په شان آواز ونه لــه خولی ایستل او په دی وسیله به‌یی‌نور ملګری له خطرڅخه‌خبرول.ددغو آوازونو د تکرار او اختصار په‌نتیجه‌کی قرار دادی ژبه رامینځ ته شوه. ورو ورو د (دال) او (مدلول)ترمینځ‌ضروری رابطه وشکیده اودقراردادی سګنا لونو شمیر زیات شو . د دی‌نظریی یوه بله بڼه داده چی وایی‌ژبه دطبیعی آواز ونو د تقلید په نتیجــه‌کی مینځ ته‌راغلی ده. دمثال په توګه په پښتو کی لاوس هم په‌لسګونو کلمی شته چی د طبیعی آواز ونــو څخه د تقلید په نتیجه کی وضــــع‌شوی دی لکه: چرچرك ، (د دروازی) ټك ټك ، (دسپی) غپ غپ ، (دتوپو) ډزهار ، (داوبو) شرهار ، (دپښو) ترپا ، کټ کټ (خندل)، بړ بــــړ(غړیدل)، اخ و ټو خ ، ششنیــدل (دپزی) سو ټول ، او داسی نور .دی نظریی ته په‌انګریزی ژبه کی د (bow—wow) تیوری وا یی‌خوداکثر وژبپوهانو په عقیــده ، دا فرضیه سمه نه ده ځکه چی په هره‌ژبه‌کی د داسی آواز ونو شمیــــر محدود اود ګوتو په شمار دی . خود دی نظر پلویان وایی چی بنایی د ژبی جوړښت په دی ترتیب پیــل‌شوی وی . داحتمی نه ده چــــی همدغه پروسه دی پر ټولو مواردو باندی تطبیق شی .

همدی فرضیی ته ور ته یوه بله‌تیوری شته چی دخولی ژستو نــه (Mouthgestures) په نامــــه‌یادیږی . د دی نظریی پلویان وا یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې انسان غواړي دمټو ، لاسونوگوتو او نورو غړو په خو ځولوسره ځینې شیان او حالات تمثیل کړي پەدې وخت کې خو له همد شونډو، غابښونو ، او ژبې په وسیله دنوموړوحرکتونو پیښې کوي او ځینې ژبنې آوازونه را باسي . دمثال په توگه،پەانگریزي ژبه کې هغه کلمې چې د غټ ، لوی ، پراخ او آرت مفهـــوم څرگند وي په اوږده واول راځـــي لکه : high large, wide broad ار نور . همدا رنگه په انگریزي کې یو شمیر تیره او څوکې لرونکې نومونه د (Spi) په آواز سره پیـــل کیږي لکه Spire, spine spike spin Spindle
او لەدې څخه ښکاري چې د (Spi) آواز دنرې او څوکې لرونکې شـــې مفهوم افاده کوي .

د ژبې دمبداءپەبرخه کې یوشمیر نوري فرضیې هم شته چې د ټولـــو یادونه ضروري نەبریښي . اوس بەدیوې شیبې دپاره دژبې د منشاء پر موضوع باندې د علمي نړۍ لیدلـــەنظره بحث وکړو . مترقي‌جهانبیني دا خبره اثبات ته رسولې ده چې ژبەیوه ټولنیزه پدیده ده او د بشر ی ژوند د تکامل په مسیر کې دگډکاراو تولید پەپروسه کې مینځ تـــه راغلې ده . د دې نظریې په اساس داوسنیو انسانانو ډیرو لرغو نـــو نیکونو له نورو حیواناتو څخه دبدن دجوړښت په لحاظ توپیر در لود او هغەد ا وچې دانسان د نیکه مخکینې پښې له وروستنیو دوو پښو څخـــه لاسونه وي او په ولاړې به دریدلی‌شودې استعداد انسان ته د دې امکانات ور به برخه کړل چې ځینې آلـــې‌استعمال کړي . د آلاتو او افز ارو استعمال په خپل وار سره دانسا ن‌ذهني استعداد ته انکشاف ور کړ او عقل یې تکامل وموند . په لومړۍ‌سر کې به د انسان نیکونوافزارلکەکاڼي او لرگي کله‌کله او په تصادف توگەاستعما لول خو څرنگه چې د افزارو له استعما لولو نەبه یې همیشـــەمثبتې او گټوري نتیجې تر لاســـه کولې د هغو استعمال دعادت سطحې‌ته پورته شو . د افزارو پرلەپسې استعمال دانسان د عصبي سیستم‌له بشپړولو سره مرسته وکړه . په پای کې انسانان د گډ کاراومتقابلولوا ړیکو پەترڅ کې داسې پړاو تـــه ورسیدل چې هرو مرو یې باید یوبل‌تەڅه ویلې واې . یاپه بل عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دطبیعي اړتیا او ټولنیزو شرا یطو زېږنده ده . ژبه دسمبو لونو د یوه سیستم په توگه دمعلوما تو دذخیره کولو ، انتقا لولو، او پهجریان کی اچولو وسیله وگر ځیده . کـوم الفاظ او کلمات چی د شیانو اوپیښو دښودلو دپاره وضع شوي وو دوخت په تیر یدو سره داصلي شیـانو او پیښو په ځای کښینا ستل او خلکو به‌د هغو په مقابل کی کټ مټ لکه داصلي شیانو او پیښو غو نـدي عکس العملونه څرگند ول . دمثال په توگه ، کله چی به یوه تن چیغـــی کړی : ((زمری !)) اوریدو نکی به ددغه غږ په اوریدلو سره دغســـی عکس العمل ښوده لکه په خپلـــو سترگو چی یې زمری لیدلی وی .

دا هم باید وویل شي چی د کلمو له‌لاری د وا قعیت منعکسول یواز ی انساني خاصه ده . نو ر حیوانات تر ځو پوری چی پخپله له وا قعیت سره مخامخ نشي او د هغو ښبني ښبنا نی مستقیما احساس نه کړی نشـــی کولی د ویناً او غږونو په واسطه د واقعیت یا انگیزی په مقابل کی لـه ځانه عکس العمل وښیی . البته ،په‌ځینو استثنایي حالاتو کی به روزل شوی حیوانان لکه سپی،چرگی ،اوځاروی دمشروط انعکاس له لا ر ی دآوازونو په مقابل کی عکس العمل یاغبرگون ورو ښیی لکه د پاولوف سپی به چی د زنگ له اوریدلو سره له خپلی خولی څخه نارې تویولی . لیکن په‌عمومي ډول دغسی موارد د یوی کلیی ځای نه‌نیسی . ژبــه د انسان یوه ممتازه خاصه ده او لـه‌عمدی امله پخوا نیو منطق پوهانـو حق درلود چی انسان یې د ((نا طق‌حیوان)) په توگه تعریف کړی دی . د «ناطق حیوان» څخه د هغو مـــرادزیاتره منطقی حیوان و ځکه چی نطق او منطق په لغوی لحاظ یو له بله‌کوم توپیر نه لری .دلغت پوهانو پــه عقیده (منطق) میمی مصدر دی چی دنطق په معنا راځی .دمحمد هوتك په نظر ، د (کرمنا) تاج هماغه د نطـق تاج دی چی لوی ښښتن انسان تـــه ور په برخه کړی دی او په دی‌وسیله‌یی له نورو حیواناتو څخه امتیـــاز ورکړی دی .

ژبه په حقیقت کی د فکر د مو جودیت اود هغه د څرگند یدنی بهه ده. یاپه بله‌ژبه، ژبه هماغه دانسان‌شعور دی چی به کلماتو کی‌نغښتل شوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژبې ماهيت: ژبه د فزيکي طبيعت يو رمزي سيستم دی چې د بشري فعاليت په جريان کې دېو هولو او خبرولودنده تر سره کوي کيدی شي چې ژبه طبيعي او همدارنگه مصنوعي وي .

طبيعي ژبه هغه ژبه ده چې پـه ور ځنيو معمولي چارو کې تری کار اخيستل کيږي اود خلکو تر مينځ ديوبل دپوهولو دپاره ديوې وسيلې په توگه استعمالیږي . مصنوعي ژبه دځينو خاصو اړتياو زيږ نده ده او معمولا د علمي او تخنيکـي مقاصدو دپاره پکا ريږي لکه درياضي سمبولو نه ، دبيلابيلو سگنا لونو سيستمو نه ، د فزيکي فرضيو ژبه او نور .دمثال په توگه، په دی لاندې فـ مول کې د اتو مـي فزيك يوه ډيره مهمه نظريه نغښتل شوی ده :

$$E=MC^2$$

ژبه يوه ټولنيزه پديده ده چې داجتماعي توليد دانکشاف په مسير کې مينځ ته راغلي او دبشري فعاليت د تنظيمولو يوه اغيز ناکـه وسيله ده . که څه هم ژبه دټو لنيز توليد په پروسه کې د يـوی اړتيا په توگه ايجاد شوی ده او دتوليدی قوتونو له پر مختيا سره يې يوځای پراختيا موندلې ده خو هغي ته نه زير بناويل کيدی شي او نه روبنا. ژبه د فکرد موجوديت اودهغه د څرگند ولو بڼه ده . خو پـه عين وخت کې بايد داهم وويل شي چې ژبه دشعور په تشکل او جوړ ښت کې هم ستر نقش لري. شعور له ژبې نه د باندی وجود نه لري او نه يې در لودلی شي. ژبه د بشـر يوهي د ذخيرې اود فرهنگ د سا تنې او انتقال ډيره مهمه او عمده وسيله ده . ژبه انسان ته د مجرد تفکر زمينه برابروي او له تعميم generalisation سره مرسته کوي . که څه هم ژبه دفکر دانتقال عراده ده خو ددې معنادانه ده چې ژبه او فکر دې دواړه سره يوشی وگڼل شي . ژبه له فکر نه يوه نسبي خپلوا کې هم لـري او ځانته جلا قوانين تعقيبوی چې د فکر له هغو سره جوت توپيرلري .

ژبه د خلاقه قوی په توگـه :هماغسې چې انساني تفکر يـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانیکی عمل نه دی او په خپل‌وار بیرته محیط باندی عمل کوی ژبه هم صرف میخانیکی نه ده بلکه دیوه ابداعی او تخلیقی صفت‌خاونده ده .

هغه کسان چی ژبه یــــوازی دوا قعیتونو هینداره گنهی د خرافاتو داثبات دپاره هم دلایل ترا شلــی‌شی د مثال په ډول ، دوی وا یی که «عنقا» وجود نه در لودای نودغه‌نوم څنگه پخپل سر پیدا شو ؟
دوی غواړی چی د «عنقا» له‌نوم‌نه‌د هغی موجود یت استنباط کړی.
که دغه دلیل درست وی نود لر غونی یونان اساطیر هم باید پـــــه پټو سترگو قبول کړو . مثلا په‌دی‌اساس سنتور centaur
چی نیم آس او نیم انســـــــان و ،سفینکس (یاد مصریانو ابوالهول) چی سریی دانسان او تنه یی‌دزمری‌وه باید په ربښتیا وجود ولری اویا یی وجود درلودلی وی .

دا مثالونه مود دی دپاره راو ړل‌چی ځینی تش په نامه فیلسو فان زیار باسی وا قعیتونه پرا لفا ظلواو نومونو ختم کړی په داسی حال کی چی ذهنی خیالونه او ایډ یا لیستی تصو رو نه خامخا د هغوی دآفاقی او عینی موجودیت دلیل‌نشی‌کیدی . تاسو به‌لیدلی‌وی چی ځینی عوام غولوونکی یولړ بی معنا او مهمل الفاظ له‌خولی وباسی اووایی چی داپلانی ژبه‌ده او یادغه الفاظ‌ځینی خاصی معناوی افاده کوی .
البته هر څوك کولی شی مهمـــــل‌الفاظ جوړ کړی او ناخبره خلـــك وغولوی . موږ کولی شوله محیطی‌موادو څخه په خپلو ذهنونو کی‌د تجرید او تعمیم په مرسته عجیبــه‌شانته خیالی نقشو نه جوړ کړ و (لکه ایټالوی دانتی چی په ربانـــی‌کمیدی کی داکار کړی دی) بی‌له دی چی دغه نقشی دی بهرنی وجودولری (دگولیور سفر یی یوبل ښه مثال دی .) دانسان شعور پاسیف‌او ماشینی نه‌دی بلکه اکتیف او فعال دی مگر د دی فعالیـــــــت اوخلاقیت حدود او شرایط له پخوانه ټاکل شوی دی او په خالیگاه کـــی‌تشکل نشی کولی . زموږد ذهن دتجرید او تعمیم ملکات له زمان اومکان څخه بیخی نشی بی نیـــــازه کیدی . هغه سویډنی شاعر څـــه‌ښه ویلی دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمان او مکان
یو نا محدوده زندان دی

په دی ډول ، ننني علمی نظریات له یوی خوا میخانیکی ماتریا لیز م اوله بلی خواد ایډ یالیزم مختـلف غیر علمی شکلو نه تردید وی .ژبه یوازی مادی شیان نه بلکه ذ هـــنی حالتونه هم شرح کوی . د ذهنـــی حالاتو تعریف او توصیف ډیر گران کاردی په تیره بیاهغه چی له خوند رنگ او کیف سره اړه لری .

له همدی امله کله چی ژبه د کم له معقولی څخه د کیف ومقولی ته تیر یږی اود محسو ساتول ه میډیم نه دمعقو لاتو ساحی ته ور ننـوـ زی دابهام په غبار کی پیچل کیږی او په ښکاره ډول ځان ونورو تـه نه ښی څرگند ولی .

دژبی سمبو لیك خاصیت انسان ته د دی امکان ور کوی چی خپلی اړتیاوی د واسطی په استعــما ل سره پوره کړی . دانسان دامتیاز مهم رمز همدغه د(واسطی)استعمال دی . دا بیله خبره ده چی ځینـــی واسطی ښی او ځینی بدی دی خو پخپله د واسطی موجودیت د تفوق او برتری ښیه ده .

ژبه نه یوازی واسطه ده بلکه دوسایطو له ایجاد او اختراع سره هم پوره مرسته کوی . را ځی داخبره لږه وسکنډیو(وڅیړو). دمثال په توگه ، کله چی د کونډی نازولی پیشو مستی وویني کوښښ کوی مستقیما مستو ته ځان ورور سوی اوویی ختی . دا ښی کولی چی د کورله میرمنی څخه غوښتنه وکړی لیکن دکونډی نازو لی لور له مور څخه غوښتنه کولی شی چی مستی ور ته راوړی او حتی کولی شی خپلی مورته ووایی چی تر بستری پوری یی ور ته راوړی . د پیشو فارمول داسی دی :

انگیزه   عکس العمل   دنجلی فارمول داسی دی :

انگیزه   غوښتنه (ژبه) عکس العمل   یعنی په لومړی صورت کی انگیزی ته باید مستقیما ځواب ورکړ شـــی یاپه بله ژبه ، پیشو باید پخپلــه خپله غوښتنه ترسره کړی خو په دوهم صورت کی نجلی له واسطی (یعنی ژبی) څخه کار اخلـــی اوخپل کار د بل په مرسته سر تـه رسوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دژبپوهانو په نظر کې:

دژبې یو ساده شانته تعریف داسې دی : ((هغه ټولې کلمې او جملې چې خلك يې د یو بل د پوهولو دپاره استعما لوی ، ژبه بلل کیږي .)) دغه تعریف د ژبپوهانو،ژب څیړونکي، اوژب ښوونکي دپاره د قناعت وړ نه دی . د دې تعریف ستره نیمګړ تیا داده چې دلته یو مجهول دبل مجهول پـــه واسطه تعریف شوی دی . د (وبسټر) انګلیسي قاموس وایي چې ژبه ((داوریدو وړ څرګندونه انساني ویناده چې دژبې او مر بوطو غړیزو غړو په واسطه صادر یږي)) دا تعریف په انساني فعالیت او آواز پـــوری منحصر شوی دی : یعنې حیوانان ژبه نه لري او په لاسونو ، پښو اونورو غړو باندې اشار، هم ژبـــه نشي ګڼل کیدي . یوبل تعریـــف وايي : ((هره وسیله صوتي وي، که بل څه چې فکرونه او احساسات څرګند ولي او نقلولي شي ژبـــه بلل کیږي .)) په دې وروستــــي تعریف کي دتندې ټریو والي، موسیقي، په لاس او سر اشاره کول هم دژبې په قلمرو کې داخلیږي .

همدا رنګه د دې تعـــــر یـــف له مخې دماشوم ژړا چې د غذا دغوښتلو دپاره وي او د سپي غپاچې د دروازې د خلاصولو په هیله يې پر چا اوروي ژبه بللې شو . لیکن اوسنې ژبپو هان دغه تعریف نه مني او دوی اکثر په دې عقیده دي چې له انسان نه پرته نورحیوا- نات ژبه نه لري . په دې کې شك نشته چې مچې د مخصو صي نڅا په ذریعه کولی شي خپلو همنو عانو ته دګلانو ځاې او دهغو لوری لودن وروښیي او حتی د فاصلې په باب يې هم معلومات ورکړي خو سره له دې ژبپو هان دې ته نه دي تیارچې دمچیو نڅاژبه وبولي . په لومړنیو فلمونو کې د (پانتو میم) په ذریعه دسینما ماهرو لوبغاړو څینې دا ــ ستانونه تمثیلولی شول خو بیا هم نوموړي فلمونه ګونګ وبلل شو ل اوسني ژبپو هان په دې نظریه دي چې د ژبې یومهم خصو صیت دا دی چې باید ژبني فعالیتو نه د آو از په بڼه له انساني غږیز سیستم یـــا جهاز (ژبې ، شونډې او حنجرې)څخه راووزي . ددوی په عـقیده،د ژبې څینې مهم خصو صیات دا دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ــ ژبه رمزی (سمبو لیك) دهچی په عمومی ډول له خپل مدلو ل سره کوم منطقی او ضروریا ړیکی نهلری اود وخت په تیریدو سره نوموړی رمز ونه (سمبولونه) هم‌تغییر کوی .

۲ــ ژبه سیستما تیك ده او پههمدی دلیل دښودلو او زده کولو وړ ده . ژبی پهعمومی ډول ټا ټتهټاکلی قواعد لری که څه هم چی د یوی ژبی‌قاعده د بلی ژبی‌لههغی سره په ټوله معنایو شانته نه ده .

۳ــ ژبه بشری ده اود حیوانا توله ((ژبی)) سره جوت توپیر لری .

٤ــ ژبه یوه ټولنیزه پدیده دهچی دهغی په واسطه د ټولنی ترمینځ یوډول اجتماعی مناسبات مینځ تهراځی .

٥ــ ژبه غریزه نه ده بلکی‌لهټولنی څخه زده کیږی . که ژبه غریزه وای نو پهټوله بشری ټولنه‌کی به فقط یوه ژبه وای او زده‌کړی تهبهیی هم ضرورت نهپاتی کیده .

٦ــ ژبه دفکر دانتقال وسیله دهځو په عین زمان کی یوه نسبی خپلواکی هم لری .

لنډیز : ژبه د آواز ونو یوړمزی سیستم دی چی د ټولنی له خوادیو بل د پوهولو دپاره وضع‌شوی اودانسان په مخصوص صوتی جهاز پوری اړه لری .

ژب ښوو نه او ژ بپو هنه :

تر ډیره وخته پوری داکثروخلکوداخیال وچی دساینس پوه وظیفه دانه ده چی د ارزښت مساله لهعلم‌سره ګډه کړی بلکی ویل بهیی چی دا د ارزښت پیژندنی axiology او مخصو صا داخلاقیاتو اوسیاست کار دی چی دساینس ګټور اوزیا نمن اړخونه سره جلا کړی . ددوی په عقیده ، ساینس پوها ن اوټکنا لوجیستان فقط د علم اوتخنیك لهپرمخ بیولو سره علاقه لری او داپه دوی پوری هیڅ اړه نهلری چی دهغوی له کشفیاتو او اختر اعاتوڅخه څه ډول استفاده کیږی . د مثال پهتوګه ، دوی اتومی بمو نهجوړوی مګر په هیرو شیما او نا ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاساکي باندې د دغو بمونو پـــه استعما لولو کې خپل ځانونه مقصر نه‌بولي .

لیکن اوسنی منطق دا خبره نه‌مني او وايي که علم بې طرفه دی عالم باید بې غرضه او بې طر فه‌نه‌وي . ساینس پوه ته‌ښايي چې د خپلو څېړنو په ترڅ کې له خپـــل‌وجدان سره هم سلا او مشـــوره وکړي او بشري سوله او نیکمرغی‌په‌نظر کې وساتي .

دا پورتنی مقدماتي خبرې د ژب‌ښوونې او ژبپوهنې په مورد کې هم صدق کوي . په دې معنا چې‌ژبپوهنه زیاتره تشریحي بڼه لري خو ژب ښوونه باید تجویزي او توصیوي بڼه غوره کړي . ژبپوهنه دارژښت مساله یوې خوا ته کوي‌او یوازې د ژبې اوسنی او موجوده بڼه تر څېړنې لاندې نیسي . آیا دژبې ښوونکی باید د ((بـازار او کوڅې)) ژبه کټ‌مټ‌استعمال کړي؟ آیا د ژبې‌ښوونکې‌یوازې((استعمال)) دمعیار په‌توګه قبلوي او که‌دمختلفو«استعما لونو» ترمینځ دانتخاب‌حق هم لري :

دژب ښوو نکې کار د ژبپوهاندله‌کار سره توپیر لري . ژب‌ښو ــ ونکې بایــد د ژبــې چـاڼ شوي‌او تصفیه شوې برخې زده کوو نکوته وروښيي . دلته مونږ دیـــو ډول‌اشتباه مخه نیسو او هغه دا چې د ژبې تصفیه شوې شکلو نه عرو ـمرو دامعنانه لري چې ګویا نـــور مروج او مستعمل شکلونه غلط اوناسم دي . په داسې حال کې چې مثلا مونږ د (حقله) پر ځای (باب ، باره ، برخه)استعما لولې شو او دغو وروستیو الفاظو ته د «حقله»په‌نسبت ترجیح هم ور کوو دانه وایو چې (حقله) صحیح نه ده او غلطه‌ده . دا فیصله ځینې لیکوال پـــه لغوي منطق باندې کوي او وايي چې د (په حقله) ترکیب ناسم دی مګر په ژبه کې مخصو صا په دې‌وروستیو وختو کې ــ د لغوي‌منطق په‌ځای (استعمال) ته زیا ت وزن‌ورکول کیږي . همدا چې یوه کلمه یا ترکیب په ټولنه کې عـمو میـت‌پیدا کړي او د خلکو په‌خولو کـــې جاري شي بیانو پرهغه باندې د غلط حکم کول پخپله یو غلط حکـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ځکه چې ژبه د ټولنې له خوا جوړیږي او تغییر ور کول کیږي . لیکن د ژبې ښوونکې کولی شي چې د سخیفو او مبتذلو عبارتونو له راوړلو څخه ډډه وکړي .

داد درسي کتاب د مولف او د ژبې دښوونکي وظیفه ده چې د فصیحو کلمو او بلیغو وېناخصو صیات وپېژني او زده کوونکو ته یې ور وښیي . په داسې حال کې چې ژبوهاند د محلي لهجو له ثبتو لو سره علاقه لري د ژبې ښوونکی باید معیاري ژبې ته پاملرنه وکړي او د تدریس دپاره یې د معیار په توګه ومني . پخوا له دې چې د ژب ښوونې مسالې په مفصله توګه وڅېړو ویو څو خبرې به د زده کړې د سایکالوجۍ په باره کې هم وکړو ځکه چې د تدریس او ښوونې موضوع د زده کړې له سایکالوجۍ سره نه شلیدونکې اړیکې لري .

* *

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه برخه:

دزده کړی او روا پوهنه

د زېږ ښوونه او تدريس پخپله يو علم دی اوله دی امله ښوونکی ته پکار دی چی دزده کړی دسايکالوجی (اروا پوهنی) له اصو لو او پرنسيپونو سره آشنا شی او له هغو څخه دښوونی او روزنی پــه چارو کی گټه واخلی . پخوا له دی چی ښوونکی په تدريس پيل کوی بايد دغه لاندی پوښتنی يی لــه ځان سره حل کړی وی : (۱) دڅه شی درس ور کوی ؟ (۲) څنگــه درس ور کوی ؟ (۳) چاته درس ور کوی ؟ (٤) څومره موفق دی ؟

دلومړی پوښتنی حل د ښوو نی او روزنی په فلسفه پوری اړه لری دښوونی او روزنی فلسفه د زده ـ کوونکو دپاره هدفونه او ارزښتونه ټاکی او تعليمی نصاب له هغو سره عيار وی . په هره تاريخی دوره کی فيلسو فانو د خپل وخت داجتماعی اقتصادی جوړ ښت له غوښتنــــی سره سم په تعليمی هــدفــونو اوارزښتونو باندی په سيستما تيك ډول سره کار کړی دی اود هغو په رڼاکی یی تعليمی نصابونه اوپروـ گرامونه طرح کړی دی .ددغوفيلسوـفانو په ډله کی څينی داسی کسا ن هم وو چی د خپل وخت ارزښتونو ته یی په انتقادی نظر کتل او کو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښښس یی کاوه چی مترقی افکـــارخپاره کړی خو په عمومی ډو ل د ښوونی او روزنی فیلسو فان د حاکمی طبقی پهخدمت کی وو او د محافظه کار ی خوا ته یی تمایـــلدرلود . د دی دپاره چی له خپلی اصلی موضوع څخه لیری نشــــودومره به ووایو چی د مریی ساتنی پهاجتماعی ــ اقتصادی فورما سیونکی مینځی او مریونه له زده کړ ی څخه محروم شوی وو څکه چــــیبادارانو (برده دارانو)به هغو ی د«ناطق ابــزار» په نـــوم یا دول‌او‌دانسانانو په نوع کی یی نهشمیرل دیونان نامتو فیلسوف (ارستو) بهویل چی مریونه په فطــــری ډو ل مریونه پیدا شوی دی . نن وز ځ‌داخبره ډیره عجیبه ښکار ی اوهغه همدیوه ستر مفکر له خوا ، خـــومتاسفانه چی دا د هغه‌وخت عمومی ذهنیت و . (ارستو) به ویل چــــیمریونه دفزیکی چارو د اجرا کولو دپاره پیدا شوی دی هغوی تــــهفقط باید دومره څه‌ورو ښوو لشی چی بدنی کارونه پهښه توگهسرته‌ورسوی خو هغوی له دی نه‌زیا ت دزده کړی استعداد نه لری .

څرنگه چی په لرغونی یونان اوروم کی فزیکی کارونو ته پهسپکه سترگه کتل کیدل او ویل بهیی‌چی‌فزیکی کارو نه‌دمادی اړتیاووسره‌اړه لری نو آزاد خلك باید آزادی‌پو هنی (لیبرال فنون) زده کړی . په نتیجه کی داسی افکار مینځ تـــــهراغلل چی : تر ټولو ښه علم هغه دی چی مادی گټه‌یی لږه وی لکــــهمتافزیك ، منطق او دفلسفی ځینی نوری څانگی . آزاد انسان بایـــدفزیکی کارونه کړی څکه چی دا د غلامانو وظیفه ده . دهمدی ذهنیت‌پهنتیجه کی مجرد و عقلی پوهنو ته زیاته پاملرنه وشوه او تجربی ته‌پهسپك نظر کتل کیده . (فرا نسس‌ــ بیکن) په‌یوه مشهوره قصه کـــــیلیکی چی څنگه پخوا نیو علــماوود آس د غاښونو د معلو مولو د پاره‌شپه او ورځ کتابونه مطالعه کو ل او له دی څخه یی کرکه کوله چی‌دآس خوله خلاصه کړی او غا ــ ښونه یی وشمیری .

دفیوډا لیزم په تاریخی دوره‌کی‌هم علم دکلیسا او فیوډ ا لانو پــــه انحصار کی و . که له‌منځنی یا بی‌برخی طبقی څخه به یو څوك‌د علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاوند شونو هغه به یاد حکومت دپاره میر زایی کوله او یابه درو ـ
حاییونو په قشر کی شاملیده . دعلومو دانکشاف په لحاظ ، فیوډا ـ
لیزم تیاره دوره وه او بیځایـــــه تعصبو نوموقع نه ور کوله چی دفکر
دآزادی مشال ولګیږی . په عمومی ډول ، تعلیمی نصاب له حیا تـــی
اړتیاوو څخه لیری شوی و اوحتی دنیوی معاملو په باره کی خبری یی
بدعت باله . بدیع او غریب افکاراودعنعنی له چوکاټ نه دباندی خبری
او نوښتونه به له سختو سزا ګانوسره مخامخ کیدل . چادو مره قدری
هم نشوی ویلی چی ((منځکـــــــه ګرځی .))

په دغه زمانه کی د علم دانکشاف دپاره مبارزه له قربانیو ، سپکاویو
رټنو او غندنوسره ملګر ی وه .

د کپیټا لیزم په لومړی مر حله کی چی لا امپر یالیستی انحصارات
مینځ ته نه وورا غلی د صنعت له ترقی سره علم هم انکشاف وکړاو
دتجارت آزادی د فکر او بیـــان دآزادی دپاره هم لاره خلا صه کړه .

په دی دوره کی علوم او فنون د سرمایی په خدمت کی ولویدل اود
زده کړی د پرو ګرا مونو اساسی هدف دداسی لارو چارو لټونه وه چی د
پانګی له زیاتولو سره مرسته وکړی په لویدیځه صنعتی نړی کـــی د
پرا ګما تیزم فلسفه وغوړ یده چی عمده اصل یی دا دی : ((د حقایقو
په موندلو باندی وخت مه ضایـــع کوی ، مهمه خبره داده چی له موـ
جوده وضعی څخه د خپل ځان پــه ګټه کار واخلی . حقیقت هغه شی
دی چـــی په عـــــمل کی ستناسی په درد وخوری .)) البته نن ورځ
په پانګوالی کی د ښوو نی اوروزنی دفلسفو شمیر ډیر زیات دی چی نه
یی دلته تفصیل ځائیږی اونه لندیز خو عمده اصل یی د داسی انسا ن
روزنه ده چی دپانګوا لی دنظام له پاینښت سره مرسته وکړی .

دوهمه پوښتنه او وز پسی نوری پوښتنی د زده کړی له سایکا ـــ
لوجی او پیدا ګوژیکی موضو عا تو سره اړه لری .

لومړی به وګورو چی سایکالوجی (اروا پوهنه) څه شی ته وایی او
بیا به د زده کړی سایکا لوجی په یوځه تفصیل سره شرح کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسایکا لوجي (پسیکو لــوژی)لغت له دوو یونانی کلمو څخه جوړ شوی دی .(پسیکو Psycho) یا(پسیکي Psyche) روح یانفس ته ویل کیږي او (لو گیــه Logia)د پوهنې په معناده په دی اساس ، پسیکو لوگیــه(چې په عربی یې علم الروح ، پــه دری کې یې روحیات یا روانشناسي په روسی کې یې پسیخو لوگیه ، په انگریزی کې یې سایکا لوجي ، په فرانسوی کې یې پسیکو لوژی بولی) دارواپوهنې په معنا راځي . ځینې پښتانه لیکوال په دی گومان چې (اروا) به د عربی ژبــی د (ارواح)معنی شکل وی د اروا پوهنی پــه ځای (ساه پوهنې) ته ترجیح ور کوی په داسی حال کې چې (اروا) ددری ژبې د (روان) په شان آریایی ریښه لري .

دنو نسمی پیړی تر ورو ستیو وختو پوری اروا پوهنې دفلسفی دیوی څانگی په حیث دروح یــــانفس د څرنگوالی په باره کی بحث کاوه . داسی ښکاری چې حتی په لرغونو ټولنو کی هم دروح مفکوره موجوده وه خو په هغه وخت کی روح (دسیوری ، وینې ، او ســـاه په شان) یومادی شی تصور کیده. دزمانی په تیر یدو سره روح یــو غیر مادی څیز وگڼل شو . سره له دی روح یوه معضله وه چې چا نشوی کولی دهغه اصلي ماهیت وپیژ نی څرنگه چې د روح موضوع مستقیما دانسان له ژوند او مړینی سره اړه در لوده اولری یې نو ځکه د حکماو روحانیونو ، او پوهانو له خوا پدی برخه کی زیات بحثونه شوی دی . دمړیی توب په نظام کی دا عقیــده عامه شوه چې روح له بــدن نــــه مستقل دی او د دواړو ترمینـــځ اتحاد یوازی یوه موقتی پدیده ده . دیونان ستر فیلسوف (اپلا تون)دروح په باره کی یوه داسې نظر یه وړاندی کړه چې د زده کړی پـــه سایکا لوجي کی یې زیات نفوذ کړ ده روح یوه ابدی ایډیا (مثــــل)وگاڼه او ویې ویل چې دانسان روح په ابتدا کی په هرشی پوهیده اوانسان کولی شی د ریاضت او تامل له لاری بیرته خپل هیر کړی معلو مات را په یاد کړي . په دی اساس زده کړه تداعی ده او په دی برخه کی له تجربی څخه د تامل برخه زیاته ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترنو نسمی پیړی پوری سایکالوجي د فلسفی یوه څانگه گڼل کیده په (۱۸۷۹) ع کی آلماني پــــوه(ویلهلم وونت) دلا ییپز یگ پــــه پوهنتون کی د اروا پوهنی موسسه ؤ پرانیستله اود شعور د تحلیل او مطالعی دپاره یي له تجر بـــــي میتود څخه کار واخیست .

پهشلمه پیړی کی د سایکالوجي مختلف مکتبو نه (لکه بیهیویریزم دگیشتالت اروا پوهنه ، فرو یدیزم او نور) مینځ ته راغلل چی اکثریی ایډیا لیستي یا میخا نیکی وو . دامریکی په متحدو ایا لتونــــوکی د (بیهیو یریزم) یعـنـی د سلــوك د اصالت تمایل ډیر قوی شو . که څه هم د سلوك داصالت پلویان ادعا کوی چی د دوی فرضیې پر علمی موازینو برابری دی او ټولی نظریې یې د تجربی میتود په اساس را ــ ایستلی دی خو د دوی اروا پوهنه میخانیکی بڼه لری . په شو روی اتحاد کی د مار کسیستی لیننیستی دمعرفت د تیوری په رڼا کی اروا ــ پوهنه دیوه علم په توگه مینځ تـــه راغله. د دی اروا پوهنی طبیعـــی علمی بنسټ د (سچینوف) دانعکا سانو تیوری ده چی (پاولوف)هغې ته زیات انکشاف ور کړ .

دسلوك داصالت پلویان وا یـــي چی اروا پوهنه دسلوك علم دی . د سلوك داصالت (بــیهـــیو یر یـــزم Behaviourism) فلسفی بنسټ پرا گما تیزم دی . په (۱۹۱۳) ع کی (واټسن) امریکایــــــی پوه د (اډوارډ تارن ډایك) له تجربو څخه په استفادی سره د (بیهیو یریزم) بنسټ کښیښود .

د دی مکتب پلویان اروایي پدیدې په میخانیکی توگه دارگا نیزم پــه عکس العمل (reaction) پوری منحصر وی . (بیهیویریزم) دسلوك او شعور تر مینځ تو پیرنه کوی . دوی وایي څرنگه چی شعور هم دروح په شان دپیژ ندلو وړنه دی او تر تجربی لاندی نه راځی نو هغه څه چی مونږ یې کولای شو داده چـــي دژوندی ار گا نیــز م سلوك (رفتار یا کړه وړه) وڅیړو . د دغه اروا پی مکتب پلویان زیاتره په حیواناتو ، مر غیو او ا نــسا نـا نـو کـــی د(محرك یا منبه) او ځوا ب(عکس ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

العمل) مختلف شکلو نه مطا لعـه کوی . هخوو نکی (انگیــــزه) او
خراب (عکس العـمــل) د دی اروا پوهنی عمده پرنسیپ دی .

دمثال په توگه ، ماهی په قفس کی ایښوول کیږی . پیشو زیار ــ
باسی چی د ماهی غوښه وخوری لیکن دقفس دروازه تړلی ده او
پیشو نشی کولی چی هغه پرانیزی له ډیرو هلو ځلو نه وروسته پیشو
په تصادفی توگه هغه تار کشوی چی د قفس د دروازی له خلاصولو
سره مرسته کوی . دروازه پرا نیستل کیږی او پیشو د ماهــــی
غوښه خوری .دغه تجربه بیا بیـــا تکرار یږی . پیشو له یو یا دوو ــ
وارو ځخه وروسته په دی پوهیږی چی په اصطلاح ((چل یی په تسمه
کی دی)) ، هر وار چی تار راکش شی د قفس دروازه خلا صیږی
د دی په عکس ، که وغواړو چی پیشو دغه زده کړه له یاده وباسی
نو داسی چل کوو چی دا ځل د تار په کشو لو سره دقفس دروازه نــه
خلا صیږی بلکه د دی په خلا ف، پیشو د بریښنا له ټکان سره مخا ــ
مخ کیږی . که وروستی تجربه څوواره تکرار شی پیشو جرأت نشی
کولی چی تار راکش کړی او په نتیجه کی خپل زده کړی خو ی
هیروی . له دی څخه داهم معلو میږی چی دپښتو دامتل : ((زده ــ
کړی خوی په مرگ هیریږی)) په علمی لحاظ د تامل وړ دی .

د (بیهیویریزم) له نظر ه، زده کړه دارگا نیزم دمشـــــــــر وط
(Conditioned) عکس العمل زیږنده ده . دغه اصل پرانسان هم
تطبیقیږی.

د شلمی پیړی په دیر شیزو کی د(واټسن) دتیوری پر ځای د (نو ی
بیهیو یریزم) تما یل مسلط شو.

د دی تمایل مخکښان (کلار ک هر ، اډوارډ ټولمن ، او اډو یــــن
گوتری) وو . نوموړی امریکا یی پوهان د شوروی پوه (پاو لوف) د
نظریی تر اغیزی لاندی ر اغلل اود (او پریشنیزم)او منطقی پاز ــ
ټیویزم د فلسفی پر ځــــای یی د(پاولوف) د دکتور ین ماتر یالیستی
اصول ومنل . که څه هـــم دوی دمشروطو ا نعکا ساتو له تجربو څخه
زیاته استفاده وکړه خو په سلوک کی یی دسترو مغزو نقش اواهمیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهنظره وغور څاوه . وروسته څينونورو پوهانو پر (بيهيويريزم) باندې
زيات کاروکړ ، تعديلات يې پکښې راوستل خو د دغه مکتب ايډيا ـ
ليستي او ميخا نيکي ماهيت ته يې تغيير ورنه کړ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړې نظريې

د دې دپاره چې دژبې ښوونکې په خپله وظیفه کې په ښه توګه پر ـ مختګ وکړي اود خپلو زده کوو نکو دمعلوماتو او مهار تونو سويه لوړه کړي باید د زده کړې دنظريو په باره کې تريوې اندازې پــورې جامع او اساسي معلومات تر لاسه کړي. پر معلو ماتواومهار تونو سرـ بيره ، له ښوو نکې څخه داتو قــع هم کيږي چې د زده کوونکو په کرکتر سلوك ، او فکري قضاو ت کې هم مثبت بدلون راولي . زده کړه باید میخانیکي ښه ونه لري بلکې بایــدآگاهانه ، انتقادي ، او خلاقه وي څود هغې په مرسته زده کوو نکې وکولی شي په نويو متحولو شرا ــ يطوکې سمه او اصولي لاره انتخاب کــړي . د زده کـــړ ې دارواــ پوهنـــې عمده پو ښتنــــــه داد ه چې انسان څنګه کولی شي په آسانه او ارزانه طريقه او لږ وخت کې د معلوماتو، مهار تونو اوسلوك سطحې ته ار تقاء ور کړي ؟

د زده کړې له مسالې سره يواز ې ښوو نکې ، میندې او پلرونه ، او لار ښوو نکې کدر ونه علاقه نه لري بلکې اروا پوهان ، فيزيولو جستان دبيو شيمې ، او بيو فزيك پوهان ،د صنايعو اداره کوو نکې او نور کسان هم ورسره مينه او علاقه لري څود دې ټولوله جملې نه د زده کړې په باره کې تخصصي څیــړنه دارواپوه دنده ده . د دې کار لومړې دليل دادې چې له څنډنو وختو څخــــه اروا پوهانو دزده کړې په با ره کې څیړنې کړې دې او پــــه دې ځانګه کې تاريخي سابقه لري بل دليل یې دادې چې داروا پوهنې دتيوري په برخه کې (زده کړه يـــا آموزش) هميشه د څیړنې دمر کزې هستې په توګه تبارز کوې اود هغې له څیړلو نه پرته يوشمير نـــوراروايي مسايل او پرا بلمونه نشې حل کيدې . که اروا پوهنه دسلو ك علم وبولو نو سلوك هرو مروتغییر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی او د اروا پوهانو په عقیده د سلوك تغییر نه‌زده کړه‌وایی .که اروا پو هنه دار وا یـــــی حالاتو، کیفیتونو او شرا یطو مطا لعه وبو- لونو په دی صورت کی هم د زده کړی موضوع رامینځ ته‌کیږی .

زده کړه څه شی‌ته ویل کیږی ؟ اروا پوهـان دی پـوښتنی تـه‌پـه مختلفو طریقو ځواب ور کوی .

اما پخوا تردی چی د زده کړی‌په‌باب ((دافرادو جامع او داغیا رو مانع)) تعریف وړاندی کړو وبه گورو چی څه ډول فعالیتو نه دزده کړی په قلمرو کی را ځی .بنایی‌په‌دی څبره به‌ټول اتفاق ولری چی د نو یو لغتونو په‌باره کی پوهه تـــرلاسه کول ، ذیوه نظم یاترا نی پـه یادول ، اود موټر بیول ټول‌د زده کړی په کټیگور ی کی راځی.لیکن موږ‌،یوازی معلومات او مهار تونه‌نه زده کوو بلکی د تلقی ډول او انگیرنی هم زده کوو . دمثال پـــه‌توگه تعصب (نژادی ،ژبنی،مذهبی طبقاتی ، جنسی ، اونور)میـنه‌اولمانځنه ، ارزښتو نه ، او ایډیالونه هم‌د اجتماعی مناسباتو په‌ترڅ کی‌تشکل کوی او له نورونه‌په‌مستقیمه یا غیر مستقیمه توگه زده کیږی .برسیره پر دی ، انسان ځینـــــی حرکتو نه او ژستونه (لکه په‌چا پسی شونډی بو ځول ، تندی تر- یوول ، د تجاهل د ځرگند ولودپاره‌ذخولی جوړول او اوږی پور تـــه غورځول غ دچرت وهلو په وخت‌کی‌هم‌هم‌کول،په‌هیجانی حالت‌کی‌لاسو نه غور ځول اونور) هم‌له ټولنی څخه‌زده کوی . البته دزده کړی پـــه کټیگوری کی یوازی مثبت ، گټوراو جوړ وونکی مهار تونه او عاد - تونه نه بلکی منفی ، زیان‌رسوونکي‌او ورا نوونکی فعالیتو نه اوخویونه هم راځی .

دارو اپوهانو په عقیده هغه فعا لیتونه چی له انعکاسا تو ، غرا یزو او دعمر له زیاتوالی څخه را مینځ ته‌کیږی زده کړه نه بلل کیږی . د مثال په‌توگه ،درپاد زیاتوا لی یا لږوالی پ ه مقابل‌کی دسترگو د کسی تنگیدل یا پراخیدل ، داو ر لمبی‌ته‌دپتنگا نو ور دانگل اود ټروپیز م (tropis m) نور حا لا ت، په غریزی توگه دمرغیو ځالــــــی جوړول ، او داسی نور دزده کړ ی‌په‌مقوله کی نه‌شاملیږی . دغریزی‌په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کی تر دی وروستیو وختـــوپوری ډیر زیات بحثونه شوی دی چی‌د هغو له جملی څخه‌د(ټینبرگن)او(تورپ) څیړنی په‌زړه پوری‌دی. اوسنی اروا‌پوهانو په دی عقیده دی‌چی غریزه دوه مهم خاصیتونـــه لری :

لومړی دا چی غریزی فعالیتونه‌له نورو څخه نه زده کیږی یا په‌بله ژبه اکتسابی نه‌بلکی فطری اوذاتی‌دی . دوهمه دا چی غریزی‌فعالیتونه عمومی (universal) دی او دیوی نوعی په ټولو افرادو کی بی له استثنا عمو میت لری . د دی موضوع دتوضیـــــح دپاره به دوه مثالونه راوړو. پخوا اکثرو خلکوعقیده در لوده چی له مور او پـلار سره دماشوم مینه فطری ده خـــووروسته تجربو وښوده چی ماشوم پوازی له هغه چاسره مینه لری چی‌دی یی په‌مینه روزلـــــی وی . د افریقا په څینو قبیلو کی ماشوم دماماله خواروزل کیږی‌او تجر بـــی ښودلی ده‌چی دغسی ماشو مان د پلار په‌نسبت له ماما سره زیا تـــه مینه لری .

د جنسی غریزی په‌باره کی چی‌تراوسه کومی تجربی شوی دی له هغو څخه داسی نتیجه لاس ته‌را غلی‌ده چی په وړو حیواناتو کـــی جنسی غریزه شته . دغه حیوانا ت‌دجوړه کیدلو په ترڅ کی په‌غریزی توگه خپل کار کوی مگر د لویـــوحیواناتو (لکه گوریلا او شامپاـ نزی) او انسان په‌باره کی دغـــه‌حکم صدق نه کوی . نو موړ ی حیوانان او انسان د جنسی یـــــوځای کیدلو او مجا معت دپاره زد ه کړی ته اړتیا لری .

څینی فعالیتونه چی د عمر په زیاتوا لی پوری اړه پیدا کوی‌دزده کړی په مقوله کی نه راځی . دمثال‌په‌توگه ، مرغی د بچکو ترایستلو‌او د وزرونو د عضلاتو تر پیاوړ ی کیدلو پوری الوتنه نشی کولی .کله چی دخپل عمر ټاکلی حدته ور سیږی په الوتلو پیل کوی . همداـ رنگه څینی حیوانات په لومړ ی‌سرکی په‌اوبو کی لامبو نشی وهلی‌خو چی عمریی ټاکلی پړاو ته ورسیږی‌بیاکولای شی چی لامبووهی.په‌دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته مثالونو کې د مرغیوالوتنه‌اودسمندری حیواناتو لامبو د عمر لــه
پوخوالي سره اړه لري . سره لــه‌دي ، په‌دي برخه کې د خالصـــو
مثالونو پیدا کول مشکل غونـــدي‌بریښي .دانسان بچي تریوه تاکلي
وخته پوری د خبرو کولو قدر ت‌نه‌لری خو کله چي د خبرو کولوقدرت
پیدا کړی باید له نورو څخه یې‌زده‌کړی. په داسي حالاتو کې دپو ـ
خوالي او زده کړی د حدودوتفکیك‌يو مشکل کار دی .

ستونزه او اعتیاد هم د زده‌کړی‌تعریف له لانجو سره مخامخ کوی
مونږ ټول پوهیږو چي تمریـــن اوتکرار له زده کړی سره پوره مر ـ
سته کوی . په‌انگریزی کې متــل‌دی چي
(Practice makes perfect) یعنی تمرین سړی کمال ته‌رسوی
خو کله کله تمرین له خپلی‌انداز ی‌نه‌زیات شی اود زده کړی انحنـاء
بیرته ښکته رالو یږی . آیا تکر اردزده کړی پرضد کار کوی؟پوهیږی
چـي خبره دااسي‌نه ده خو ظاهـر اً دغسي بریښي‌لکه چي زیات تکرار
دزده کړی مخه نیسي . نو زده ـکوونکي باید استرا حت وکړی. خو
که داسترا حت وقفه هم زیاته و ی‌هیره مینځ ته راځي . دغــــه ډول
مسایل چي : ستونزه‌څه وخت‌پیل‌کیږی اود تمرین په مینځ کې څو ـ
مره استراحت گټه لری ډیره دقیقه‌محاسبه غواړی . البته ځیني‌اروا ـ
پوهان د ذهني ستونزی او همدا رنگه د فزیکي ستونزی د معلو مولو
دپاره دقیق آلات استعما لــوی اوهمدا رنگه د زده کړی د هر مهارت
دپاره یسي دااستراحت و خت هـم‌تاکلي دی خو بیاهم دانسان‌دشعور
مسایل په میخانیکي توگه نه حــل‌کیږی.داعتیاد موضوع هـم په زده
کړه کې اغیزه لری ، ځیني کسان‌په ځینو مواردو کې ډیر ژر معتــاد
کیږی او ځیني نور زیات مقاومت‌کوی په ښار ونو کې ډیر خلــك
او سیږی ځني یی هر وخـــــت‌له غالمغال او شور وځوږ نه‌شکا ـ
یت کوی خو ځیني نور عادت‌ورسره‌پیدا کوی او نور مال حالت یی گڼي
دزده کړی په تجربو کی‌اعتیاد دیوه‌عامل په‌توگه اغیزه کوی . دعادت
پیدا کولو پوښتنه هغه وخت راو لاړیږی چي په یوه علمي تجر به‌کی
دکنټرول عوامل له اوړ یدو نــکـو‌څخه بیلیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمثال په‌توگه ، که د (الف) او(ب) په‌نامه دوی ډلی زده‌کوو نکی چې ټول مشخصات یی سره یـــوشانته وی په یوه ربړ وونکی او نا- مناسبه فضا کې تر روزنې لاندې ونیسو هغه ډله چې له نویو حالاتو سره ژر توافق کولی شی داعتیادله‌امله دهغی بلی په نسبت ډیره زده کړه کولی شی .

اوس د دې وخت رارسیدلی‌دی‌چې دزده کړې یو مشهور تعریف وړاندې کړو . د (بیهیو یریزم) دمکتب پلویان وایی چې : «دار گا- نیزم په سلوك کې هر ډول تغییرته زده کړه‌ویل کیږی . » داتعریف که‌څه هم ډیر مشهور او متداو لدی خوله نیمگړتیاوو څخه خالی نه دی . لومړی‌دا چې (بیهیویریستان)د سلوك او شعور ترمینځ توپیر نه کوی . دوی وایی چې شعور لـــکه‌دروح په‌شان یوه کړکیچنه مسا له ده‌او اروا پوهنه باید گرد سره د شعور او روح له څیړنی څخه لاس واخلی او په ځای یی سلوك (رفتار‌یاکړه وړه) چې د شعوربنکارندوی دی تر څیړنی او ازموینی لاندې ونیسی . په دې توگه ، دشعور په نفی کولو سره ددوی تیور ی‌میخا نیکی بڼه پیدا کوی . (بیهیو یر- یستانو) خپلی تجربــــی پر وړوحیواناتو (لکه موږك ، پیشو ،کو- تره او نورو) باندې تطبیق کــړی‌هغه یی دانسان‌تر قلمروه پور ی پسې تعمیم کړی په داسی حا ل‌کی‌چی دانسان شعور پاسیف او ماشینی نه دی . د(انگیزی عــکس العمل) یا (S-R) فورمو ل پر انسان باندې د حیواناتو په‌شان‌پوره نه تطبیقیږی .

انسان نه یوازی هغه وخت چې‌له پرابلم سره مخا مخ شی د حل لاره پیدا کوی بلکی ځینی انسانان‌له‌مخکی نه‌د مجرد تفکر په مرسته‌د راتلو نکی په‌باره‌کی پیشگویی‌کولی‌شی . ځینی کسان د تخلیق کشف او ابتکار استعداد ونه لـــری .دځینو داستد لال ، تفسیر ، تجرید او تعمیم قابلیت دنورو په‌نسبـــت‌زیات وی . د (نیوټن) پر سر چـــی منه‌راولو یده نو ډیر شیان یی تری‌زده کړل اود جاذبی قوانین یی‌تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وایستل . (ارشمید سس) په‌اوبوکی دجام په‌ننه ایستلو سره خپل مشهور قانون را وایست .(جیمز واټ) د دی پیښی په لیدلو سره‌چی «بخار په قوت سره د دیګ سر پورته لیری وغورځاوه » د بخار ماشین اختراع کړ . په همدی ترتیب په سلګونو مختر عانو لـه ساده لیدنو کتنو څخه ډیری ستری‌مفکوری را وایستی چی د ساینس په‌نړی کی ډیر زیات ارز ښت‌لر ی‌په‌دی اساس ویلی شو چی زده ـ کړه تر زده کړی پوری فرق لری .خلاقه‌او ابتکاری زده کړه له عادی او میخا نیکی زده کړی سره چی‌په‌حیواناتو کی لیدل کیږی جـوت توپیر لری .

دوهمه دا چی(بیهیو یریستانو)له‌روح یاشعوز څخه د سلوك پـه بیلولو سره هغه ته فقط د حرکتو نودیوه سیستم په‌نظر وکتل .د دوی په‌نظر ، د ګیډی سلوك ، د کو لموسلوك اودانسان سلوك یوله بلـه توپیر نه درلود . په دی کی شك‌نشته چی حرکت دسلوك یوه‌بر خه ده‌خودا به هم سمه نه‌وی چی سلوك‌یوازی د حرکتونو مجمو عه وګڼله شی.په څینو سلو کونو کی اصلاحرکت نه لیدل کیږی .

دریمه دا چی (بیهیو یریزم) لکه‌مخکی مو چی وویل اکثری تجر بی پر حیواناتو تطبیق کړی. دو ی‌ونشو کولی چی‌د انسانی شعـور کیفی ځانګړ تیاوی تشخیص کړی‌ا ودا واقعیت په‌پام کی ونیسی چی انسان یوازی بیولو ژیکی‌موجودنه‌دی‌بلکی ټولنیز موجود هم دی .

د زده کړی یو بل تعریف‌داسی‌دی : «زده کړه یوه داسی پرو سه ده چی دهغی په‌وسیله له یـو ی‌وضعی یا پرابلم سره دمخامخ کیدو په‌صورت کی فعالیت پیل کیږی اویا فعالیت تغییر کوی په دی شر ط چی په فعالیت کی تغییر د ذا تـی‌تمایلاتو (غرا یزو) ، پوخوالی یـاد اورګانیزم دموقتی حالاتولکه (ستو نزه ، نشه ، او نورو) زیږ نده نه وی . »

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتارن ډایك د زده کړې نظریه :

اډوارډلی تارن ډایك (EdwardLee thorndike) دامریکې د متحده ایالتونو نامتو اروا پوه او قاموس‌لیکونکی دی .

د ده د زده کړې نظریه ، له‌ځینو مخالفتونو سره سره ، تر نیمې پیړۍ پورې په متحده ایالتونوکې مسلطه وه او حتی لا تر اوسه پورې یې د ښوونې او روزنې په‌ساېکالوجې کې خپل ارزښت نه دی بایللی . تارن ډایك (۱۸۷٤ــ۱۹٤۹) په خپلو تجربی میتودونو سره له یوې خوا د (بیهیویریــزم behaviourism) د مینځ تــه راتلو دپاره لاره هواره کړه او له‌بلې خوایې د ښوو نې او روزنې د ساېکالوجې بنسټ کښیښود.سربیره پر دې ، تارن ډایك داحصا ئیوی قاموس په‌لیکلو سره‌ددرسی‌کتابونو د تهیه کولو په‌برخه کې ستر خدمت ترسره کړ .

پخوا له دې چې د تارن ډایك دزده کړې نظریه شرح کړو بایــد وویل شی چې د ده کار ځینی‌ستری‌نیمګړ تیاوې هم لرې . لومړ ی دا چې تارن ډایك انسان ته‌دیوه‌سوچه‌بیولوژ یکی او ر ګانیزم په سترګه ګوری اودې تکی ته پاملرنه نه‌کوی‌چې دانسان سلوك او کړه وړه‌زیات تره د ټولنې او ټولنیزو شرایطـــو پر بنسټ ټاکل کیږې . ده ونښو کړې او یایې نه غوښتل چې ،پرفرد باندې د ټولنیزو عواملو په‌تیره تولیدی مناسبا تو اغیزه په حسا ب‌کې ونیسی . دو همه دا چې تار ن ډایك انسانی شعور په ساده توګه‌دحیوانی شعور ادامه ګڼی او فکر کوی چې ګویا دانسان او حیوا ن‌ترمینځ د کیفیت او نوعیت په‌لحاظ کوم توپیر نشته بلکې د هغوی ترمینځ فرق په درجه او کمیت کې دی. په دې اساس ، دی.انــسانــی‌سلــو ك لـــه حیــو ا نی سلــوك سره ور ته او مشابه ګڼی او کومې‌تجربې یې چې پر موږ کانو ، کو ـ ترو، او پیزو ګانو تطبیق کړې دې‌دانسانی سلوك تر قلمرو پور ی تعمیموی . دریمه دا چې تارن‌ډا یك انسانی شعور پاسیف او ما ـ شینې ګڼی د مجرد فکر توانایی اودانسان دابتکار او تخلیق استعداد ته‌لږه بیه ټاکی او یادا چې هیـــځ‌قیمت نه ور کوی تارن ډایك نشی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی دا واقعیت درك کړی چـــی ممکنه ده انسان دیوی انګیز ی په مقابل کی همیشه یو ډول عکس العمل ونه ښیی بلکی د هغـــه د شعور سطح، انګیزنی ، او اخـلاقی ارزښتو نه هغه مقاومت ته راوبولی اوپا دانګیزی په مقا بـل کی لـه توقع نه مخالف عکس العمل څرګند کړی . حیوان لهسزا څـــخه تښتی خوښایی څینی انسانان د خپلو ایډیالو نو او اخلا قی ارز ښتونو څخه د دفاع په خاطر دسزا منلو ته تیار وی . دانسان په خلاف ، له حیوان سره د حیثیت اوپرستیژ مساله نه طرح کیږی او عکس العمل یی میخانیکی او انفعالی بڼه لری . له دی امله ، د مجاز اتو او مکا فاتو هغه سیستم چی په حیوانی زده کړه کی تطبیقیږی په هماغه شکل دزده کوونکو په ټولګی کی نشـــــی تطبیقیدی څکه چی دانسان سلو ك ډیر پیچلی او مغلق دی . د مثا ل په توګه ، دفابریکی خاوند څینو کار ګرانو ته داعتصاب دماتولو دپاره بډی ورکوی خو د دی احتمال زیات دی چی نومو ړی کا رګران دی د خپلو سپیڅلو ارز ښتونو اود کارګری جنبش دبریا لیتوب په خاطر درشوت له اخیستلو څخه ډډه وکړی اود خپلو صفونو له ملاتړ څخه دی لاسس وانخلی .

دتارن ډایك د زده کړی د ټولـو پرنسیپونو شرح څانته جلا څیړنه غواړی څکه چی ده له پنځه ســـووکتابونو او علمی مقالو څخه زیا ت آثار لیکلی دی او په دی رساله کی دهغو د تفصیل ګنجایش نشته . دلته به یواز ی د ده دنظریی اساسی ټکی راوړل شی .

له تارن ډایك نه مخکی په اروا پوهنه کی نظری یا ذهنی (سو - بژکتیف) میتود ډیر معمول و .

دی د لومړی څل دپاره پـــه اروا پوهنه کی د تجربی اهمیت تثبیت کړ او دایی عملا وښوده چی کید ی شی په اروا پوهنه کی (او بژکتیف) میتود په کار ولویږی . تارن ډا یك په خپله ساحه کی حتی د میخا - نیکیت تر مرحلی پوری پرمخ ولاړ .ده به ویل : ((هر شی چی وجـود لری اندازه کیدی هم شی .))د ده پلو یانو د همدی مفکوری څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروی په نتیجه کی نه یـواز ی دذکاو تونو اندازه کولو ته ملاو تړله بلکی د اخلاقو او استعداد ونو پهمیچه کولو یی هم پیل وکړ .دتارن ډایك دتجربو په اثر داسی ذهنیتاو تمایل مینځ ته راغی چی کیدی شی کیفی حالات په کانکر یتهوکمیاصطلا حاتو تبدیل کړو او بیاورو ـ سته یی داحصا ئیوی میتود ونسوتابع وگر ځوو . دی عمل تهپهتجر ـ بوی میتود کی (په کمیـــت اړول quantification)ویل کیږی . تارن ډایك داروا پوهنی په سا حهکی په خپلو علمی تجربو ســـره د علمی میتود دپرنسیپونو په انکشافکید لیدنی وړ برخه اخیستی ده .

دتارن ډایك د زده کړی نظر یهد رابطی داصالت Connectionism پهنامه یادیږی .

له (۱۹۳۰) م . کال نهراوروستهتارن ډایك پر خپلو قوانینو باندی نوی کتنه وکړه او یو څه تعدیلاتیی پکی راوستل . د ده دنظر یی دعمده ټکو له شرح کولونه وروستهبهددغو تعدیلاتو پهبارهکی همخبری وشی .

(نیناتا لیزینه Nina Talyzina) دشوروی اتحاد نامتو اروا پوهه په خپل اثر (دزده کړی اروا پوهنـــهـ The Psychology of Learning د(۱۹۸۱)چاپکی دتارنډایکنظریهپهلنډو عبار اتو کی راو ړی ده .دا لیکی : ((دتارن ډایك په نظر دزدهکړی جریان دیوه ټاکلی حالت او ټاکلی عکس العمل ترمینځ درابطیدتاسیسو لو او همدا رنگه د دغـو اړیکیو دټینگولوله پروسی څخـــهعبارت دی .)) (مخ ۲۵۸) . پهدی لنډه عبارت کی دتارن ډایك دنظرییجوهر ښودل شوی دی . د دیدپاره چی مطلب په عام فهمه ژبه بیا نکړو باید وویل شی چیدتارن ډایك دزده کړی پرنسیپ پرا نگیـــزه(یاحالت) اود هغی پهمقابل کـــی عکس العمل (ځواب) باندی بناشوی دی . داانگیـزی او عـکس ـ العمل ترمینځ رابطه د S—Rدفورمول په ذریعه افاده کیږی .

ژوندی اور گانیزم چی له یو ی انگیزی (Stimulus) سرهمخا ـ مخ شی نو هرو مرو د دغی انگیزی(محرك یامنبه) په مقابل کی یـــو ډول عکس العمل (Response) څرگند وی . دمثال پهتوگه ، کهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنگبنیـــــی پښیی ته ستن وروړوچنګښه خپله پښه ور ټولوي . تارن ډایك وایي چي په حیواناتو (اوحتی انسانانو) کی سره ور ته انګیزی سره ور ته عکسس العملونه راپاروی که انګیزی ته په ښتو کی (پاریزه) یعنی پاروو نکی ووایو او عکسس العمل هم (ځواب) وبولونو زمـونږ فورمول د (پ ـ ځ) بڼه غوره کوی. یعنـی هر وخت پـه (پ) پسي (ځ) راځی . زده کړه د (پ ـ ځ) داړیکودپرله پسی ټینګو لو په نتیجه کی مینځ ته راځی . تر څو پوری چی د(پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی ټینګیږی حیوان اشتباه کوی ، ازما ینبسـت کوی ، بیا اشتباه کوی او په پای کی یوه رابطه پیدا کوی . دتکرارپه واسطه دغـه رابطه پسی پـیاوړی کیږی چي دغه حالت ته زده کړه وایو.

دتارن ډایك دزده کړی نظریه پردرو اساسی قوانینو ولاړه ده چی له هغو څخه بیانور فرعی قوا نیـن را ایستل شوی دی . دغـه در ی قوانین د چمتو والی ، تمریـــن (تکرار) ، او اغیزی (effect) په نامه یادیږی . (کیدی شی چی داغیزی په ځای د ثمری یا نتیجـی کلمه هم استعمال کړو .)دچمتو والی مقصد دادی چی ژوندی اورګا- نیزم باید په داسی اروایی حالت کی وا قع وی چی د عمل دپاره لـه ځانه چمتو والی و ښیی . دتـارن ډایك په عقیده د دی دپاره چی د (پاریزی) او «ځـواب» تر مـینځ اړیکی ټینګ شی حیوان یا انسا ن باید په داسی ذهنی موقف کـــی واقع شوی وی چی په پای کی یی (اغیزه) تحقق ومومی . دمثال پـــه توګه ، که زده کوو نکی په ډیـــر غمجن یابی اندازی خوشحاله حالت کی دښوو نکی درس ته ناست وی نو زیات احتمال دادی چی دښوو نکی درس به په ښه توګه زده نکړی شی .

که یو موږ ماشوم د ډوډی پـــه ذریعه کار کولو ته وهڅوو احتمال لری چی ډوډی یوا نخلي او دکارله اجرا کولو څخه هم غاړه وغړ وی. له دی امله ، چمتو والی دزده کړی دپاره اساسی شرط دی .

البته یوبل ډول چمتو وا لی هم شته چی په وده (یعنی دعمر پـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوخوالي) پوری اړه لري . تر ټولو چې ماشوم یو ټاکلی منګ (عمر) ته ونه رسیږي ځیني کارونه نشي ترسره کولی . د بنوو نځیو په لومړیو ټولګیو کې ماشومان (دچمتو والي دوره) تیروي خو د تارن ډایك مقصد دغه ډول چمتو والی نه دی چې له ودی سره ارتباط لري بلکې د هغه مقصد ذهني چمتو والی دی .

دتمرین یا تکرار قانون دی وا قعیت ته اشاره کوي چې هر څومره د (پ ـ ځ) عملیه تکرار شي هماغو مره د (پ) او (ځ) ترمینځ اړیکې ټینګیږي . تکرار د زده کړې دپاره اساسي شرط دی .

لیکن تکرار یوازې هغه وخت موثر ثابتیږي چې نتیجه یا اغیزه ولري . بیځایه تکرار چې کومه نتیجه ور باندې مرتبه نه وي دزده کړې سره مرسته نه کوي .

دتارن ډایك تر ټولو مهم قانون داغیزې یا نتیجې قانون دی . د دې قانون په اساس کله چې د (پ ـ ځ) اړیکې یوه ګټوره او رضایت بخښونکې نتیجه و لري نو د (پ) او (ځ) تر مینځ رابطه ډیره ټینګیږي . داغیزې قانون په حقیقت کې دمکا فاتو په واسطه د زده کړې دپرمختیا قانون دی . ددې په خلاف ، مجازات یا ناکامی د (پ ـ ځ) تر مینځ اړیکې کمز وری کوي اود زیات تکرار په نتیجه کې د (پ) او (ځ) ترمینځ اړیکې بالکل شکیږي او له مینځه ځي . په تارن ډایك باندې انتقاد شوی دی چې اغیزه یو ذهني (سوبژ کتیف) حالت بیانوي اوله دې امله د ده تجربې میتود په ټوله معنا آفاقي (او بژکتیف) نه دی . لیکن داروا پوهانو په عقیده تار ن ډایك خپل اصطلا حات په دقت سره تعریف کړي دي اود (سو بژکتیو یسم) څخه یې ځان ساتلی دی. څکه د ده په نظر نتیجه (یا رضایت بخښو نکې حالت) ددې معنا لري چې په راتلو نکې وار کې به حیوان هماغسې عکس العمل بیا وښیي . پرده باندې بیا انتقاد شوی دی چې مونږ د راتلو نکې عکس العمل په باره کې له مخکې نه قطعي پیشګویي نشو کولی ، تارن ډایك وایي چې زه قطعي حکم نه کوم بلکه د (غالب احتمال) اصطلاح استعمالوم چې په احصا ئیوي قانون کې یوه مجازه کلمه ده . په دې ترتیب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تارن ډایك د زده کړې په اروا پوهنه کې د ډېنا میك قوانینو پر ځای له احصا ئیوی قوانینو څخه استفاده کوی.
تارن ډایك له پور تنیو قوانینوڅخه ځینې فرعی قوانین هم ایستلی دی چې د هغو له راوړلو څخه تیریږو.

پوازې دومره یادو نه پکار ده چې تارن ډایك له (۱۹۳۰) کال نه وروسته پر خپله نظریه باندې نـــوې کتنه وکړه او د اروا پوهنې پـــه بین المللی کانگرس کې (نیوهاون ۱۹۲۹) کې یې وویل چې «ماځینـــې اشتباه گانې کړې دی . » پــــه (۱۹۳۲) او (۱۹۳۵) کې یې نـــور کتابونه ولیکل او په هغو کې یې خپلو ئیر او تنو ته گوته و نیوه . ده څرگنده کړه چې د تکرار قانو ن باید په ناوړه توگه استعمال نشی او زیاته یې کړه چې بې نتیجې تکرار د زده کړې د پیاوړ تیا سبب نـــه گرځی . په همدې ترتیب ده دا غیزې په قانون کې هم ځینې تعدیـــلا ت وارد کړل.

دپاو لوف د زده کړې نظریه

ایوان پترو ویچ پاو لوف (۱۹۳٦–۱۸٤۹) د شوروی اتحاد نامتـــو طبیعی پوه او د نوبل د جایـــــز ې وړو نکی د اروا پوهنې اوفیزیولوژی په ساحه کې په مستقیمه توگه اود فلسفی د پېژندنې د تـــیـور ی (اپیستمیالو جی) په برخه کې یې په غیر مستقیم ډول ډیر ستر او د یادونې وړ خدمتو نه کړې دی .

دپاو لوف د مشروط انعکاس نظریه او په عمومــــی ډول د ده دکتورین په طبیعی پوهنو کې د ماتر یالیستی اروا پوهنې او دانعکاس د ډیالکتیکی ماتر یالیستی تیور ی (لکه دڅ بی او فکر ترمینځ اړ یکی حسی ازانگه او منطقی معر فت ، او داسی نورو) بنسټ وگڼ ځید . امریکایی اروا پوهان (ارنســـت ـهیلگارډ) او (گورډون بوویر) په خپل اثر (دزده کړې نظریې Theories of Learning کې لیکي چـــې دپاولوف د زده کړې نظریې نه یوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شوروی اتحاد بلکی د نړی په نورو هیوادو کی او له هغی جملی نه‌د امریکی د متحدو ایالتو نو په علمی محافلو کی له تاوده هر کلی سره مخامخ شوی دی . امریکا یی‌اروا پوهانو (لکه گوتری ، سنکینر او هل)دده له دکتور ین څخه‌زیاته‌استفاده کړی ده . دوی زیاتوی‌چی دپاو لوف علمی نفوذ لاتر اوسه په‌اروا پو هنه کی مسلطدی‌او ((مونږ نیکمرغه یوچی د مشروطانعکاس په‌باب د ده نظریی اکثری پـــه انگریزی ژبی تر جمه شوی اوزمونږلاسس ته رارسیدلی دی .))

ایوان پاو لوف تر (۱۹۲۵)پوری‌په عسکری طبی اکاډمی کی دپرو ــ فیسر په توگه وظیفه اجرا کوله ،او‌د(۱۹۰۷) کال‌راهیسی دعلوموداکاډ ــ یمی غړی و . ده دمشروط انعکاســـد میتود په ذر یعه په ا نسا نا نـو او حیوا ناتــو کی د آفا قـــــــــــی‌تجربوی میتود په تطبیقولو ســره لوړ عصبی فعالیتو نه و څیړل.

دمشروطو انعکاسو نو څیړ نی‌پاولوف ته د دماغ دفعالیت دمیکا ــ نیزم او اساسی قوانینو دکشفو لوزمینه برابره کړه . په لوموړی سر کی پاو لوف دهاضمی فیزیو لوژی‌تر څیړنی لاندی نیولـــی وه او د څپلو مطالعاتو په‌ترڅ کی د مشروـطو انعکاسو نو له مفکور ی سر ه آشنا شواو هغی ته یی انکشا فـورکړ.

دا هم باید وویل شی چی لـــه‌پاو لوف نه مخکی دروسیی نامتــو فیز یا لو جست او ماټر یا لیست‌اروا پوه (ایوان میخا ئلوویـــــــچ سیچینوف) د مغزو دانعکاسونو په‌باب څیړنی کړی وی او له‌همدی امله (سیچینوف) ته د روسیی د فیزیو لوژی د پلار اودماټریالیستی اروا پوهنی د موسسس لقب ور کړشوی دی . (دزیاتو معلوما تو دپاره وگوری ، د فلسفی قاموسس ، دپرو گرس خپرو نه ، مسکو ، ۱۹٦۷ ، مخ ۴۰۳) .

په دی کی شک نشته چـــی دیونانی (ارسطو) نه‌نیولی تـــــر (سیچینوف) پوری د نړی دیـــروپوهانو د پیوستون (تداعی) له‌لاری دزده کړی په‌باره کی نظریی خر ـگندی کړی دی خو پاو لــوف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشروطی آزانگی «انعکاس» پــه برخه کی د علمی څیړنو په مرسته یوه مهمه نظریه فورمو لبندی کړه،(ارستو) عقیده در لوده چی یــو مطلب د نژدیوالی (مقار نت)، ور ته‌والی (مشابهت) او تضاد په‌واسطه په‌ذهن کی په ښه توگه ځای‌نیسی‌اود همدغو عواملو په مرسته پــه آسانی سره تداعی کیږی هم .

اوس به وگورو چی مشرو طه ازانګه (Conditioned refex) څه ته وایی اود زده کړی دپاره څـــه اهمیت لری مشروط انعکاس (چی څینی‌یی شرطی ازانگه هم بولی)هغه انعکاس (یا ځواب) ته ویل کیږی چی له‌اصلی محرك«انگیزی»نه پرته دکوم بل محرك په واسطـــه مینځ ته راشی . په دی اساس ،اصلی پاریزه (محرك یا انگیزه) نا مشروطه پاریزه بلله کیږی .دمثال په‌توگه ، یو تیخور ماشوم په‌لومړی سرکی د تی په لید لو سره کـوم‌عکس العمل نه ښیی بلکی یــوازی هغه وخت چی تی یی لــه شونــډو سره ولگیږی عکس العمـــــل څرګندوی .

خو څرنگه چی ماشوم ډیر ځله‌دتی له رودلو نه مخکی تی‌په‌ستر گو وینی په‌نتیجه کی د تی منظره د دی‌سبب گرځی چی ماشوم خپلـــی شونډی وخیبنی (یاپه بله ژبـــه‌عکس العمل څرگند کړی) . په همدی ترتیب ، انسانان ډیر زیات‌شمیر شیان د مشروط انعکاس له لاری زده کوی اود څینو اروا پوهانو په عقیده په هر ډول زده کړه کی‌په یوه یابله بڼه د مشروط انعکاس پښه دا خله ده . یوه ماشوم چــی ستن (پیچکاری) نه وی وهلـــی .لومړی سر کی له ستنی نه‌نه‌ویر – یږی خو وروسته له هغی چی ستن‌ووهی دستنی له لیدلو څخه ویریږی او حتی د ډاکتر له لیدلو څخه هم‌ترهه کوی . یو چاچی له‌خپلـــو دوستانو سره په مینه‌او اخلا صن ژوند کړی وی او له هغو څخـــه جـــفا وو‌ینی په نتیجه کی د نـویودوستانو له پیدا کولو سره هـــم علاقه نه لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاو لوف تجربی :

پاو لوف مخکی له دی چی سپی‌ته غذا ورکړی زنګک به‌یی واهه او ور پسی به‌یی سپی ته غذاوراچوله‌کله‌چی نه (۹) ځله دغه عمل تکرار شود سپی له‌خولی نه‌د ناړواتلس‌ځاځکی توی شول . د پنځلس‌واره تکرار نه وروسته د سپی له خو لی‌نه‌دیرشس ځاځکی توی شول . بل وار ته یوازی زنګک ووهل شو اوغذا ورسره نه وه خو سره له دی دزنګک په اوریدو سره دسپی لـه‌خولی نه پنځه شپیته ځاځکـــی وځځیدل.

دپاو لوف په عقیده نه یواز ی دزنګک آواز بلکی د غذا دلوښی لیدنه هم ښایی دشرطی انعکاس د پیداکیدو سبب شی . دا خبره هم د یادونی وړ ده چی د پاو لوف پـه‌نظر انعکاس کیدی شی چی‌مثبت یا منفی ، پاروو نکی یامخنیوونکی‌وی . انعکاسو نه دانسان له عصبی سیستم سره اړه لری . مشرو طانعکاس دنامشروط انعکاس پـــه خلاف ، موقتی وی او تریوه وخته‌پوری داصلی محرك (غیر مشرو ط انعکاس) په غیاب کی ور ځنــــی‌کار اخیستل کیدی شی . برسیره پردی دپار یزی او انعکاس تـــرمینځ زمانی فاصله هم دپاملر نی‌وړ ده . زده کړه په هغه وخت کـــی‌اغیز ناکه وی چـــی د مشرو طـی پاریزی او انعکاس ترمینځ زما نی‌فاصله په‌دقت سره سنجو لشو ی وی .

دپاو لوف دزده کړی نظریه چی‌لوموړی پر حیوا ناتو باندی تطبیـــق شوی وه وروسته دانسانانو پـــه‌مورد کی هم تطبیق شوه. له‌پاولوف نه‌ورسته نورو ځیړو نکو په تیر ه‌بکتریف په دی برخه کی زیاتـــی ځیړنی او تجربی ترسره کړی .

دپاو لوف د نظریی تطبیقی‌اړخ:

لکه مخکی مو چی وویل انسا نه‌دیر زیات شمیر شیان د شـــرطـی انعکاس له لاری زده کوی .دپاو لوف په عقیده شرطی کول (یـــا مشروطول) د هر ډول زده کړ ی‌لومړ نی بنسټ ګڼل کیږی . شرطی انعکاسو نه فطری او غریز ی‌نه‌دی‌بلکه تحصیلی او اکتسابی دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله د واقعي زده کړې په‌مفهوم استعما لیږی . دپاو لو ف
دزده کړې له نظریې څخه دښوونې‌او روزنې دمسایلو په حلولو کې
ښایسته زیاتې استفادې شوی دی‌چې ځینې مثالو نه به‌یې دلته
راوړو.

لومړی دا چې د مشرو طولو د پاره باید له مشروطې پاریزی
څخه نا مشروطه پاریزه د مخه وی‌او به دی توګه زده کړه ډیر ژر
تحقق مومی . البته تجربی ښود لی‌ده چې د ترتیب په معکو سو لو
(یعنې د مشروطې پاریزی په مخکې کولو) سره هم زده‌کړه واقع
کیږی خو داکار ډیر وخت نیسي‌اوزیات تکرار ته اړ تیالری .دمثا ل
زده کړو په دی صور ت کې هم زده کړه واقع کیږی خو بهتر
صورت یې دادی چې لومړی ماشوم‌لغتونه زده کړی او د دغه عمل نه
وروسته انعام ورکړو .دانعام‌ور کولو او دلغتو نو دزده کولو ترـ
مینځ باید ډیر وخت تیر نشي‌څوزده کوونکی احساس وکړی چې
انعام دده له‌ځاکلي عمل سره اړه لری .

دوهمه دا چې دمشروط انعکاس‌د تقویې دپاره تکرار ډیر اهمیت
لری. په لو مړی سر کې عصبی سیستم د مشروطې پاریز ی
واره تکرار نه وروسته عکس العمل نه ښیي . خو له څو
نتیجه کې انعکاس تقویه کیږ ی.له دی امله تکرار او تمرین دزده ـ
کړی یو مهم عامل دی .

دریمه دا چې تشویق
motivation
هم په زده کړه کې ډیر ستر نقش‌لری . تشویق په هغه صور ت کې
اغیز ناك وی چې له احتیاج سره‌تړلی وی او کومه ګټه ور څخه
متصوره وی .

دمثال په‌توګه ، اکثر خلك‌اوس‌هغه ژبې زده کوی چې په علومو ،
تکنالوجي ، تجارت او بین المللی تفاهم کې ور څخه زیاته‌ګټه‌اخیستله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي . ښوونکي پخوا لـه‌دې چې‌دیوې موضوع په تشریح‌پیل وکړي
باید زده کوو نکي په ذهني لحاظ د‌درس زده کولو ته تشویـــــق
کړي.

ښلورمه دا چې د زده کوو نکو‌استعدادونه‌هم یو تربله‌تو‌پیرلري. په
دې اساس ، دمشروطو لو په‌وخت‌کې‌د عمومي حالاتو په ترڅ کې باید
خصو صي حالاتو ته هم پاملرنـــه‌وشي .

پنځمه دا چې په زده کړه کـــې‌هـمیشه تعمیم او انتقـال دا خـل
وي . د تعمیم ښخه مقصد دادی که یوزده کوونکي په وړه ساحه کې
یوه مفکوره کسب کړي هغه بیا په‌لویه ساحه کې هم تطبیقوي. انتقال
هم تعمیم ته ورته دی خو په‌انتقال‌کې د ور ته والي پر مفکوره باندی
زیات ټنګر اچول کیږي . د ښینـــوتاکلو مهار تونو زده کړه دنـــورو
مهار تونو له‌زده کولو سره مرسته‌کوي . د مثال په توګه ، که ښوک‌یوه
ژبه ښه زده کړي کید ی شي یو ه‌بله‌ژبه چې په‌ښپل جوړ ښت کې
له هماغه ژبې سره ور ته والي لري‌په‌لنډ وخت کې زده کړي . البته‌دا
هم ممکنه ده چې د ښینو مـهـار تونو زده کړه دیوه بل‌مهار ت‌دزده
کړې مخنیوی وکړي . ویل کیږ ي‌چې دټایپ زده کړه د پیانو دزده‌ـ
کولو مخه نیسي .

دګیشتالت اروا‌پوهنه: پخوا له‌دې چې په ژب ښوو نه کې‌دګیشتا‌ـ
لت اروا پوهنې پرنسیپو نه وڅیړ ل‌شي د دې اروا پوهنې پس منظـر
هدفونه او ار زښتو نه به‌په لنــډه‌توګه معرفي شي .

ګیشتا لت په Gestalt اصل کې جرمني کلمه ده چې دشیانو
درا غونډولو او کتبینبنو دلو طریقې‌ته ویل کیږي . په قاموسونو کـــې
ګیشتا لت د بیلګې (نمونې) اوشکل‌په معنا هم راغلې ده .

د ګیشتا لت اروا پوهنه دنولسمې‌پیړۍ په وروستیو وختو کې‌په‌جرمني
کې مینځ ته راغله اود (۱۹۱۳) کال‌نه وروسته یې په‌ټوله نړۍ کـــې
شهرت وموند . د ګیشتا لت اروا پوهنې مو سس (مـا کس ورتیمر)
دی خود ده په ښنګ کې د (ولفګا نګ کوهلر) او (کورت کافکا)نومونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدِ یادو نی وړ دی .ور تیمرکوهلراو کافکا خپلی څیړنی په آلمان کی پیل کړی ، په امریکا یی اروا پوهنه یی انتقادو نه وکړل ، او بیا یی دخپلو نظریو د دفاع دپاره دامریکی متحدوایالتو نو ته سفر ونه وکړل او همالغلته یی استو گنه غوره کړه .

دکیشتالت اروا پوهنی په فلسفه، بنکلا پیژندنه ، بیولوژی ، کیمیا ،او اقتصاد کی هم نفوذ وکړ خو مونږ دلته یوازی پرهغو موضو عگانـــــو غږیږو چی د زده کړی د پرا بلمونوله حلولو سره مرسته کـــــوی .
دگیشتا لت اروا پو هنه دامریکـی بیهیویریزم ،دتارن ډا یك د زده کړی دنظریی ، او تداعی دنظریو پر ضددیوه عکس العمل په توگه رامینځ ته شوه . امریکایی اروا پوهنی زیا تره میخانیکی او موزا ئیك بڼه‌در لوده . د مثال په‌توگه ، په امریکایی‌اروا پوهنه کی د اشتباه او ازما ینبنت، گتی او مکافات ، له‌جزء نـــه کل ته تعمیم ، تدریجی بدلون،میخانیکی زده کړی ، او پاسیف شعور پرنسیپونه منل شوی وو .دگیشتا ـ لت اروا پوهنی له خوا د پور تنیـــوپرنسیپونو پر ضد داعترا ضـــــ غږ پورته شو او ویی ویل چی اجزا که‌هر څومره په دقت سره تحلیل هم شی د کل د پیژندنی دپاره بسنه نه‌کوی. د مثال په ډول ، او به لــه آکسیجن او هایدرو جن څخه ترکیب‌شوی دی خو که مونږ دآکسیجن او هاید روجن خواصو په جلا جلا توگه‌وپیژنو د دی معنا دانه ده چی گویا مونږ داوبو خواص هم پیژند لــــی دی .

دگیشتا لت اروا پوهنه لــه‌کل نه‌جزء ته ځی او شیان جلا جلا او ټوټه ټوټه نه گوری بلکی دیوه‌کل‌په‌چوکاټ کی‌یی له‌نوروشیانواوحالاتو سره دار تباط په ترځ کی مطا لعــه‌کوی.

کله چی یو شخص موازی کر ښی‌گوری داسی نه کوی چی لومړی‌یوه کرښه او ور پسی بله کرښه‌وگو ری بلکی دواړه په هماغه وخت کی وینی اود ((موازی توب)) مفکوره‌یی‌په ذهن کی انځور یږی . د گیشتا ـ لت اروا پوهنی عمده مقولی دادی :کل، جوړ ښت ، رابطه ، حالـــــت (یا موقعیت) ، او بصیرت (چی، په‌خپل مفهوم کی له شهود یا نـا ـ څاپی پوهی سره نږدیوالی لری.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبیهیو یریزم په اروا پوهنه کې یوه پیشو د غذا دلاسه ته راوړلود پاره داشتباه او ازما ینښت له لارې پرمخ ځي . پیشو اشتباه کوی بیا په تصادفي توګه غذا ته لاره پیداکوی . دغه عمل څو ځله تکرار یږی په‌پای کی پیشو زده کوی چی څنګه(مثلا دتار په کشولو سره) خپل ځان غذا ته ور ورسوی . د ګیشتا لت اروا پوهنه زده کړه د بصیرت او ناڅاپي پوهي محصول بولي .کوهلر د خپلې تجربې دپاره چمپا -- نزی انتخاب کړه . ده په یوه کوټه کې کیله ځوړ نده کړه اویوصندوق یې هم چیرته په کونج کې کیښود.چمپا نزی کیلی ته وکتل خو پو ه شوه چی کیلی ته نشی وررسیدلی. یونا څاپه د صندوق څخه‌داستفا- دی په فکر کې لویږی . صندو قرا اخلی او په هغه ځای کی یی ږدی چی کیله ځوړ نده ده . دصنـــدوق‌سرته په ختلو سره کیلی ته ټو پ ورا چوی او را اخلی یې .

همدا رنګه په‌یوه بله تجربه کې‌کیله دیوه نل په مینځ کې ایښود ل شوی ده او په کوټه کی یو کوتک‌هم شته . چمپانـــزی له او ږده ((چرت)) نه وروسته کوتک را اخلی‌کیله ټیله کوی او له نل‌نه‌یی‌راباسی بل ځلي دوه لنډ کوتکو نه په کوټه‌کی ایښودل کیږی چی هیڅ یویی کیلی ته‌نه ور رسیږی .

چمپانزی دیوه کوتك په‌پای کی‌بل کوتك ږدی او په ټیله کولوسره کیله له‌نل نه راباسی .

کوهلر داسی نتیجه اخلی چی دوساېلو د موجودیت په صورت کی لوړ حیوانات او انسان خپل شعورپه‌کار اچولي شی. درابطي موجو -- دیت او د چا پیر یال جوړ بنتیـــزمشخصات له زده کړی سره پو ره مرسته کوی . د ګیشتا لت اروا پوهنه د تکرار او تمرین په ځا ی پرپوهه او بصیرت باندی ټینګا ر کوی او عقیده لری کومه زده کړ ه چی د ژوزی پوهی او بصیرت لـــه‌لاری لاس ته‌راځی له‌هغی زه‌کړی‌نه ډیره اغیزمنه ده چی تشی دتکراراوتمرین په واسطه حاصلیږی . دتکر- ار له لاری زده کړه ړنده زده کړه‌ده‌او ګټوره نتیجه نه ور کوی . په‌دی

(c) ketabton.com: The Digital Library .

کی شك نشته چی په ځینو وختــوکی د گیشتالت اروا پوهنی نظر په سمه ده خو په مقابل کی ځینیمهار تونه د تکرار او تمرین له لاری بنه زده کیږی . مثلا په بدنی روز نه کی او همدا رنگه د ژبی په زده کړه کی تمرین ډیره گټه لری . لیکن په بدنی روزنه اود ژبی په زده کړه کی هم داسی موارد شته چی عقل سلیم ته باید بلنه ور کړه وشی .

دفتبال په لوبه کی او په ســوك وهلو کی بنیایی د تمرین تر څنگه پوهی او بصیرت ته هم اړ تیاولرو.

دژبی په زده کړه کی د گرامری قواعدو استعمال ار زښت لری . په عمومی ډول ویلی شو چی تمرین او بصیرت دواړه مهم او ډیر ځله یودبل متمم دی .

د زده کړی په برخه کی د حالت یا موقعیت مساله هم ډیر اهمیت لری . د دی مطلب د روښا نتیادپاره بهځو مثالونه راوړو . که تاسوخپله گوته دسترگو په مخکی ونیسی لو مړی یوه سترگه پټه کړی او بیایی وغړوی او بی له ځنډه ور پسی بله سترگه پټه کړی ځه به وو ینـــی؟ غالبا تاسو ته به داسی احساســـس پیدا شی چی د دوهمی سترگی د پټولو په وخت کی موگو ته یوی خواته حرکت کوی .

لیکن وا قعیت دادی چی ستاسو په موقعیت یا وضع کی بدلون را ــ غلی دی . دا ستاسو دکتلو مو قعیت دی چی تغییر یی کړی دی . یو بل مثال : مونږ همیشه وایو چی (لمرراوخوت) آیا داخبره سمه ده ؟ د شپی چی په آسمان کی اوریځی په چټکتیا سره حرکت کوی آیا داسی نه بریښی چی تر سپوږ می لاندی اوریځی ولاړی دی او پخپله سپو ــ ږمی په تیزی سره روانه ده ؟

د دی ټولو مثالونو مقصد دادی چی زده کوو نکی د زده کړی پــه وخت کی یو ټاکلی حالت یا مو قعیت لری . داحالت کیدی شـــی ذهنی ، مکانی یازمانی وی (چی دادواړه پر ذهن باندی اغیزی کوی) نود دی دپاره چی زده کوو نکـــی مطلوبه نتیجه لاس ته راوړی باید چی په مناسب حا لت کی واقع شی د (جان لاك) مشهوره تجربه داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چې يو لاس يې (مثلا ښي لاس) يې دتودو اوبو په لوښي کې اوکيڼ لاس يې د سړو اوبو په لوښي کې د څو دقيقو دپاره ايښي وو. بيايې دواړه لاسونه په تومنهو اوبو کـــې کيښو دل گوري چې ښي لاس يې د سوړ والي او کيڼ لاس يــې د تودوالي احساس کوي . او بەڅو د دواړو لاسونو دپاره عين شي دې څود لاسونو پسې منظر يوتر بلـه توپير لري . دا وضع په ټولنيــــزژوند کې هم شته . دوه تنه ماموران خــپل آ مــر ته و ر ځي . يوه ښه کار کړی دی او هغه بل بد. آمر صاحب يوه ته هم څه نــەوايي . کوم مامور چې ښه کار کړی دی له آمر څخه خپه کيږي او هغەبل تري خوشحا ليږي ځکه چې يوەد تحسين توقع در لوده او هغه بل دتوبيخ.

ښايي محترم لوستو نکی وپو ښتي چې دا ټولې خبرې بالا خره د ژب ښوونې له مسالو سره څه اړەلري ؟ داپوښتنه پر ځای ده .اوس به مونږ د گيشتا لت اروا پوهنـــــی تطبيقي اړخ په نظر کې ونيسو .لو- مړی بەله کل نه جزء ته تگ شرح کړو:

د گيشتا لت اروا پوهنې له روا جيدو نه مخکې دلوست کتابو نه له الفبا يعنې دتوريو (حروفو) څخـــەپيل کيدل ، ور پسي به کلمې راتلې او پەپای کې به جملې پيل کيدې .ليکن اوس دلوست اکثر کتابو نه دتوريو څخه نه شروع کيږي اوحتیدلوست په اکثرو درسي کتابونو کې دالفبا توری په آخر کې را ځي .دلته د گيشتا لت اروا پوهنې دوه پرنسيپونه په نظر کې نيول شوېدي : لومړی له کل نه جزء ته تگ او دو هم د پو هې يا بصيرت پــرنسيپ . د لومړي پر نسيپ مقصد دادی چې اجزا (توري) دکل(جملو) پەترڅ کې زده کيږي د دوهم پر - نسيپ مقصد دادی چې زده کوونکی بايد داسې عبارت ولولي چې معنا ولري او زده کوونکی ته بصير تـور کړي. زده کوونکی دتورو پەمعنا او مفهوم نه پوهيږي . د جملې دزده کولو په ترڅ کې زده کوونکی ورو- ورو له آوازونو او توريو سره همآشنا کيږي . بله دا چې آواز ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کلمې په اصل کې د پوهو لواوراپوهولو دپاره دی او پوهول او راـ پوهول د جملو په واسطه تر سره کېږي نه د کلمو او یا فقط آوازونو په وسیله .

درابطې څخه مراد دادی چې ترټولو ښه زده کړه هغه ده چې له زده کوونکو سره د روابطو په درك‌کولو کې مرسته وکړي . پخپله علم د روابطو مجموعه ده څ و په دی‌شرط‌چې دغه روابط د شیانو او پدیدوتر مینځ ماهوی ، ضرور ی ، تکرار یدونکی ، او نسبتا دوام لرو نکی اړیکې وی چې په اصطلاح کې قوا نین او پرنسیپونه بلل کیږي . له چې یو ماشوم باران ګوری په دی‌نه پوهیږي چې اور ښت له اورـ یځې ، حرار ت ، بړاس اودسمندرله اوبو سره څه ار تباط لري . خو کوم وخت چې د ماشوم پوهه زیاته‌شي د شیانو او پدیدو ترمینـــځ اړیکې درك کوی . د رابطې پیژندنه‌نه یوازې په طبیعي او ټولنیـــزو پوهنو کې ستر ارزښت لري بلکې‌په ژبه‌کې هم زیات اهمیت لري . د یوی مفکوری د څرګند ولودپاره‌بایدد دال (لفظ) او مدلول(شي ،پدیدی) ترمینځ عینی او صریح اړیکې‌وپیژ ندل شي . دوینا منطقي تسلسل‌او دمختلفو مفکورو یو تر بله نښلول‌او مطلب ته‌په خپله قرینه کې ځای ورکول ، د وینا دمرکـــزی هستی‌ټاکل ، او داساسی او فرعی‌مفکورو په خپل خپل ځای کې راوړل ، داټول درابطې له مفهوم څخه زیږـ یږي . همدا رنګه د رابطې په‌برخه‌کې دو خت او ځای مساله هم طر ح کیږي په دی باره کې له پخوا وختوڅخه ډیری لیکنې او څیړنی شو ی دی .

د مثال په ټو ګه و یل کیږي. چې فصیحه وینا هغه ده چـــی دحال له غوښتنې سره سمون‌ولري‌او په هغـــــه کې د وخت او ځای اقتضاء ته پاملرنه وشي . د ژ بې‌ښوونکې کولی شي چې په دی برخه کې له کلاسیك‌ادبیاتو په تیره‌دمعانی‌له‌علم څخه زیات مثالونه راوړي .

د ګیشتالت په اروا پوهنه کې د پوهې یا بصیرت (Insight)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکي مخصو صا د پاملرنې وړ دي .

پخوا به په ښوو نه او روزنه‌کې‌د زده کوو نکو پر حافظه باندې‌ډیر زیات باراچول کیده او ډیر ځله به شاګردانو داسې معلومات حافظې ته سپارل چې په مفهوم باندې به‌یې‌هم ښه نه پوهیدل . زمونږ په‌هیواد کې به د عربي ژبې د زده کولودپاره‌طالب العلم ((صرف میر)) یاداوه چې په نتیجه کې به‌یې ځینې شا ګردان په عصبي نارو غتیا وهم‌اخته کیدل . په کوچنیوالي کې مې ډیرځله اوریدلي دي چې خلکو به ویل ((پلانکي طالب سر میر «صـــر فـ‌میر» لیوني کړ .)) د دې علت‌داو چې پر حافظه باندې به ډیر زور اوفشار اچول کیده او شاګرد به له ذهني ربړو سره مخامخ کیده . دګیشتا لت اروا پوهنه په زده کړ ه کې پوهې او درك ته زیات اهمیت‌ور کوي . د دې اروا پوهنې توصیه داده چې درسي کتابونه باید پداسې‌ترتیب ولیکل شي چې د میخا نیکي یادولو په ځای زده کوو نکي دمو ضوع ژورو ته ور ننوزي ، په‌مطلب ښه وپوهیږي او ضروري معلوما ت‌یې ذهن ته وسپاري . کله چې زده کوو نکي دموضوع په مطلب او مقصدښه وپوهیږي په حافظه کې هم تر ډیره وخته پاتې کیږي او که ځینې‌معلومات یې‌له یاده هم ووزي اسا ـ سي مفکوره او پرنسیپ یې په ذهن‌کې پاتیږي او دز ده کوونـــــکي د شخصیت جزء ګرځي .

د ښوو نکي وظیفه داده چې په‌زده کوونکي کې داستعجاب احساس راوپا روي ، له موضوع سره یـــې‌علاقه مند کړي ، او په ټاکلي‌مو ـ ضوع کې یې زده کړې ته تشویق‌کړي ځو د لکچر یا توضیح په ځای د زده کوونکي دپاره داسې زمینـــه‌برابره کړي چې هغه پخپله ځینې اړیکې او د مسائلو د حل ځینې‌لارې ځونه کشف کړي ، خپل ماغزه په کار واچوي اود موضوع ژورو تــــه‌ورننوزي . ښوو نکي پاسیـــف او لاس تر زنې نه کښیني بلکې‌داسې‌شرایط برابروي چې له زده کوونکي سره د موضوع په فهم او درك کې‌مرسته وکړي . په دې ترتیب‌زده کوونکي تیاره لقمه نه ترلاسه کوي بلکې پخپله زیار باسي چې مسا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل کړی ، له خپل کار اوزیار نه‌خوند اخلی ، پر ځان ویسا او اعتماد پیدا کوی ، د ښیړنی له اسلوب‌سره آشنا کیږی ، دخلاق اوابتکاری فکر خاوند کیږی ، اودوړیا لاس‌ته‌راغلو شیانو او مفتخوری نه کرکــه کوی .

د گیشتالت اروا پوهنی د روا جیدو نه وروسته داسی مفکوره‌مینځ ته راغله چی ښوونځی د ما شــوم‌دپاره دی ، دماشوم روزنه د ښووـ نځی اصلی هدف دی او نور ټو ل‌تدریسی او اداری فعالیتو نه د دهد پاره دی .

څرنگه چی ماشوم د ښوو نځــی‌زړه او مرکز دی نو د
Child-Centered
ښوونځی اصطلاح رواج شوه .

په دی ښوو نځی کی نصاب ا ودرسی پرو گرام دماشوم د روحیاتو او غوښتنو سره عیاریږی ، د دهسویه په نظر کی نیول کیږی.د ده دستونزو د حلولو دپاره زیار ایستل‌کیږی، اوهر څوك او هر څه د ده دخدمت دپاره گومار ل کیږی . له‌دی‌نه‌مخکی عمومی ذهنیت داسی و چی ماشوم به مجبور وهغه څه زده کړی‌چی د ده دپاره گټور او لازم گڼل شوی دی . دا مهمه نه وه‌چی ما شوم هغه مضمون زده کولی شی که‌نه بلکی مجبور و چی زده یی‌کړی‌که څه‌هم په وهلو او ټکولو سره‌وی د ده سویه اور وحیه مهمه نه وه‌بلکی د ښوونکی لزوم دید مهم و او پخپله ښوو نکی مهم و . په‌بله ژبه‌ماشوم د ښوو نځی دپاره و نه‌ښووـ ونځی د ماشوم دپاره.. د گیشتالت‌اروا پوهنی آس په گاډی پسی‌ونه تاړه بلکی گاډی یی په آس پور ی‌وتړله . البته دا خبره به مبالغه‌وی که د گیشتالت اروا پوهنه لــــــه‌اجتماعی ـ اقتصادی جوړ ښتونو نه تجرید کړو. بالعکس ، د گیشتا لت سایکا لوجی د خپل وخت او چاـ پیریال د ټولنیزو او اقتصادی‌شرا یطو زیږنده وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړی ځینی عمومي پرنسیپونه:

زده کړه دسلوك تغییر ته ویل کیږي خو په دی شرط چی نومو ړی تغییر ارثي ، غریزي اود عمردپو خوالي زیږنده نه وی . نامشروط یا فطري عکس العمل د زده کړی په کتیګوری کی نه راځي. نوزده کړه دسلوك هغه تغییر دی چی دتجربې او پراتیك په نتیجه کی رامینځ ته کیږي. دزده کړی په موضوع کی ډیر زیات عوامل دخیل دی او له همدی امله تراوسه پوری دزده کړی په برخه کی یوه ټاکلی او د ټولو له خوا منل شوی وا حده تیوری نه ده وړاندی شوی . سره له دی، یو شمیر عمومی پرنسیپونه شته چی د اروا پوهانو اود ښوونی او روزنی د متخصصا نو له خوا تاییدشوی دی چی دلته به په لنډه توګه معرفي شی . لومړی باید ووایوچی په هره زده کړه کی زده کوونکی، ښوونکی ،د زده کړی ماده یاموضوع اود زده کړی چاپیر یال (یا شرایط) لازمي عناصر دی چی د هغودنشتو الی په صورت کی زده کړه امکا ن نه لری . کیدی شی چی زده کوو نکی یوساده ژوندی اور ګانیزم او ښوونکی هم یو شی یایوه پدیده وی.خودلته زموږ دبحث موضوع انسان دی او له دی امله دنورو ژوند یـواورګا نیز مونو په برخه کی دمثالونو له راوړلو ځخه تیریږو .

دا ځرګنده خبره ده چی هرانسان زیار باسی خپل هدف ته درسیدو د پاره لنډه او آسانه لاره ومومی .له لرغونو زمانو راهیسی انسانانوزیار ایستلی دی چی خپل کارونه په آسانه طریقه سرته ورسوی . د ښوو نی او روزنی پوهانو هم د علم دتحصیل دپاره دآسانو او لنډولارو دپیدا کولو په برخه کی ډیری ځیړنی کړی دی . خو دا ټکی باید هیر نه کړو چی د شخص هڅه ،مینه، ذو ق فعالیت او له مسوو لیت نه ډك بر خورد داسی عوامل دی چی هیڅکله د زده کړی له صحنی ځخه د غیر حاضر یدلو حق نه لری . د زده کړی هغه تکنیکونه چی دلته معرفي کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر عمومي دي او هرڅوك كولي‌شي‌په عمل كي‌يې تطبيق كړي او ګټه تري واخلي . راځي ترهر څه دمخه‌څېله پوښتنه په ساده او صريحـو الفاظو كي طرح كړو . پوښتنه‌داده:

كوم عوامل د زده كړي له آسا نولو سره مرسته كوي ؟ د دې‌پو ـ ښتني ځواب به‌په لاندي مادو كي توضيح كړو :

۱ـ دهدف ټاكنه : كه‌دزده كړي‌هدف څرګند او مشخص‌وي نو څېل هدف ته‌په آساني سره رسيدلـــي‌شو . يوه معمولي لاره داده چي‌هره ورځ په ټاكلي ساحه كي ګامو نه‌واخلو ، مطالعه وكړو ، په څېړ نه لاسي پوري كړو ، او څېلي‌زده‌كړي‌ته انكشاف ور كړو . بله لار هغه ده چي د ګيشتالت‌اروا پوهني‌له‌خواهواره شوي ده او هغه داچي د جز ـ ئياتو له‌څېړلو نه مخكي ترهد فـه‌پوري درسيدو يو كلي تصويـر او بشپړ انځور په ذهن كي ترسيـــم‌كړو. د دي په ځاى چي يو يو ګام پورته كوو بايد پړاوونه ، واحدونه‌عمده څانګي تشخيص كړو ، دهغو ترمينځ اړيكي كشف كړو او له‌دغي((اكتشافي الوتني)) نه ورروستـــه جزئيات او لوړي ژوري‌په دقت‌سره‌مطالعه كړو ، او داصلي او فرعي څانګو ترمينځ كرښي راوباســـو .دريمه لار داده چي په غير مستقيم ډول ، او تقريبا په تصادفي توګه ،بې‌له دي چي د درسي متن په لو ـ ستلو پيل وكړو او كورني دندي‌ترسره كړو دهدف په شاو خوا كـي وګرځو راو ګرځو اود څېلو معلو ماتو ساحه پراخه كـــړو . په دي صورت كي د مقالو ، داستانو نو ،او بيوګرافيو لوستنه له مونږسره مرسته كولي شي . البته څرګنده‌ده‌چي په دغو درو لارو كي دو همـــه لاره غوره ده ځكه‌په دي صور ت كي‌زده كوونكي د معنا او مفهوم ژورو ته‌ور ننوزي ، روابط په ښه ‌ه‌توګه درك كوي ، داساسي او فرعي‌اړ ـ خونواو همدا رنګه د كلي او جزيي‌مسايلو په توپير ښه پوهيږي ، د زده كوونكي د تخليق او ابتكـــــاراستعداد ونه روزل كيږي ، او د ميخانيكي زده كړي په ځاى ډيا لكتيكي پوهه تر لاسه كولي‌شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ کلکه اراده : زده کړه یواز ی دهدف په ټاکلو اوپیژندلوسره لاس ته نه راځي بلکې هدف ته درسید لو دپاره باید کلکه اراده موجوده وي هر څوك هغه څه زده کولی شي چې غواړي زده یې کړي . کله چې هدف څرګند اوجوت و ی او مثبته نتیجه هم ور باندې مرتبه وي هماغو مره دزده کوونکي علاقه هم هڅـــــول کیږي.

له زده کړې سره دشاګرد مینه دهغه دتوقع او آرزو ګانو له سطحې سره مستقیم اړیکې لري . د دې خبرې یادو نه بههم بې ځایه نهو ی چې د هدف رو ښا نتیا او کلکه اراده یوازې هغه وخت مثبته نتیجه ورکوي چې د زده کوونکي له استعداد اوقابلیت سره عیار شوي وي . که زده کوونکي خپلې آرزو ته درسیدو په لاره کې له زیاتو خنډونو سره مخامخ شي نو زده کړه په ښــــه توګه پرمختګ نشي کولی او په تدریجي توګه آرزو پــه نا هـیلـی بدلیږي .

ښایي دا پوښتنه وشي چې دبالغ واو پخو زده کوونکو په برخه کې دهدف ټاکنې او کلکــــي ارادې موضوع صدق کوي خو ماشو مان نه هدف ټاکلی شي او نه تصمیم نیولی شي . په داسې مواردو کې مسو- ولیت د تعلیمي نصاب او ښوو نکي په غاړه لویږي . درسي او تربیوي فعالیتونه باید په داسې توګه تنظیم شي چې زده کوونکي زده کړې ته وهڅول شي ، په هغو کې د زیاتې زده کړې دپاره شوق او تمایل مینځ ته راشي او ترکومه حده چې ممکنه وي د زده کوونکي درسي باید دلوبو او تفریح بڼه پیدا کړي . سره لهدې په دې برخه کې دې له افراط څخه کار نه اخیستل کیږي ځکه چـــــې ژوند همیشه دلوبو او تفریح دپاره نه دی بلکې ستونزې او ترخه وا قعیتونه هم پکښې نغښتل شو ی دي .

ماشوم باید په یوه یا بله بڼــه دخپلې زده کړې له هدف سره آشنایي پیدا کړي که څه هم چې د ده په نظر کې به هدف تت او مبهم ښانته وي کلکه اراده هم د ترغیب motivation په اثر مینځ ته راځي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ وقفه لرونکی کوششس : یـوشمیر تجربو ثابته کړې ده چـې فاصله لرونکی زده کړه د پرله‌پسې‌او مترا کمې زده کړې په نسبت‌ښه نتیجه ور کوی . دمثال په توګه، که‌په‌یوه ورځ کی دری ساعته سر په سر ژبه تدریس شي ډیره ګټه نه‌لري‌د هغې په ځای به‌دا بهتره و ی چې یوه نه بله ورځ پویو ساعـت‌تدریس شي . البته مترا کمه زده کړه په هغو موارود کی ښه نتیجه‌ورکولی شي چې د زده کړې‌موضوع په‌کافی اندازه آسانه وی او هضم‌یې مشکل نه وی . .دو قفه‌لرونکی زده کړې یوه ښیګڼه داده چې یـومطلب یا مفکوره په ذهن کی ښـه کښینئ اود بل مطلب د زده کړې دپاره زمینه برابروی .

بله دا چې وقفه لرونکی زده کړه‌شاګرد نه ستړی کوی ..سره له‌دی دیوه درس اوبل درس تر مـینـځ‌وقفه باید په زمانی لحاظ ډیره لږی نه‌وی . اروا پوهانو په‌دی برخه کی‌څیړنی کړی دی ، باید د وقفـی د تاکلو دپاره دهغو له تجربو څخـه‌ګټه واخیستله شي .

٤ـ اضافی (له معیار نه پور ته)زده کړه: که‌یو زده کوو نکی لـه ټاکلی معیار سره سم درس‌زده‌کړی‌اود حاضرینو په مخکی یی په مو ـ فقانه توګه تکرار کړی شي ‌دی نه‌زده کړه ویل کیږی . خو که‌چیری زده کوو نکی بیابیا خپل درســـ‌تکرار کړی دی نه اضافی (لـــه نصاب نه پور ته) زده کړه وایی .

اضافی زده کړه over learningپوره ګټه لري اود اصلی زده کړې په نسبت اړ زحمت غـــواړی . دمرستیالو موادو لو ستنه هـــم د اضافی زده کړې په کټیګوری کی راځی. داد ښوو نکی وظیفه ده چې زده کوونکی د تکرار ، کورنی دندی‌مرستیا لو موادو په واسطه اضا فی زده کړی ته وهڅوی .

٥ـ ټوله زده کړه او د برخو زده‌کړه : د مطلب د توضیح دپاره به یـــو مثـا ل راو ړو . فر ضــاً ناسو غواړی د خوشحال ختهك یـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظم په یاد کړی . سناسو پهمخکی دوی لاری دی : لومړی دا چی یو یو بیت یادوی او له خو بیتو وروسته بیاله سره یادشوی بیتو نــه تکرار وی او په دی ترتیب تر پایه پوری پرمخ ځی اوټول نظم پهیا دوی . دوهمه طریقهداده چیله سره تر پایه پوری نظم لولی بیا بیایی لولی تر څو چی ټول نظم پهیادکړی گومان کوم چی زموږ په ښو ونځیو کی لومړی طریقه ډیر عمومیت لری خود اراواپو هانو په نظر دو همه طریقه غوره گڼله کیږی اوعلت یی داسی ښودل شوی دی چی پــه دو همه طریقه کی د بیتو نو تــــرمینځ رابطه پهښه توگه درك کیږی زده کوونکی یو کلیتصویر او عمو می مفکوره تر لاسه کوی ، دمطلب ژورو ته ور ننوزی ، او که پهنظم کیمنطقی تسلسلموجود ویدافکارو تداعی له زده کړی سره مرستهکویخو که چیری دیوه مضمون مطالب تیت او پرك وی او یازده کوونکیدموضوع په مطلب نه پوهیږی اوپه میخانیکی ډول یی زده کوی په دیصورت کی لومړی طریقه غورهبر ــ یښی خو دا هم باید زیاته کړو چیمیخانیکی زده کړه چندانی گټه نه لری .د ځینو موضو عگانو پهیادولوکی باید د (ټولی زده کړی) لهپر ــ نسیپ نه کار واخیستلشی .دمثالپهتوگه ، داکتوبر د انقلاب په باره کی چی ځوك مطالعه کوی بایـــد دانقلاب پسمنظر اوعلتونه ،دانقلاب جریان ، او نتیجی یی ټول یو ځایاو په یوه وار مطالعه شی په دی صورت کی د زده کوونکی ذهن پهښه ډول روښانه کیږی ، د پیښو ترمینځ روابط په ښه توگــه در ككولی شی اود موضوع ماهوی او قشری اړخونه تشخیصو لی شی .

هر څومره چی زده کوو نکــی دتاریخ نوموړی فصل له ځانه سره تکرار کړی هماغو مره بهیی فهم اوبصیرت زیات شی .

د دی په خلاف ، د برخو بر خویادونه بنایی د زده کوو نکی دپاره ډیره گټه ونه لری څکه پهدیصوـرت کی د پیښو ترمینځ منطقی ار ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تباط او تسلسل ته‌نه متوجه کیږي‌اود ډیالکتیکي پروسې د درك کولو
پر ځای میخانیکي پوهه تر لاســـه کوي .

٦ـ د ترقي په‌باره کې پوهه : که‌زده کوونکي وپوهیږي چـــې د ده
معلومات زیات شوي دي اود زده کړې سطح یې لوړه شوې ده نو دا
کار د ده دمعلوماتود سطحې پـــه‌ارتقاء کې نوره هم مرسته کوي او
دزده کوونکي دزیات پرمختګ‌سبب‌ګرځي . زده کوونکي دې ته ضر –
ورت لري چې وپوهیږي آیاد ده‌کارسم دی که غلط ، ښه دی که بد .
که شاګرد د خپل کار په نتیجه‌ونه‌پوهیږي دا کارد ده دتشو یشس ،
نارامي ، او په پای کې د نهیلـــی(مایوسی) باعث ګرځي . فرض‌کړی
چې یوخوك په توپك نـښنه و لـــی‌خو په دې نه پوهیږي چې مرد ك‌یې
چیرته لګیدلی دی او له‌نښې نـــــه‌څومره فاصله لري ، آیا کولی شي
چې خپله اشتباه په آساني ســــره‌تصحیح کړي ؟ طبعا ، نه . په‌همدې
ترتیب ماشوم باید د مور او پـــلاراو ښوو نکو له خوا خپلو مثبتو یا
منفي عملونو ته متوجه کړی شي . په دې صورت کې نه یوازې‌دما –
شوم پوهه او معلو مات زیاتیږ ی بلکې مثبتو او ارزښتمنو کارونوته
تشو یقیږي لا هم . اروا پوهانو په‌دې برخه کې ځینې تجربې هم‌سرته
رسولې دي چې یوه یې دا ده : د (الف) ټولګې داز موینې نتیجې په
اوسط ډول د (ب) ټولګې سره یـــوشانته وې . بل ځل چې ښوو نکې
ازموینه واخیسته (الف) ټولګې ته‌یې داز موینې نتیجې ابلاغ کړې خو
د(ب) ټولګې له نتایجو څخه بــــی‌خبره پاتې شو . په راتلو نکې‌از –
موینه کې چې نتیجې وکتل شوې د(الف) ټولګې د (ب) ټولګې په‌نسبت
ډیر پرمختګ کړی و . اروا پوهانودده‌غه پرمختګ علتو نه داسې بیا ن
کړي د ی (١) له نتایجو څخه پــه‌خبریدلو سره زده کوونکي هڅـــه
کوي چې سم ځوا بونه تکرار کړي(٢) له ناسمو ځوا بونو او اشتباه
ګانو څخه ځان وژغوري ، او (٣)دسمو ځوا بونو دمو ندلو د پاره لا
نور هم هڅول کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ـ تکرار: دمعلو ماتو دیادولواو یاد یوه مهارت د زده کولو دپاره تکرار او تمرین ډیر زیات اهمیــــتلري . انسانان له ډیرو لرغونــــو زمانو څخه په دې رمز پوهیدلي‌دي.دتکرار او تمرین په ذریعه دکاراجرا کول اسا نیږي او په چټکتیا سره‌ترسره کیږي ، داشتباه ګانو چانسن کمیږي ، او زده کړي معلومـــات ،مهارت ، یا عادت ژر نه هیریږي بلکې تر ډیره وخته پورې دوا م کوي . البته د تکرار بهتر شکل‌هغه دی چې زده کړي موضوع یا مهارت‌په نوي چاپیر یال او نوي حالت کې و ازمویل شي . مثلا که چا موټر په‌سم او هوار سړك کې زده کړ ی وي باید په پیچومو ، کږ لیچونواوهوارو سړکونو کې‌هم موټروچلوي.

یا داچې زده کوونکې په یوه‌چا پیریال کې د کومې نارو غتیا تداوي کړي وي بنایي چې په یوه بله سیمه‌کې (چې په اقلیمې یا اقتصـــا دي لحاظ هغې بلې منطقې سره تو پیرلري) هم خپله تجربه تکرار کړ ي په طبیعي پوهنو کې تکرار معمو لا یو شانته نتیجې ور کوي خو پـــه اجتماعي ، سیاسي ، او کلتور ي چارو کې باید دنورو له تجربو څخه په معقوله توګه او احتیاط ســــره‌استفاده وکړو . له دې امله ، بنه تکرار هغه دی چې مخکې نیکې بنــه‌ونه‌لري بلکې په‌نویو شرایطــو او حالاتو کې له پخوا نیو معلو ماتو اوتجربو څخه په‌بنه توګه استــفا ده وشي .

۸ـ تطبیقي زده کړه : انسان یوهدف لرونکې مخلوق دی. نودې‌چې هر څه کوي او یا یې زده کوي‌بایــدیوه عملي ګټه ولري او څه نتیجه‌ور باندې مرتبه وي . اوس څوك د یوناني فیلسوف (ارستو) له دې نظر سره سر نشي خو ځولی چې‌وایي : ((بهترین علم‌هغه‌دی‌چې‌ګټه یې لږه وي .)) نور نو څوك علم دعلم د پاره نه زده‌کوي‌بلکې‌ددی د پاره یې زده کوي چې د انسان‌ژوندبنه شي اود علم په‌برکت خپلې اړ تیاوې پوره کړي او ستو نزې حـــل کړي. د زده کړي په باره کې بایـــد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووایو چې لومړی : ښه زده کړه هغه ده چې تطبیقي اړخ ولري . دو همه دا چې هره زده کړه په هغه وخت کې پاینست لرونکې وي چې په عمل کې تطبیق شوې او از مویل شوې وي . په تطبیقي زده کړه کې د نظري معلومات صحت او سقم اثبات ته رسیږي ، پخواني معلومات تکرار یږي ، له عمل سره ار تباط پیدا کوي ، او نتیجه یې د زیاتې زده کړې د تشویق موجب ګرځي .

۹ـ ((امسا ییزه)) زده کړه : لکه ګوډ او نا توانه (بې سیکه) سړی چې امسا ته ضرور ت لري هماغسې ماشومان (او ښایي لویان) د زده کړې په وخت کې له ځینو (امسا ګانو) څخه کار اخلي .

د مثال په توګه ، د لومړي ټولګي شاګردان د شمیر په مضمون کې د ګوتو په ګڼلو سره د جمعې او تفریق مسایل حلوي . یادا چې د دري ژبې زده کوونکي د لیکنې یاوینا په وخت کې له ځان سره سوچ وهي چې د ذیروح جمع په (ان) او د غیر ذیروح جمع په (ها) سره راځي نو د (مرد) جمع باید (مردان) راشي . دغه ډول «امسا ګانې» له زده کړې سره پوره مرسته کوي خو ار وا پوهان توصیه کوي چې باید د دغه ډول «امسا ـ ګانو» استعمال موقتي وي او د عادت بڼه غوره نکړي .

۱۰ـ فعاله زده کړه : د ښوونې او روزنې متخصصان زیار باسي چې د عنعنوي پاسیف تعلیم په ځای فعاله زده کړه رواج کړي . پخوا به ځینې ښوو نکي د درسي ساعت له پیل نه ترور وستې شیبې پورې غږیدل او له زده کوو نکو څخه به یې غوښتل چې فقط غوږ ونیسي ، هیڅ حرکت ونکړي ، پوښتنه ونکړي او هر څه چې ښوونکي ور ته وایي هغه ټول په پټو سترګو ومني . لیکن اوس د ښوو نې او روزنې مسو ـ ولین کوښښ کوي چې زده کوونکي په درسي ساعت کې زیاته ونډه وا ـ خلي ، د هغوی استعداد ونه په کـــار واچول شي ، پوښتنې وکړي ، پخپله لار پیدا کړي ، د ښوو نکي ســــره مباحثه وکړي ، پر ځان اعتماد پیدا کړي ، او د ابتکار ی فکر خاوندا نشي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريمه برخه
ژبښوونه

په دوهمه برخه کې مو د زده کړې ځينې مهمې نظريې شرح کړې اوس د دې وخت را رسيدلی دی چې پور تنۍ نظريې د ژبې په ډگر کې پلې کړو . لومړی به د ژبې دزده کړې ځينې مهم اړخونه بيان کړو او ور پسې به زموږ په هيواد کې دژب ښوونې پس منظر وښـــودل شي .

دژبې د زده کولو ځينې مهـــم اړخونه :

د (ارسطو) لهوخت نه را پهديخوا انسان ته ناطق حيوان ويل شوی دی دمريې توب په دوره کې چـــې غلامانو ته د انسان په نظر نه کتل کيده مريونه به يې د((ناطق ابزار)) پهنامه يادول . مقصد دا چې انسان له حيواناتو څخه دژبې او وينا پهدرلودلو سره ممتاز گڼل شوی دی او مريې هم د نطق پهبرکت له نورو ابزارو څخه امتياز در لود . اوسنی اروا پوهان هم په دې عقيده دي چې انسان دماغزو او وينا پهبر کت د حيواناتو لهنړۍ څخه ډير ليــرې شوی دی . په دې حساب ، ژبه د انسان په ټولنيز ژوند کې ډيـــر زيات اهميت لري او له همدې امله ويل شوي دي چې ژبه د تمدن عراده ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروا پوهانو د ذکاوت په از موینه‌کی دلغاتو نقش ډیر مهم گڼلی دی دوی وایی چې‌د چاپیر یال پــــه‌پیژندنه او په کار اچونه کی ویی پانگه (دلغاتو ذخیره)اساسی رو ل‌لری . دځینو اروا پوهانو په عقیده دویی پانگی ډیر ښت د ذکاوت‌علت‌اود ځینو نورو په نظر د ذکـــاوت معلول (یانتیجه) گڼل کیږی .

خوپه دواړو صور تونـــو کی داثابته ده چې ذکی او معقول انسا ن پرزیاتو لغاتو بانډی احاطه لری اوپه عملی ژوند کی یی پــــکار وی . ځینو څیړنو ښودلی ده چې پانده شاگردان د کنهو شاگرانو په‌نسبت ذکی دی چې البته عمده‌علت یی‌دویی‌پانگی توپیر دی . د اروا پوهانوپه عقیده تکړه او لایق زده کوو نکی‌عموما د منځنیو‌ زده کوو نکو پــــه تناسب زیاته ویی پانگه لری .

ژبه له چاپیر یال سره د توا فق‌په‌برخه کی هم زیات ارزښت لری . روزیات شمیر کسان چې په ژوندکی له ستونزو او ربړو سره مخاـ مخ‌کیږی علت یی داوی چې هغوی‌خپل مقصد او غوښتنی په ښه توگه نشی څرگند ولی . (ډاکتر کاین کمیپ بیل) یو نامتو سایکاټریست وایی چې اکثر عصبی نارو غان‌نشی‌کولی خپلی ستونزی او مشکلا ت په څرگندو الفاظو کی افاده کـړی‌په واضحو او مشخصو کلماتو سره دیوی موضوع څرگند ونه دپوهی‌اوعلمیت غوره نښه گڼــله کیږی . د ځینو پوهانو په‌نظر ، ((تفکر)) لــه‌خپل ځان سره د غږیدلو پروسه ده کلمی یوازی سمبولو نه‌نه دی بلکی‌مفکوری او داړیکو تر منځ کړی‌دی. ډیر ځله داسی پیښیږی چې دوه‌تنه‌هماغه یوه‌خبره کوی خو دیو بل په مطلب نه‌سره پوهیږی او کله کله‌خبره جنگ ته ورسیږی.

د دی یادو نو څخه مقصد دادی‌چې ژبه د ذکاوت ضریب زیاتوی او دښه تفاهم ، توافق او علمیت دپاره‌ضروری گڼله کیږی . د ژبی دښو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونی په برخه کی ښوونکی باید دی‌لاندی ټکو ته خاصه پاملرنه وکړی :

۱ـ د زده کوونکو د لغاتو ذخیره‌دی زیاته شی .

۲ـ د خبرو ، محاوری ، او دبیا نیی دایرادو لو دپاره دی زمینـــــه برابره شی .

۳ـ د پوهنو په اختصا صی څا نگو کـی دی اا سا سـی کلمی‌او اصطلا حات زده کوو نکو ته وروښوول شی .

٤ـ پرسم تلفظ ، د کلمو سـم‌انتخاب ، او دویلو پر آهنگ دی زیات فشار واچول شی .

دنړیوال ښه تفاهم اود نورو ټو لنو له‌علمی او تخنیکی پر مختگونو څخه داستفادی دپاره د خار جـی‌ژبو زده کړه هم زیات اهمیـــت لری . دیوی ټولنی کلتور هغه وخت‌ښه پیژندل کیږی چی سړی‌دهغی ټولنی ژبه‌زده کړی . ژبه او کلتوردیوی سکی دوه مخونه دی . هره ټولنه باید دنورو ټولنو له کلتوری‌او فرهنگی ذخیرو څخه دخپـــل ثقافت د غنی کولو په خاطر گټـــه‌واخلی .

په دی اساس ، زده کوو نکی‌برسیره پر ملی ژبو باید د باندنیوژبو زده کړو ته هم وهڅول شی .

ماشو مان او ژبه :

هما غسی چی ژبه په‌عمده توگه‌ټولنیزه پدیده ده بیولو ژیکی‌پدیده هم گڼله کیږی . هر څومره چی ما شوم وده کوی هماغو مره یی د ژبی د زده کولو توان او استعداد هـم‌زیاتیږی . تیخور ماشو مان لومړ ی یو توریز (یو حرفی) آواا زونه لـه‌خولی څخه راباسی او وروسته پـه دوه توریزو آوازو نو بدلیږی . دمشروطولو په‌پروسه کی ماشو مان ورو ورو د آوا زونو اوشیانو تر مینځ اړیکی پیژنی . د ژبی لومړ نی زده کړه پاسیف شکل لری او بیـافعاله ښه غوره کوی .

ماشوم ښایی ونشی کولای چی بشپړه کلمه تلفظ کړی خو دکورنی غړی هغوی ته‌یوه معنا ور کوی اوله‌یوه شی (مدلول) سره یی تړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغو ابتدايي الفاظو داستعمال پهوخت کې ماشوم ته‌تې ور کول‌کيږي يااوبه ياد لوبو شي ور ته راو پل‌کيږي او دمکا فا تو په نتيجه کې ماشوم د نورو الفاظو زده کړې ته‌تمايل پيداکوي . هغه ماشو مان‌چې دلويانو سره زياته ناسته ولاړه لري‌دهغو ماشومانو په‌نسبت چې له خپلو همځولو سره لوبې کوي دژبې‌په‌زده کړه کې زيات پرمختگ کوي .

کله‌چې ماشو مان ښوو نځي‌ته‌داخل شي د هغو سويې يو له بله توپير لري . دځينو ماشو مانو د لغاتو ذخيره د نورو ماشو مانو په نسبت زياته وي او مطلب په ښه توگه افاده کولى شي . ښوو نکې بايد داسې خبرې ونه کړي چې ضعيف او بيرته پاتې شاگردا ند کمترۍ ، شرم يا خجالت احساس‌وکړي. که ښوو نکې ووايي : «وګوره پلا نکې هلک څومره ښې‌خبرې کوي او تاسې يې نشي کولى)) احتما ل لري دغه جملې‌د زده کوو نکو پرسا يکالو جې‌ناو ړه اغيزه وکړي اود هغو جرات سلب‌کړي.

شر ميد ونکې‌او محجوب‌شاگردان‌بايد وهځول شي چې خبرې وکړ ي اود مهربانې لاسس پررا کش شي .

د اد ښوونکي وظيفه ده چې په‌ټولگي کې د ټولو زده کوو نکو د پاره دخبرو کولو زمينه‌برابره کړي،دهغوي د کمترۍ احساس له‌مينځه يوسي ، او همکار ي او ونډې‌اخيستلو ته‌يې تشويق کړي .

د ځايونو ليدنه ،د کار تو نې‌فلمونو ښودنه ، او دور ځنيو جريا ناتو په‌باره کې پوښتنه‌شاگر دانو ته ددې موقع برابروي چې‌په مباحثه کې گډون وکړي ، خپل‌نظرونه څرگند کړي ، نوي شيا ن زده کړي ، اود خبرو کولو مو قسع ترلاسه کړي .

نه‌يوازې دماشو مانو په برخه‌کې‌بلکې د لوړو ټولگيو په‌برخه کې هم بايد دوينا ، کنفرانس او خبروکولو دپاره مساعد چانس برابرشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مرحله کې باید له زده کوونکو سره مرسته وشي چې د موضوع مرکزي هسته وپېژني، لـــه موضوع نه د باندې خبرې ونه کړي لغتونه په مناسب ځای کې استعمال کړي، نحوي اشتباه ګاني ونه کړي تلفظ او آهنګ ته پاملرنه وکړ ي اوکه ممکنه وي له ادبي تشبیهاتو او هنري فورمونو څخه استفاده وکړي دوینا په وخت کې باید دبې لزومه تکرار او ناوړه ژستونو مخه ونیوله شي . د وینا آهنګ او ژستونه دې له موضوع سره متناسب وي . ددې دپاره چې وینا سړه ، وچه ، بـــې روحه او یکنوا خته یا مبتذله نشي زده کوونکو ته دې دوینا کولـــو تکنیکونه ورو ښودل شي .

ژبني مهار تونه :

ژبني مهار تونه څلور دي : اوریدل ، ویل ، لوستل او لیکل دویلو په باره کې مو مخکې خبرې وکړې.

اوس به د درو نورو مهار تو نو په باره کې په لنډه توګه ځیني غـــټ غټ ټکي شرح کړو .

اوریدل :

د ژبې د زده کولو لومړی شر ط اوریدل دی . د ما شو مانو په ماغزو کې د اوریدلو له لارې مفکورې عقیدې ، انګیرنې او معلو مات سره یو ځای کیږي اود هغوی شخصیتونو ته تشکل ور کوي . دوی له همد غو معلوماتو ، مفکورو عقیدو، اوانګیر نو سره ښوو نځي ته را ځي. معمولا ماشو مان هغه څه اوري چې دراما تیك شکل ولري اود هغوی پاملرنه ځانته واړوي . لو یان کولی شي له مخکیني پلان سره سم داوریدو پروګرام تعقیب کړي خو دماشو مانو اوریدنه په تیره د ښوونځي نه مخکې دوره کې تصادفي بڼه لري . ماشو مان ښایي دویو نکي له خولـــــې څخـــه یوه یادوې جملې و اور ي او نورنو د خپلو خیالونو لړۍ پسې تعقیب کړ ي . دا دښو و نکي په مهارت پورې اړه لري چې څنګــــه دماشوم او ریدنه په چاپېلل کـــې واچوي او هغه له خوږو خوبونـــو او رنګینو خیالونو څخه د واقعیتونو او اړتیا و نړۍ ته رابولي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داد میندو پلرونه واو ښوو نکـودنده ده چې داوریدلو په‌برخه کې د ماشومانو دپاره سم مو ډل انتخاب کړی . ځینې کورنی زیار باسي‌چې دخپلو ماشومانودپاره داسي‌همځولي‌ولټوي چې د ښو اخلاقو پر درلودلو سربیره دمعیاري لهجې په استعما لولو کې مهارت ولري . که څه هم میندې پلرونه د دې حق لري چې دخپلو ماشومانو دښې روز نې پــه خاطر د هغوډپاره مهذب همځولـــي‌پیدا کړي خو په دې کار کې بایدله پوره احتیاط څخه کار وا خیستل‌شي‌چې په اولاد کې یې دتبعیض اوله نورو څخه دکرکې احساس پیدا نه‌شي . هر څومره چې د همځولــو د پیدا کولو پروسې ته طبیعي بڼـــه‌ورکړه شي هماغو مره به بهتـــره وي .

په ښوونځې کې‌هم **بایدداوریدلو**موډل وپلټل شي . لومړی مو ډ ل پخپله دژبې ښوو نکې دی . زده کوونکې همیشه دده خبرې اور ی او تقلیدوی یې . له ښوونکې څخـــه‌طبعا داتوقع کیږي‌چې‌دزده کوو نکو دپاره دمهذبــې او **فصیحې و یــنا**نمونه او مثال وي . دده له‌خولې‌نه باید سپك او رکیك الفاظ وانه‌وریدل‌شي . دټیپونو ، ریکار ډونو ، را ــ دیویې پرو ګرامونو او ریدل او د فلمونو لیدل همزده کوونکو ته د دې فرصت ورکوي چې **فصیحه‌وینا**و اوري او ددغه شان وسایلو پـــه مرسته سم تلفظ او خوږ آهنګ‌زده‌کړي . ترکوم ځایه چې په ښوو ــ نځې پوري اړه لري داوریدلـــو دمهارت تقویه تر پر وګرام لاندې راتلای شي خو په عمومي‌ډول‌اوریدل‌یو تصادفي کار دی په بازار ، کوڅه اوډله ایزو فعالیتونو او معا شر ت‌کې‌هر ډول خبرې اوریدل کیږي .

داوریدلو د مهارت دپیـــاوړ ی‌کولو دپاره یوه عامه طریقه داده چې ښوونکې ځینې ګټور متون لولې اوپه‌پای کې له زده کوو نکو څـــخه پوښتنې کوي . کله چې پر ټاکلې موضوع باندې تود بحث پیل شـــي هغه زده کوو نکې چې د مضمو نمتن یې په دقت سره نه‌وی اوریدلې پخپله دپښیماني احساس کوي اوله ځان سره وایي کاشکې دښو ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکی خبری یی په دقت سره اوري پدلی وای . بل وارته به ،کهخیروی دښوونکی خبری په دقت ســـــره تعقیبوم .

ځینی کسان په دی عقیده دیچیکه ښوو نکی ګټور او په زړه پوری مطالب بیان کړی اود زده کوو نکوله روحیی او سویی سره برا بروی نو زده کوو نکی به ټولی خبری پهشوق او مینه واوری . که ښوونکی د زده کو و نکو پـــا ملر نـــه خـــپلـی خـو ا تـه را وانه ړوی معنایی داده چی د دهوینا جالبه اوپهزړه پوری نه ده . دا خبره قسما سمه او پر ځای ده . دښوو نکـــیدرس باید جالب او په زړه پوری وی . خو په دیبرخهکیله افراطڅخه کار اخیستل دزده کوو نکود پاره ګټه نهلری . مونږ باید زده کوونکی داسی اموخته نه کړو چی هغوی یوازی لـــه ډرا ما تیـــکـــو صحنو سره مینه ولری . ژوند هر وخت درنګینو خیالونو او خوږورو مانونو مجموعه نه ده . برسیره پر دی ، ځینی مضمونونه وچ، ساړه او بی روحه دی او زده کړه یی ډیره ستونزه غواړی .د ریاضی ، فزیکاو کیمیا د فور مولونو یادو نـــه د شاهنامی له داستا نونو سره توپیرلری . یو پلټونکی قصه کوی چی یو ځلی د جغرا فیی د تدریس ټولګیته ولاړم . ښوو نکی دافریقا دقاری پهباره کی درس ور کاوه . ده د افریقا د خلکو د ژوند او ځنګلو نو په باره کی ډیری په زړهپوریخبریوکړی او د ده ساحرانه وینا ټو ل زده کوونکی تر ژوری اغیزی لاندیراوستلی وو . د درس پهپای کی میله زده کوو نکو څخه پوښتنــــهوکړه چی افریقا چیری واقع ده ، هیڅیا سم ځواب رانه کړ ځکههغوییوازی رما نتیکی او ډرا ماتیکیبرخی تهپاملرنه کړی وه او دمهمو معلو ماتو ځای جالبومعلو ماتو ډککړیو.

لوستل:

لوستل ذی ته ویل کیږی چـــیسړی دچاپ شوو یا په لاس لیکل شوو آثارو او پاڼو په مطلب وپو هیږی . یعنیدلو ستلو پهمهارت کی دپوهیدلو ټکی خاص اهمیت لری .سره له دی باید وویل شی چی له عین عبارت څخه ټول خلك هما غـهیو ډول معنا نه اخلی ځکه چی پهژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې څېنې کلمې له ارزښتونو سره تړلې دي . نه يوازې افراد ديوې کلمې په اوريدلو سره مختلـــــف عکس العملونه څرگنـــد وي بلکـــې تولنې هم مختلفو کلمو ته بيلا بيل ارزښتونه ټاکي .

که څه هم پنځه نيم کلن ماشومان دښوونځي درسي تعقيبولي شــي خود اکثرو اروا پوهانو په عقيده که چې ماشوم شپږ نيم کلن شــي په لوستلو کې به له خاصو ستو نزوسره مخامخ نشي اود لوست درسي به په ښه توگه تعقيب کړی شي. دماشومانو د تشويق دپاره معمولا له رنگه انځورونو او ښکلو تابلو گانو څخه استفاده کيږي . د ماشو مانو ذوقونه او استعداد ونه او همـــدا رنگه د هغوی دکورنيو اجتماعي ــ اقتصادي موقفونه يو له بله توپيرلري . ښوونکي بايد څپل زده کوــ ونکي وپيژني او د هر يوه دتشويق دپاره له مناسبې وسيلې څخه کار واخلي .دمثال په توگه ، يو ماشوم له حيواناتو سره ډيره مينه لري .د دې دپاره چې نومو ړی ماشوم لـــه لوستلو سره مينه پيدا کړی هغه ته يو داسې کتاب ور کول کيږي چې دحيواناتو تصو يرونه او د هغوپه باره کې قصې پکښې را غلي وي .ماشوم ته ويل کيږي : ((دا ښکلي انځورونه وگوره .د هغو په باره کې قصې هم ليکل شوي دي . دغه قصې ولوله او که لوستلې يې نشې لـــه نورو څخه مرسته وغواړه.))

په لومړۍ مرحله کې اکثر ښوو ونکي له چار تونو څخه استفـــاده کوي. دچار تونو په ذريعه د لوست تدريس معمولا مثبته نتيجه ور کوي دماشو مانو د لوست مضمون بايد په داسې مهارت سره تدريس شـــي چې دزده کوو نکو په نظر دتفنـــن اوسر گرمۍ ښه ولري خو په ضمن کې يې دوی په لوستلو کې ښه پر مختگ وکړی . همداغسې چې ما ــ شومانو ته ترخه دوا په خوازه کپسول کې ور کول کيږي د هغوی زده کړه هم بايد ظاهرا تفنني ښه ولري. له بده مرغه څېنې داسې ښوو نکي هم شته چې ماشو مان له ښوو نځـــي څخه بيزاره کوي . هر سهار چـــې ماشوم له خوبه راپورته کيږي نـــو لومړۍ جمله يې داوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ادي ، زه نن مکتب ته نه ځم !)) موريي په وعد او وعيد او مهي خواري ښوونځي ته استوي .

داسې ماشومان چې په ژړا ښوونځي ته ليږل کيږي په حقيقت کې د مربوط ښوونکي په بې تفاوتي او بې کفايتي باندې شاهدي وايي . ..

د تاسف خبره ده چې دلومړي ټولګي ځيني شاګردان هره ورځ د رخصتي دوريځې په اميد خپلې ګوتې ګڼي او هره شيبه دکورني له غېږ نه پو - ښتنه کوي : ((نن څو شنبې ده ؟ جمعه کله راځي ؟ شکر خدايه سبا ته جمعه ده که نه موري ...؟ او داسې نور .))

دچمتو والي د دورې يوازېنى هدف دانه دى چې د ماشوم د زده - کړې دپاره زمينه برابره کړې شي بلکې د دې په ضمن کې ښوونکي زيار باسي چې ماشوم له زده کړې سره مينه پيدا کړي او خپل چاپير - يال وپيژني . ښوونکي يوازې د نصاب دبشپړولو مسوول نه دى بلکې د ده وظيفه ده چې د زده کوونکي شخصيت ته انکشاف ورکړي د هغه .بدني ، ذهني ، اخلاقي ، روحي او ايستيتيکي اړ تيا وته پاملرنه وکړي.

دلوست په تدريس کې بايد د ماشوم روحيه ، سويه او استعداد په نظر کې ونيول شي . لوست بايـــد ميخانيکي بڼه ونه لري. ماشوم بايد داسې وروزل شي چې د لوست په معنا او پوهيږي ، او لوستل شوي عبارت تفسير او ارزيابي کړې شي ځيني داسې ذکي ماشو مان شته چې د کتاب پر تصوير و نواو عبا رتونو باندې انتقاد هم کولي شي . ښوونکي کولي شي چې ماشو مانو ته ووايي : ((دا ډير ښه کتاب دى خو کله چې تاسې لوی شی له دی نه به بهتر کتاب هم وليکلی شی که ستاسو په نظر په کتاب کې کو مه نيمګړتياوې ماته يې راو ښيي .))
په دې ترتيب ، ماشومان د تکامل او انکشاف له مفکورو سره آشنا کيږي او پوهيږي چې ښه والي او بدوا لي نسبي مفهومونه دي .

د زده کوو نکو د لوستلو مهارت ته په انکشاف ور کولو کې بايد دغو ټکو ته خاصه پاملرنه وشي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ زده کوونکی باید د لوستل‌شوی عبارت په‌مفهوم‌ښه وپوهیږی.
۲ ـ دلوست په ترڅ کی بایدنوی‌لغتونه ، فقری ، او ادبی ښیګڼی‌زده شی .

۳ـ کله چی زده کوو نکی لـــه‌ځان سره مضمون لولی نو باید د شوونکو له خوځولو اود آوازو نو له‌ایستلو څخه ډډه وکړی اود لوست په‌ترڅ کی داسی حرکات ونکړی‌چی‌نور کسان اخلال کړی .

٤ـ که مضمون نورو ته لوستل‌کیږی باید دوقفی ځای ، دآهنګـک دلوړولو او ټیټولو ځای داوریدو نکودفاصلی او شمیر په تناســـب د آواز دلوړ والی یا ټیټوالی رعایت سم تلفظ ، او په روحیاتی شیبه‌کی دوقفی وخت او د تاکید پر ځـــای‌فشار او داسی نور شرایط په‌نظـر کی وساتل شی .

٥ـ په کومو ځایونو کی چی ادبی‌ښکلاوی ، فکری ژور تیاوی ، او یا دمفهوم پیچلتیا وی موجو دی وی‌هلته دی زیات توقف وشی او که لازمه وی عبارت دی له ځان سره په‌مکرر ډول ولولی .

٦ـ دهر فصل یا غټ څپر کی‌په‌پای کی دی عمده ټکی په فکر کی راوړل شی او مهم مطالب دی حا فظی ته وسپارل شی . دبیلا بیلـو څپرکو او پریګر افونو تر مینځ اړ یکی دی په انتقادی نظرو کتل شی له ځانه دی وپوښتی : دلیکـــوال‌اساسی هدف څه شی دی اود مو ـ ضوع مرکزی هسته څه شی ده ؟آیا لیکوال خپل هدف سم افاده‌کړی دی ؟ آیا دافکارو تسلسل پکښــــی‌لیدل کیږی ؟ آیا د منطقی او بدیعی اړخونو ترمینځ تناسب یی په نظرکی نیولی دی ؟ آیا تشریح‌مستدله او مستنده ده ؟ دا او داسی نور .

۷ـ تر ټولو مهمه پوښتنه داده :آیا دغه مضمون یا اثر په لوستلو ارزی ؟ که ځواب‌مثبت وی نو بایددلایل یی په ښه شی .

دا د ښوو نکی وظیفه ده چی د علومو او ادبیاتو په ساحه کی‌خپلو زده کوو نکو ته ډیر مهم آثار اوادبی‌شاهکار ونه ورو پیژنی اود هـــغو لوستلو ته‌یی وهڅوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليكل :

دليكلو اهميت له دي څخه هـــمڅرگند يږي چې (مكتب) دليكلوځاى تهويل كيږي .

اما دليك ستر اهميـــت له دي‌حقيقت سره اړه پيدا كوي چې د بشريت خاص تاريخ دليك له‌تاريخ‌څخه پيل كيږي لكه چې گويا د بشر تمدن دليك زيږنده وي . البته دا وروستى خبره سمه نه ده څو په عنعنوى توگه مور خان دليك له‌پيدا ينبت نه مخكې دوري ته ((دتاريخ‌نه مخكې دوره ــ دما قبل‌التاريخ‌دوره))وايي . ليك دبشر يت د فرهنگـــى موار يثو پهساتنه او انتقال كي ډيرزيات ارزښت لري . دنړى نامتـــو ليكوال د خپلو ليكنو پهبركت نـــهيوازى د خپل عصر له خلكو ســـره خبرى كوى بلكې د راتلونكو نسلونو غوږونو ته هم خپل پيغام رسو لى شي . دليكوال واقعى مرگ هغـــهوخت پيل كيږي چې څوك يې آثار نهلولي او افكار يي په محو كيدلو محكوم شي . څرنگه چې بنه ليكنه دانسان نوم ژوندى ساتلى شي نوپه‌ښوو نځيو كي د ليكلو مهارت ته زياته پاملرنه پهكار ده . كله چې دليكلو پهباره كي خبرى كيږي اكثر خلك په شكلياتو باندى بحـث كوىيوشمير كتا بونه‌چې د ليك داصولو (اصول انشاء) په باره كي ليكل‌شوى دى . زياتره دالفاظو انتخاب دپريگرا فونو يو والى او انسجام ،اطناب او ايجاز ، دحال اقتضاء ، د تنقيط اصول ، د تشبيهاتـــو اواستعارو استعمال ، او داسى نورو شكلى مسايلو پهباره كي توضيحات‌ور كوي خود ليكنى ((پيغام اورسالت)) له‌نظره غور څوى .

دليكنى عمده هدف بايد مفكوره او رسالت وي . د ليكوا لى پهباره كي مهمه پوښتنه داده :

ليكوال غواړى څه ووايي (يا پهبل عبارت ، د ليكنى مقصد څه شى دى) آيا خپل مقصد يى پهسمه‌توگه‌بيان كړى دى ؟

البته د دى خبرى معنا دانه ده چى پهليكنه كي شكليات ارز ښت نهلري . شكل بايد له مضمـــو نسره متناسب وي . په هره ليكـــنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې اساسي او ټاکو نکـــي اړخ مضمون دی . په ادبي مضا مينو کې دمحتوا تر څنګ شکل هم خـــاص ارزښت لري . يو پياوړی ليکـــوال محتوا او شکل دواړو ته پاملرنـــه کوي او د هغوی تناسب په نظر کې ساتي .

ځينې ښوو نکي د مقالو په ار زيابي کې شکل ، سبك ، ګرامر ، او املا ته ګوري او دمقالې اصـلي مفکوری او پيغام يې له ياده وزي . خو که څيری ښوو نکي او زده کو ونکي خلاق فکر او ابتکار ته د لو- مړيتوب حق ورکړی نودوی به د مقالې له لوستلو څخه خوند وا خلي او فرعي شيان به پر اصلي مفکورو باندې سيوری ونه غور ځوی . پـــه لوړو ټولګيو کې بايد زده کوو نکي دځېړ نې له اسلوب سره آشناکړی شي او د علمي ميتود پرنسيپو نه او تکنيکو نه ورو ښودل شي .

د اروا پوهانو په عقيده ، دليك په ښوو نـــه کې با يد د ا لانـــدې ټکې په پام کې ونيول شي :

۱ـ پرېږ دی چې زده کوو نکي دليکنې موضوع پخپله انتخاب کړی اوله خپل ذوق سره سم مقاله ،شعر کيسې يا درامه وليکي .

۲ـ زده کوو نکو ته دې دسبك په خوښولو کې آزادي ورکړه شي او ترممکنې اندازې پـــورې دې دفور ماليزم او شکل پرستی مخـــه ونيوله شي .

۳ـ دګرامر او املاء په باب انتقادي افراطي بڼه نه غوره کوای .

٤ـ دليك ښوو نې ځينې قاعدې دې د ضرورت په وخت کې په تطبيقي بڼه تشريح شي .

٥ـ دليکنې دسويې لوړ ولو يوازې دژبې دښوو نکي وظيفه نه ده بلکې نور ښوونکي هم بايد د خپلو کارونو په ساحه کې زده کوو نکي ليکنو او ځېړ نو ته وهڅوی .

٦ـ دليکنې اساسي هـــدف دمفکورو انتقال دی . ښوو نکي او زده کوو نکي بايد دغه اصل له نوروتکنيکو نو څخه لومړی او مقـــدم وګڼي .

۷ـ کوم زده کوو نکي چې پـــه ليکوالۍ کې تبارز وکړی د هغو د تحسين او تقدير دپاره دې مناسبې لارې چاری وپلټلې شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې دژب ښوونې‌پس منظر:

په افغانستان کې د عصري ښوونې او روزنې تر رواجیدو اوتعمیم پورې ژبه په جوماتونو کې تدریس‌کیده . کله به چې ملاامام دسهارد لمانځه اود غانه فارغ شونو یــــویو طالب به‌یې راغوښت او په خپل څنګ کې به‌یې ځای ورکاوه . زده‌کوونکي به معمولا لومړی د تیرې ورځې درس داستاذ په حضورکي‌تکرار اوه او بیا به‌یې په نوي‌درس پیل کاوه . استاذ به هغومره‌جملې‌یافقرې لوستې چې طالب العلم بــه ورپسې لوستلي او تعقیبولي شوي‌درس به د ضرورت په اندازه‌تکرـ ازیده او هر وخت به چې استـــاذمطمئن شو چې طالب درس زده‌ـ کړی دی نو ور ته ویل به‌یې اوس‌ولاړ شه ، هلته کښینه او خپــل سبق دې ضبط کړه . سبق به‌معمولاپه جهر تکرار یده او دطالبانـــو آوازو نه به‌له لیرې څخه هم‌اوریدل‌کیدل . په دې ترتیب به‌یویو طالب سبق ویلو . که د طالبانو شمیـــر به‌ډیر زیات و واو استاذ به‌رسیدګی نشوې کولای نورسید لو طالبانوبه‌نورو وړو یا مبتدي طالبانوته (چې دچړیانو په نامه یادیدل) درس ور کاوه . کوم وخت به چې طالب درس ښه ضبط کړنو بیا به داستاذپه اجازه رخصت شو . ځینو طا ـ لبانو به‌د خط له‌زده کولو سره هم‌علاقه در لوده . هغوی به د کړ کــې (نې) قلم ، له‌سیاهي نه ډکه‌مشوانۍ‌اود لرګي یو ډول تخته له ځانه سره راوړل . استاذ به هغه ته سر نا مه‌لیکله او زده کوونکي به ور پسې لیکله . کله به چې تخته ښه ډکـــه‌شوه او استاذ به اصلاح کړه نوبیا به‌طالب ډنډ ته ورغی داوبو پـــه‌واسطه به یې لیکل پاك کړل ، یو څه خټه به‌یې په تخته ووهلـــه اوڅنګل به‌یې په‌را تیره کړه بیابه یې څنګل پریمنځله . داکار ډیر اقتصا دی و ځکه چې کا غذ به‌نه‌مصرفیده یوازینی مصرف سیاهي وه ا ودکړ کې قلم به هم ژر نه تمامیده .دقلم جوړول هم آسان کارنه و اواکثربه‌له استاذانو څخه زده کیده.دحساب زده کول ډیر مروج نه وو خو ځینوکسانو به د ضرورت په وخت کې حساب هم زده کاوه . طالبانو به پاړې (ضرب زباني)د ابجدد تورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حساب زده کولی . مثلا د (٤ضرب٨ مساوی ٣٢) په ځای بهیی(دحلب) ویل . په حساب کی اعمال اربعه(جمع ، تفریق ، ضرب او تقسیم) او اربعه متناسبه او کسرونه شامل وو . پهعمومی ډول تعلیمی نصاب په لاندی ډول و :

١ـ عربی : بغدادی قاعده ،قرآن‌شریف ، خلاصه کیدانی ، قد وری، منیه، کنز ، صرف میر، د ا ســی نور.

٢ـ دری : پنج کتاب یا پنـــج گنج(چی بی له معنا کولو څخه به فقط په عبارت لوستل کـــیده)، دسعدی گلستان او بوستان ،د جامی یوسف وزلیخا ، دنظامی سکندرنامه‌دهندد مغلی دوری انشاء گانی ،او داسی نور .

البته مدرسانو کولی شول چی پور تنی ترتیب تهپه ځینو مواردو کی یوڅه تغییر هم ور کـــړی . دفقهی مدرسان ، دنحوی ملایان ، او نظمی استاذان بیل بیل وو . یعنی‌ځینو بهپه فقه ، ځینو بهپه نحو او نورو به د نظم په‌کتا بونو کی‌مهارت‌درلود . په دری ویونکو سیمو کی‌د خواجه حافظ د دیوان لوستل ډیرمروج وو .

په دری ژبو سیمو کی هم تعلیمی‌نصاب پهلږ تفاوت سره د پښتـــو ویونکو په شان و او غالبا داســـی‌ترتیب یی در لود : قاعده بغدادی ، پاره آلم ، قرآن کریم، پنج کتاب ،دیوان خواجه حافظ ، بســـتان و گلستان شیخ سعدی ، خلاصـــه‌کیدانی ، قد وری ، منیه ، کنـــز ، مستخلص ، مثنوی جلال الدیـــن‌بلخی، صرف میر ، او داسی نور . پښتنو ښځو بهپه خپلو کور ونوکی‌رشیدا لبیان ، نور نامه ، اود پښتو ځینی نور کتابونه هم لوستل. د تعلیمی نصاب په ځرنګوا لی کی د استاذ اود شاګرد دپلار خوښه ا وپخپله د شاګرد استعداد هم په نظر کی نیول کیده . که هدف به داوچی‌طالب ملایا قاضی شی نو هغه تهبه دفقهی کتابونه تدریس کیدل اوکه‌مقصد به میزرا کیدل وونو پهمراســلات ، انشاء گانو او ملاتیپوبه‌زوراچول کیده . (ملاتیپه دلیکل شـــوو مکتوبونو مجموعه وه چی یو مکتوب بهپه بل پسی سر یښس شوی وو اوټول بهیی په یوه لرګی باندی‌راتاوکړی وو .)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژب ښوو نې اصول اکثر پــــر تحت اللفطی (ټکی په ټکی) ترجمه او دګرامری قواعدو پر یادولو بناشوی وو . د(صرف میر) یادول د طالبانو دپاره ډیر ګران وو . په عوامو کی داخبره مشهوره وه چی «دسر میر (صرف میر) یادول سړی لیو نــی کوی». تحت اللفطی ترجمی به اکثرو شاګردانو ته د دی امکان نه ور کاوه چی دموضوع په اصلی مطلب وپوهیږی بلکی شاګرد به دغو یبواونامانو سه لغتونو په سیند کی لاس اوپښی وهلی او دمطلب ساحل ته به نه رسیده .

دمثال په ډول ، مونږ به چی په کوچنیوالی کی له استاذانو نه سبق ویلو هغوی به د(خواهد شــــد)ترجمه په (وغواړی کیدل)او (شمارا درس خواهم داد) ترجمه په (تاله به درس وغواړم در کول) باندی کوله . مونږ نه پوهیدو چی(وغواړی کیدل) یعنی څه ؟ درسی متون هــم اکثر دمغلق مسجع یا مرجز نثــر نمونی وی . مبتدی شاګرد ته بــــه کلاسیک آثار ور ښوول کیدل او هغه به په مشکله سره څو جملی زده-کولی شوی .د زده کوونکی سویه په نظر کی نه نیول کیده او محتوا به پـه الفاظو کی ور که شوه . طالبانو به درس د توتی په شان زده کولو دنوی طریقی او نوی فکر دپار ه لاره نه وه خلاصه . هغه کتابونه (لکه د سعدی ګلستان) به چی د لومــــړی ځل دپاره د ترجمی په منظور لوستل کیدل ډیر مشکل وو . په تعلیمـــــی نصاب کی د روحیاتی ترتیب پـــــر ځای منطقی ترتیب غوره ګڼل کیده د ژب ښوونی په پرو ګرام کی محاـ وره نه وه شامله . ډیر داسی کسا ن وو چی دنظم زیات شمیر کتابونه به یی لوستلی وو خو د دری ژبــی یوه ساده جمله به یی نشوه ویلا ی څکه چی کتابی ژبه له محاوری څخه لیری وه . شاګردانـــــو به له زړو (ارخائیک) لغتونو سره آشنا یی در لوده خو په ژوند یو لغاتو به زیا ت نه پوهیدل . دلته ما ته یوه قصه راپه زړه شوه او هغه د اچی مونږ یـــو وخت د خپل استاذ سره کابل تـــه راتلو . دسما وارد کان ته ورغلو . سماوار چی چای راوړ خو یوه پیاله کمه وه . زمونږ یوه ملګری چی تـر سکندر نامی پوری نظمو نه یــــــی لوستی وو ، سماوار چی ته غږ کړ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((قدح را بیاور) مقصدیې دا وچې پیاله راوړه مګر سما وار چې نیوــ هیده چې ملګري په کومه ژبه را ته ګډه دی تر څو چې یوې پیالې ته موـ اشاره وکړه او هغه په مطلب پوه شو. بیا چې ښور وا راوړل شوه استاذ سماوار چې ته وویل :((فلفل بفرمائید)) یعنی تور مرچ راوړه . دا ځل بیاسما وار چې حیــران ووچې استاذ څه وایی . وروسته چې استاذ یو شاګرد په (فلفل) پسې واستاوه په ټول بازار کې یې (فلفل) ونه موندل ځکه چې دا کلمه دکا ندارانو ته نا آشنا او کتابی ژبــه وه .

زمونږ په ښوو نځیو کې لا تــــردیره وخته هماغه د ترجمې او قوا ــ عدو دیادولو پخوانی طریقې مروجې وی .

په ژبه کی محاوری ته پاملرنه نه کیده او داسې ښکاریده لکه د ژبې زده کړه چې فقط دلغاتو دقاموس یادونه وی . ښوو نکی به ددوهمې ژبې دتدریس په وخت کې د کتا ب عبارت لوست او تکی په تکی به یې ترجمه کاوه اوورپسی به له زده کو ونکو څخه غوښتنه کیده چې عبارت ولولی او ترجمه یې کړی . د دی په څنګ کې به البته ښکلی خــط (خوشنو یسی) ته هم پاملرنه کیده. تردیره وخته پورې دښوو نې عمده هدف میرزا کیدل وو . وروستــه دمیرزاکلمه په کاتب یالیکو نکی بدله شوه کله چې مسلکی(حرفه یی) ښوو نځی جوړ شول نو په عامه ذهنیت کې هم بدلون راغی او خلك په دې پوه شول چې میرزایې د ښوو نځی یوازینی هدف نه دی .

دمورنی ژبې دتدریس پخوانــی بڼه :

زمونږ په ښوو نځیو کې مور نی ژبه په ډیره ساده او نیمګړی بڼــه تدریس کیده . اکثر ښوو نکی نه پوهیدل چې څنګه درس ورکړی ځکه چې هغوی نه دپیدا ګوژی لــه میتودونو سره آشنا وو او نه یــې درسی لار ښود درلود .

په نورو مترقی هیوادو کی درسی کتابونه ځانته لا رښود هم لري چې په هغه کې ښوو نکی ته لار ښوونه شوی وی چې کتاب څنګه استعما ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ، په درسس باندی ښنگه پیــل وکړی ، په څه ډول د زده کوو نکی توجه جلب کړی ، درسس ښنگه ختم کړی، د درسس اصلی مقصد څه دی او کوم ډول مهارت، احساسات اومفکوری زده کوونکو ته ورکوی، کوم تکی پکښی لوړی در جه اهمیــت لری او د درسس په پای کی زده کوـ ونکو ته څه ډول کورنی چــاری ور سپارل کیږی . برسیــــره پر دی ، درسی لارښود ښوونکی ته دارزیابی سیستم هم ورښیی او ښوو نکی ته لارښوونه کوی چی د خپل مو فقیت اندازه په څه توگه امتحان کړی او داسی نور . مگر دلته نه یواز ی دی کار ته پاملرنه نه وه شوی بلکی د کتاب اکثرو لیکولوا ته پخپله هم دتدریسس لاری چاری نه وی معلو می یو چا چی څو مقالی په مجلو او ور ځپاڼو کی خپری کړی وی اودلیکوال په نامه یی شهرت موندلی و دمو لف په حیث بهور ښنی کار اخیستل کیده بی له دی چی د ښوونی او روزنی له پرنسیپونو سره آشنایی ولری او یا دتدریسس سابقه ولری . د پښتــــواکثر کتابونه له دری څخه ژباړ ل کیدل ، بی له دی چی د دی ژبــــی خصو صیت او ځانگړ تیاوی په نظر کی ونیول شی کوښښ به کیده چی دلوست کتاب له هر حیثه د دری دلوست له کتاب څخه وژباړل شی. د دی په ځای چی مثلا دسعدی دیوه نظم په ځای په پښتو لوست کی درحمان بابا یا خوشحال شعر راوړل شی .هماغه د دری نظم به یی په پښتو نظم اړاوه . په دی ترتیب دمو رنی ژبی ځانگړ تیاوی او ادبی تاریخ له نظره غور نه دلی وو. د پښتو دلوـ ست کتابونو ډیری نیمگړ تیاوی در لودی چی ځینی به یی په لنډه توگه وښودل شی :

۱ــ دزده کوونکو سویی ته پاملر نه نه کیده . دمثال په ډول ،د پښتـــو لوست دلوړی ټولگی په درسی کتاب کی ، لکه ښنگه چی د یوی څیړ نی له مخی څرگنده شوی ده ، ټولــــی (۱٤٤۲) کلمی راغلی دی چی دهغو له جملی څخه (٤۲۲) کلمی فقط یو یو ځل استعمال شوی دی . سر ــ بیره پردی چی د کتاب دټولو کلموشمیر زیات ښکاری د ځلور سوه دوه ویشت کلمو یو ځل استعمال دیادونی وړ نیمگړ تیا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونی اوسنی پرنسیپونه‌له دغسی بی کنټرو له استعمـــال
سره موافقه نه کوی . په تیره‌دلو مړی ټولګی دلوست کتاب‌د کلموپه
تکرار باندی زیات ټینګار کـوی .معاصره ژب ښوو نه په دغســـی
مواردو کی له احصائیوی قاموسونوڅخه زیاته استفاده کوی .

۲ـ د لوست کتابو نه له نامانوسواو غیر مروجو شیانو او پدیدو څخه
ډك دی . دمثال په توګه ، دلومړ ی‌ټولګی د لوست د کتاب په (۳۹)مخ
کی داعبارت وګوری :

وداع وداع وداع

د ټولو سره کوم وداع

داپور ته عبارت اصلا په پښتـومحاوره کی نشته . (وداع) ته پـه
پښتو کی (خدای په امانی) یـــا (مخه ښه) وایی . هیڅوك په محاوره
کی (وداع ، وداع) نه وایی بلکـی‌عامه محاوره داسی ده :

(په مخه دی ښه!) ، «دخدای په‌امان ! » ، (په مخه دی چلیږه !) ،
«په خیر ولاړ شی !» او داسی نورالبته مولف زیار ایستلی دی چـی
ماشومان د (ع) له‌توری سره آشناکړی‌خو د دی هدف د تحقق دپاره‌یی
ناسمه طریقه انتخاب کړی ده . دعربی تورو د معرفی کولو په‌منظور
دکتاب محتوا خپل پښتنی رنګ او کلتوری هویت‌بایللی دی.سربیره‌پر
دی چی بی ضرور ته پکښی زیا ت‌نومونه را غلی دی د پښتنی نومونو
لکه څلمی ، ګلالی ، ببرك ، غوټی او نورو پر ځای نجف ، مرتضـــــی ،
محفوظ ، برات ، ثریا ، آصف او داسی نور راغلی دی. د(پیرمحمد)
له نامه نه‌پرته نور اکثرنومونه پـه‌پښتنو کی زیات معمول نه دی .

۳ـ کتا بونه دژباړنی ر نګ‌لری‌اود پښتو ژبی ځانګړ تیاوی اودا‌ـ
خلی جوړ ښت په‌نظر کی نه نیسی‌دمثال په‌توګه ،دپښتو دلومړی کتابه
لومړی کلمه (آس) ده .که‌څه هم‌دآس کلمه دماشو مانو د پاره‌ناماـ
نوسه نه ده مګرد (آ) آواز په‌پښتو ک ی‌ډیر لږ راځی .د پښتو ټولنی په
(پښتو قاموس) کی یوازی د (آب‌آیس ، آښ ، آسپل ، آلـــه، آن)
محدودی کلمی زما له نظره تیر ی‌شوی دی چی د(آ) په آواز پیـــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. ددغو کلمو له جملې څخه (آن) دوخت په معنا پښتو نه ښکاري ځکه چې د عربي جمع يې (آوان) ده او دري هم دغه لغت له عربي نه اخیستی دی . د (آب) کلمه د عزت او آبرو په معنا له دري څخه راغلې ده . (آسپیل ، آښس ، آل) ناما نوسي لغتونه دي چې ما په محاوره کې نه دي اوريدلي . فقط د (آس) کلمه پاتې کیږي چې محترم مولف د دري کتاب په تقليد د (آب) سره دورته والي په خاطر راوړي ده . بیانو په کتاب کې تر پایه پورې د(آ) توري نه دي راغلي . حتی د دري دلوست کتاب هم په دې برخه کې بې عيبه نه دی ځکه ماشومان او بوته (آب) نه وايي دافقط کتابي ژبه ده ، په محاوره کې (او) ور ته ویل کیږي . د ژب ښوو نې ښيني متخصصان په دې تکې ټینګار کوي چې تر وسه وسه دې کوښښ وشي چې د لوست په کتنا بونو کې ، په تیره په لومړي مرحله کې ، د ماشومانو ژبه استعمال شي په لومړي مخ کې د (آپ) استعما ل مناسب نه بريښي ځيني کســـان استدلال کوي چې د (آپ) کلمه په دې علت استعمال شوې ده چـــې پـه د ی کلمه کـــې (ا لف) او (با) په ترتیب سره د (الفبا) د معرفي کولو دپاره راغلي دي . دا دلیل سم نه ښکاري ځکه چې ماشو مانو ته په لومړي مرحله کې دتوریو ترتیب نه ور ښودل کیږي او کـــه داسې وي نو بیا خو باید چې دبغدادي قاعدې په شان لومړی دهجا توري په ترتیب سره راوړل شوي وای په داسې حال کې چې دالفبا تـــوري دکتاب په پای کې معرفي کیږي. دتوریو دترتیب پوهیدل دقاموس داستعمال دپاره ضروري دي مګر لوست باید دفونیمونو اود هغو د ترکیب پـــه سلسله پیل شي .

٤ـ دلوست د پخوانیو کتابونـولیك دو دمعیاري ا وسیستما تیك نه دي . په یوه کتاب کې (دی) بـــې همزه او بل کې (دی) په همزه سره لیکل شوی دی .د څلورم ټولګي دلوست دکتاب پنځم مخ وګورئ چې په اوومه کرښه کې (زامنو) په (ز)او په یولسمه کرښه کې ځامنو پـــه (ځ) لیکل شوي دي .

٥ـ په ځینو ځایونو کې تصو یرونه له اصلي موضوع سره سمون نه خوري . دمثال په توګه ،د لومړ ي ټولګي د لوست په څوار لسم مخ کې

(c) ketabton.còm: The Digital Library

(باغ) عنوان دی مګر هلته یو غټ آس وینو چې په پس منظر کې یې دونې ښائسته ښکاري مونږ نه پوهیږو چې یوه ونه چې د (آس) تر شا دانځور دپس منظر په توګه رسم شوی ده څنګه کولی شي چې یو «باغ» تمثیل کړي په همدغه مخ کې د آس نوم قدری هم نشته او دباغ کلمه هم فقط یو ځل را غلې ده .

٦ــ طباعتي تیرو تنی پکښې زیاتي دي په داسې حال کې چې د لوست کتابونه باید ډیری لږ غلطي ولري .

د مثال په ډول ،د دری ویونکو سیمو دپاره د پښتو په دو هم کتاب لومړی مخ کې دغسې لیک دودراغی دی : ((نور یالی زه ملګری دی زه دده ملګری یم ...)) په دې عبارت کې دری تیرو تنې لیدل کیږي دپنځم ټولګي د لوست په کتاب کې دزده کوونکو دمشق دپاره یوه رقعه لیکل شوی ده چې فقط اووه (٧) غلطي پکښې راغلې دي نور نو خیر او خیریت دی :

٧ــ دلوست په پخوانیو کتا بو کې د زده کوونکو اروایی اړتیاو او ذوقونو ته پاملرنه نه کیده .. دلو ست په یوه کتاب کې ډیر لغتو نه او بې ربطه جملې راغلې دي چې هیڅ عنوان نه لري او نه څوك کولی شي چې عنوان ور ته وټاکي . په دې کتاب کې یوه قصه هم نه ده راغلې .

٨ــ دلوست کتابونه د عصر له روحیې او غوښتنو څخه بیر ته پاتې وو. په یوه کتاب کې یو وړوکی مضمون مونږ ته د یوه ښه هلك مثال داسې رابښیي :

الف ــ له خپل ملګری سره یې وعده کړې ده چې دهغه کورته به ورځي او د ده دخپلوانود واده په مراسمو کې به ګډون کوي خو پس له یو څه چرت وهلو یې پریکړه وکړه چې بهتره ده درس ووایم او وعده پرځای نکړم .

ب ــ دموسیقی اوریدل یو عبث او فضول کار دی نو ځکه دواده مراسمو ته نه ورځي .

ج ــ نوموړی ښه هلك پرته له درس ویلو نه بل هیڅ کار نه کوي او نه علاقه ورسره لري .

په دې ترتیب دکتاب مو لف ((دیوه ښه هلك مثال))زده کوونکو ته ور ښیي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې پخوانۍ او اوسنۍ میتودونه:

د ژب ښوونې په پخوانی سیستم کی د رسونه له حیاتی اړتیاو سره نه وو عیار شوی او میخا نیکی بڼه یی در لوده . د ژبی په تدریس کی سنتری نیمګړ تیاوی لیدل کیدی. د پښتو ژبی دتدریس یوه غټه نیمګړ- تیا د اوه چی په دری ویو نکو سیمو کی به محا وری ته پا ملرنه نه کیده. دداسی زده کوو نکو شمیر لږ نه وچی مثلا دامیر کروړ شعر به یی زده و او په یاد به یی‌ویلی شو خودو مره ساده جمله چی : ((زمانوم... دی.)) به یی نه شوه ویلای . په‌ښوونځی کی به زده کوونکو کلا - سیک متون‌لو ستل‌خود ((څنګه‌یی؟)) خواب به یی هم نشو ور کولی.ددی نیمګړ تیا علتونه ډیر دی خو یوڅوعلتونه به یی د تدریس دپخوانی او اوسنی میتودونو د پر تلنی په ترڅ کی مطا لعه کړو :

دتدریس پخوانی میتود پـــردی‌مفکوره بنا شوی و چی ټول‌معلومات او ډ الږ تر لږه اساسی معلومات‌دلر غو نو پو هانو او حکیما نو له خوا په کتا بو نو کی لیکل شوی دی. دزده کوونکی وظیفه داده چی ترممکنی اندازی پوری د لر غو نو پو هانوآثار زده کړی او بی له نقد او کره کتنی څخه یی راتلو نکی نسل تـــه‌ورانتقال کړی . ددی مطلب دتوضیح دپاره به دنا متو انګریز فیلسوف (فرانسیس بیکن) قصه رانقل کړم. (بیکن) وایی چی یو وخت له علماوڅخه پو ښتنه و شوه چی : ((آس‌څو غا ښو نه لری؟)) ددی پو ښتنی دځواب دپاره علما و کتا بو‌نه‌ولټول او ډیری شپی ورځی یی په سکو-لاستیك بحثو نو او دلر غونی‌یونان د فیلسو فانو د آثارو په کتلو تیری‌کړی. دوی عقیده در لوده چی پـه کتابو نو کی هر څه را غلی دی اوعلماو ټولو پو ښتنو ته ځوابونـه ور کړی دی . څرنګه چی پـــردی‌مو ضوع بانده‌ی ډیر زیات مګر بـی نتیجی بحثونه و شول یو چــــړی(مبتدی شاګرد) بی حوصلی شو او له خولی نه یی دا خبره وو تــــه :((محترمو استاذانو، راځی‌د آس‌خو- له خلاصه کړو او غاښو نه یی وشمیرو.)) ددی خبری په اوریـدو علماء له ډیره قهره سره تاوشول‌اونږدی و چی چړی سنګسار کـړی. دوی چړی ته وویل : «مفسده، تـه‌غواړی چی بدعت رواج کړی اود

(c) ketabton.com: The Digital Library

لر غونو پو هانو او حکیمانو پر عقل‌او فرا ست باندی ملنه‌ی ووهی!))

ددی قصی له یادونی څخه مقصددادی هغه څوك چی فکر کوی پخوانو حکماوو ټول حقایق او قوا نین‌شرح‌کړی دی او د «شارل مالك» په‌قول: ((اوسنی فلسفی دا پلاتون دفلسفی‌حوا شی دی)) د هغوی دتدریس په سیستم کی ابداع، اختلاف ، او تردید ته مو قع نه ور کو له کیږی .

شاگردان باید ((حقایق)) یادکړی‌اود لر غونوپو هانو د افکاروم‌رغلری دغاړی امیل کړی . ددغه ذهنیت په‌نتیجه کی ابداع د بد عت په نامه‌رټل کیږی او ابتکار ته د کر کی پـــه‌ستر گه کتل کیږی .

دتدریس په دغه ډول سیستم کی‌باید پر حافظه، درسی متن، تکرار، یو اړ خیز استدلال، دگماتیزم، پـه‌ړندو ستر گو تابعیت ، د فر هنگی میراث بی‌حده درناوی، عنعنه‌پر ستی‌روایتونو ، کلاسیك افکارو او کلا ـ سیك میتود او ارزښت باندی تکیه‌وشی . په ژب ښوونه کی دکلاسیك میتود د پیروی نتیجه داده چی د کتاب عبارت‌بایدښه ضبط شی‌پخپله شاگرد ته زیاته مو قع نه ور کوله‌کیږی چی په دی برخه کی له ځانه څه زیات کړی ، مقاله پری ولیکی ، په انتقدای نظر ور ته و گوری‌اود مضمون نیمگړ تیاو ته گو ته‌ونیسی.په دی سیستم کی شاگردد گماتیك (جزمی) فکر کوی‌او خلاق استعدادیی‌نه روزل کیږی . دلو ست په تدریس کی زیات و خت د کتاب د عبارت‌سم لوست اوتشریح ته وقفیږی.

د ښوونی او روزنی اوسنی میتودکتاب ته دیوه مر ستیال په نظـــر گوری . کتاب د تفکر د پاره مواد برابروی او د قضیو مختلف ا ړخونه څیړی مگر د کتاب معلو مات اونتیجه‌گیری د وروستنی او مطلق حقیقت‌په تو گه نه تعبیروی څکه چی پو هنه‌دپرا ختیا په حال کی ده اوزده‌ـ کوونکی کو لی شی‌د خلاق او انتقادی‌فکر په مر سته د پو هنی په پرا ختیا او ژور تیا کی‌ونډه وا خلی .

په کلا سیك میتود کی یوازی منطقی نظم ته ا همیت ور کول‌کیږی او اروایی اړتیا وته چندانی پا ملرنه‌نه کوی . د کلا سیك میتود له مخی دا ډیره پروانه لری چی د شاگردعلاقه او سو یه څنگه ده . کهشاگرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

لەدرس سره علاقه نه ښيي نوداد ښوونکي قصور نه گڼل کيږي .

ماشومان ترڅه دوا هم په ميل نه خوزي مگر دده د زو غتيا دپاره ضروري ده بايد په زورزور کړه شي. که زده کوونکي له درس سره مينه نه لري بايد قهرا ور باندي زده کړي شي . نوی ميتود له دی دول استدلال سره موافقه نه کوی بلکي په دی خبره ټينگار کوی چي تر څه دوا بايد په خوازه کپسول کي وپيچل شي څو زده کوونکي يي په ميل سره وخوري او سنيو علمي تجربو ښودلي ده چي زده کړه د خپگان ، ويري، قهر او نورو هيجاني حالاتو په وخت کي ښه نتيجه نه ور کوی . او سنيو ارواپوهانو ثابته کړي ده چي تشويق دزده کړي د پاره يو لازم شرط دی.

په کلاسيك ميتود کي زده کوونکي دتوجه مرکز نه و ، په داسي حال کي چي د اوسني ميتود له مخي د توجه مرکز بايد پخپله زده کوونکي وی . ښوونکی، کتاب ،د ښوونځي ودانی او نور وسايل، او اداره ټول ددی دپاره دی چي د زده کوونکي دشخصيت د هراړخيز تکامل په لاره کي مرسته وکړي . د ښوونکي وظيفه داده چي دزده کوونکو د استعداد د غوړيدلو د پاره مناسبه زمينه برابره کړي . ددی ورو ستني جملي مفهوم دا نه دی چي ښوونکي دی زده کوونکي وروزي بلکي مقصد دادی چي د زده کوونکو دپاره دی داسي شرايط برابر کړي چي د هغو په رڼا کي شاگرد (پخپله) د خپل پرمختگ لاره و لټوی او هر زده کوونکي د خپل ذوق او استعداد په تناسب په ذهني او جسمي لحاظ تر ممکنه اندازي وده وکړي . د ژب ښووني په ساحه کي ددی خبری نتيجه داده چي زده کوونکي ته دی موقع ور کړه شي خپل مافي الضمير په آزادانه تو گه ښکاره کړي . پر يږدی چي زده کوونکي غلطي وکړي خو بايد وپوهول شي چي غلطي يي کړي ده . بهتره به وی داسي زمينه مساعده شي چي زده کوونکي پخپله خپلي نيمگړتياوي کشف کړي . البته دا کار حوصله غواړي ، انرژی غواړي، او وخت غواړي خو گټه يي دادمخوك چي د تجربي په اساس پخپله خپلي نيمگړتياوي و پيژني پر ذهن باندي يي ژوره اغيزه کوی .

په کلاسيك ميتود کي د نظرئ اوتاملي معلوماتو ونډه زيا تـه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجر بی ته زیات اهمیت نه‌ورکول کیده . «فرا نسیس بیکن»نه راپسه دیخوا تجر بی د نظری تعلیماتو ځای‌ونیو او خبره یو څه افراط ته هم ورسیده مګر ننني علم له تجر بی‌څخه پیل کیږی او دغه تجربه دمنطق په رڼا کی پر مخ ځی .

دتجربی اومجرد فکرمتنا سب‌اومتوازن نقش د علم بنسټ تشکیلوی. بی له عقله تجر به څه مفهوم نه‌لری‌او بی له تجر بی څخه عقل په‌خالیګاه کې واقع کیږی .

له کو م وخت را هیسی چــــی کنترول شوی تجر به او کتنه(مشاهده) دسا ینتفیك خیړ نو د پـاره‌لازمی شرط ګڼل شوی دی په‌بشری او ټو لنیزو پو هنو کی هم د تجربی‌دداخلو لو دپاره زیار ایستل شوی دی . د تجر بی مقصد دا نه دی چی‌هرو مرو دی په لابراتوار کی وی .په هره تجربه کی معمولادری‌مهم‌عوامل‌لیدل کیږی : خپلواك ع امل ، تابع عا مل ، او کنترول شوی عا مل .

د مثال په تو ګه ، مو نږ غواړودافرضیه د تجر بی په واسطه اثبات ته ورسوو چی : تشو یق زده کـړه پر مخ بیایی . په دی فر ضیه کی «تشویق» خپلواك عامل دی، (دزده‌کړی پر مختګ) تابع عا مل دی ،او دکنترول عا مل هغه ټول شیان او حالات دي چی احتمالا د خپلواك‌عامل په‌توګه کار ور کولی شی لکه عمرچی د هغه کموالی او زیاتوالی پرزده کړه باندی اغیزه کوی .

که مونږ یوه پنځه کلن اویو اووه‌کلن ماشوم ته یو ځای درس ور کړو طبیعی خبره ده چی اووه کلن نورمال‌ماشوم درس ښه زده کولی شی. له همدی ا مله باید د ماشومانو عمرکنترول شی او کو ښښ دی وشی چی زده کوونکی د تجر بی په وخت‌کی سره همځو لی‌وی. ځکه‌دااحتمال شته چی دزده کوونکو د عمر د تفاوت په لحاظ مونږ له خپلی تجربی نه غلطه نتیجه واخلو. دزده‌کوونکورو غتیایی حالت هم باید تر کنترول لاندی وی . د انسان په و جود کی‌د ځینو هو رمو نونو ډیر والی او لږ والی هم پر زده کړه باندی اغیزه‌کوی . دزده کوو نکو طبقاتی‌موقف هم په زده کړه کی تاثیر لری . د مثال په تو ګه، په هغو کور نیو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چی کتابونه، مجلې، راډیو ،تلویزیون او د زده کړې نور وسایل موجودوی د ماشوم د معلوماتو ساحه هم پراخه وی او د شتمنو کور نیو ما شومان په ځینو خاصو مواردو کې دزده کړې د پاره زیات چانس لری.

دماشوم پخوا نی معلومات او دلوست لیك سره مخکینی اشنا یی طبعا په زده کړه کی ډیره برخه لری نوله دی کبله د کورنی او چاپیریال وضع باید دکنترول دعا مل په تو گه په نظر کې ونیول شی . د جنس مساله هم کله کله په زده کړه کی اغیزه لری په ځینو فنی چارو کی ښځی دنارینه و په نسبت زیات مهارت پیدا کولی شی او په ځینو نورو کارو کی نارینه تر ښځو د مخه کیدای شی . همدارنگه (ځای) باید په تجربه کی تر کنترول لاندی راشی . په ځینو ځایو کی د زوږاو غالمغال په نسبت دسړی فکر اخلال کیږی . په ځینو ځایو کی سړی ته هیجان پیدا کیږی اوداسی نور .په دی تو گه باید هغه ټــول عوا مل (لکه عمر ،جنس ، اجتماعی، اقتصادی مو قف ، علمی سو یه، د تجربی ځای ، اقلیمی او ارو ایــی حالات ، او دا سی نور) تر کنترول لاندی ونیسو چی زده گوو نکو ته دزد ه کړ ی په برخه کی ښه یا بدچانس ور په برخه کوی .

د ژب ښوونی په اوسنی میتود کې دزده کړې له ځینو پر نسیپونو څخه استفاده کیږی . که څه هم دغه پر نسیپونه مخکی هم راغلی دی خودلته په یی له موضوع سره د ارتباط له مخی په لنډه تو گه راوړو :

۱ــ تشویق دزده کړې دپر مختگ دپاره یو مهم او ضروری شرط دی مگر دغه تشویق باید چی په برابره اندازه وی ځکه په تشویق کی افراط او تفریط زده کړې ته زیان رسوی.

۲ــ انعام او سزا هم په زده کړه باندی اغیزه کوی . لیکن دغه پر ــ نسیپ باید په بشپړه انسانی طریقه تر تطبیق لاندی ونیول شی .جسمانی سزا او سپکاو ی دښوونځ ی او روزنی له هدفونو سره ډیره فا صله لری .

دانعام او سزا پر نسیپ په عمومی ډول در سنت دی خو په تطبیق کې یی باید له خاصو تاکتیکو نو او هیو مانیستی ارزښتو تو څخه استفاده وشی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ تکرارهم زده کړه پرمخ بیایی‌مگر په دې شرط چې په تکرار کې تاکلې ضوابط مراعات شي .

که مونږ سنتر کې پتي‌کړواو زیاروباسو چې د پنځو سا نتي مترو په اندازه کر ښنه وباسو دغه عملیه له‌دوه زره وار هم تکرار کړو نتیجه نه و رکوی‌تر څوچې اندازه‌یی‌نه‌کړواو داراته معلو مه نشي چې اشتباه مو کړې ده که نه .

دېر له پسې تکرار په نسبت څنډه‌لرونکي تکرار ښه نتیجه ورکوی. د مثال په ډول که مونږ یو درس څومیاشتي مخکې سل واره تکرار کړی وی احتمال لری چې اوس به مو له‌یاده وتلي وی خو که هماغه درس مو پنځه و خته شل ،شل واره‌تکرارکړی وی د هیر یدو احتمال یې دلومړ نی تکرار په نسبت کم دی .

٤ـ د همو موادو او موضو عاتوتر مینځ چې ار تباط موجود وی ژر زده کیږی او ددی په عکس بې ربطه‌شیان په حافظه کې ډیر نه‌پاتي‌کیږی د همدغه ار تباط د پیدا کولو دپاره‌نن ورخ کو ښښ کیږی چې تعلیمي نصاب له ژوند ار ورځنیو مسایلوسره اړه و لری . ځینی پو هان په (ارتباط) باندی ټینګار کوی او په‌ښوونه او روزنه کې د هستـــــوی نصاب ملاتړ کوی . د مثال په ډول‌که ددرس موضوع نباتات وی په جغرا فیه کې د مختلفو ځایو نو ، اوپه تاریخ کې‌د مختلفو و ختو نو پر نبا تاتو باندې بحث کـیږی ، پـه‌بیالوژئ کې د نبا تاتو کورنی څیړل کیږی ، د رو غتیا په مضمو ن کې‌د نبا تي خوړو پر غذا يې ار ز ښـت او ګټه باندې خبرې کیږی ، په‌رسم‌کې دنباتو نو شکلو نه انځور یږی او داسې نور .

٥ـ تجر بوی‌او عملی‌درس دنظری‌درس په نسبت ښه زده کیږی. له همدې کبله په ژب ښوونه کې هم‌دنورو علو مو په څیر له لابراتوار ، چا رټونو ، سلا یډونو، فلمونو او داسې نورو تدریسي موادو څخـــــه استفاده کیږی .

٦ـ په زده کړه کې باید د زده کوونکو سویې ته پا ملر نه وشي. هغه لکچر چې‌د زده کوونکو له سویې‌سره عیار نشوی نه وی زده کړه يې مشکله ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې نصاب

څرنګه چې علوم او فنون ورځ په ورځ انکشاف کوي او د نړۍ په حالاتو کې کال په کال بدلون راځي نو ښايي چې پر تعليمي نصاب هر وخت نوې کتنه وشي . البته په ځينو پوهنو کې چې پر احصائيوي او سياسي تحولاتو باندې بحث کيږي واقعيتونه ډير ژر بدليږي . د مثال په ډول ، په دې وروستيو کلونو کې په افريقا کې يو زيات شمير هيوادونه خپلواک شوي دي ، په ځينو نورو کې سياسي رژيمونو تغيير کړی دی همدا رنګه د نړۍ نفوس ، توليدات د توليد وسيلې ، سياسي وضع او داسې نور تقريبا په هر کال يا دوو کلونو کې توپير پيدا کوي نو له همدې امله د سياسي او اقتصادي جغرافيې کتابونه بايد ژر ژر نوي شي . د دې په خلاف ، د لرغونې تاريخ د پاره د دې ضرورت نشته چې هر کال دې درسي کتابونه له سره وليکل شي . البته د دې خبرې معنا دا نه چې ګويا د لرغوني تاريخ په باب معلومات انکشاف نه کوي . په کيميا ، فزيک ، طب ، تکنالوجي او د طبيعي علومو په نورو څانګو کې هم هر وخت انکشافات مينځ ته راځي او د پوهنو ساحه پراخيږي . له دې کبله تعليمي نصاب او پروګرامونه همېشه نوې کتنه غواړي .

ليکن يو زيات شمير هيوادونه نه دي توان نه لري چې تعليمي پروګرامونه له علمي انکشافاتو سره عيار کړي . د دې نيمګړتيا د مخنيوي يوه غوره لاره دا ده چې ښوونکي او کتابخانې په مهمو اختصاصي مجلو کې چې نړيوال شهرت لري ګډون وکړي او خپل معلومات زده کوونکو ته ور انتقال کړي .

د ژبې د متونو په باره کې بايد ووايو چې ژبنې هنرونه د ځينو نورو پوهنو په تناسب زيات تحول نه کوي يوازې د ميتودو لوجي په برخه کې د زيات پرمختګ امکانات شته . په دې اساس پر درسي کتابونو باندې نوې کتنه زياتره د ميتودولوجي او کله کله د سياسي بدلونونو له امله مينځ ته راځي . يو زيات شمير عوامل د ژبښوونې پر ميتود باندې اغيزه کوي . مثلا بنايي د عنعنوي ګرامر ځای نوی ګرامر ونيسي ، يا دا چې د تدريس نوي ماشينونه او د ژبنې لابراتوارونه د ښوونې د اسانتيا د پاره اختراع

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومنل نظريې نوې ښېنې کې پوهنه اروا په کړي دزده ياداچې ، شي شي.

په تعليمي نصاب کې معمولا دا لاندې درې اصله په نظر کې نيول کيږي.

۱ـ دټولنې اقتصادي ، سياسي، ټولنيزې او فرهنګې اړتياوې.

۲ـ دزده کوونکي علمي ، ذهني بدني ، اخلاقي، او ايستيتيکي اړتيا وې.

۳ـ دهرې پوهنې ميتود ولوژيکې غوښتنې.

لومړی اصل د دولت له سياسي او اقتصادي تګلارې سره اړه پيدا کوي اوتر پلان لاندې راځي :

په مترقي ټولنو کې چې د پلا نګذاري سيستم معمول دی: تعليمي نصاب په ټاکلو سا حو کې ديرسو نل روزنه په نظر کې نيسي اود ټو- لنې اړتياو ته ځواب ور کوي.

په دوهم اصل کې دفرددشخصيت هراړ خيز تکامل په نظر کې نيول کيږي . ښېنې بورژوا ايډيالوجيستان پرو پاګند کوي چې ګويا په مترقي ټولنو کې (چې دنايا نکولې لاره يې غوره کړې ده)دفرد اړتياو ته پا ملرنه نه کيږي او يوازې دټولنې اړ تياو ته اهميت ور کول کيږي . دا خبره په ناوړه شکل طرح شوې ده اوزيات بحث غواړي خو دلته بايد دو- مره ووېل شي په مترقي ټولنو کې دفردي ګټو او ټولنيزو ګټو تر مينځ تضاد نشته . د دې ټولنې شعار دا دی : «يو دټولو دپاره اوټول ديوه دپاره .)) يعنې هر څوك چې کار کوي ګټه يې ټولو ته رسيږي اوټول چې کار کوي ګټه يې هر يوه تـــه رسيږي.

دريم اصل دې واقعيت ته اشاره کوي چې هره پوهنه د ښېونـــې اوږ نېوونې دپاره ځانته ځلا ميتودولوژي لري . دکتاب په ليکلو کې بايد دهرې پوهنې دخېړنې له اړونـــدو اصولو سره سم درسي متون تيار او برابر شي .دکتاب له ليکلو نه مخکې بايد هغه واقعيتو نه ، ارزښتو نه ، مفکورې ، علمي مفهومو نه اوجها نبينې چې زده کوو نکو ته ورښوول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي تثبیت شي او له هغې ورو ستنه داسې موضوعګانې وټاکل‌شي چې د پورتنیو هدفونو له سرته‌رسولو سره مرسته کوي .

د درسي کتاب په‌لیکنه کې ترکومځایه چې ممکنه وي باید محلي‌اړ — تیاوې په‌نظر کې وساتلې شي . په‌کومو هیوادو نو کې چې د پوهنې متمرکز سیستم منل شوی وي بایدزیار وایستل شي‌چې دهرځای‌اوسیمې اړتیاوې په درسي کتاب‌کې منعکسې‌شي . کله چې نوې درسي کتـــاب لیکل کیږي باید یوځلې پخوانـــي‌کتابونه هم په انتقادي نظر وکتل شي . هغه موضوعګانې چې تعلیمي‌ارزښت لري او دنوی پرو ګرا م له هدفونو سره سمون لري باید پـــه‌نویو کتابونو کې هم راشي .

د ژبنیو مهار تونو دنصاب پـــه‌باره کې ځینې یادو نې :

دژبې د فنونو په نصاب کې مونږدا لاندې پوښتنې تر ځیړ نې لاند ې نیسو . :

۱— آیا د لومړ نیو ښوو نځیو دژب ښوونې دتعلیمي نصاب مقصـــد یوازې باسواده کول دي ، کـــه دراتلونکو سویو دپاره چمتو کول او یادوارِه ؟ هغه پوهان چې د لومړ نیوښوو نځیو نصاب جوړ وي باید دغه پو ښتنه له ځان سره حل کړي چې‌دلومړ نیو ښوو نځیو د ژب ښوونې پرو ګرام یوازې دنوعیت په لحاظ‌دمنځنیو ښوو نځیو له پرو ګرام‌سره توپیر لري که ددرجې او سویې لـــه‌مخې ؟

۲— دژبې په‌نصاب کې بایددهرې‌ژبې ځانګړ تیاوې او جوړ ښت په نظر کې ونیول شي .

تر کومې اندازې چې امکان ولري‌د ژب ښوونې نصاب دې دهرې‌ژبې خصو صیاتو او ادبې‌غنې‌اوذخیرې ته‌پاملرنه وکړي او له پاسیف‌تقلید څخه دې ډډه وشي . د دې مطلـــب‌دتوضیح دپاره به دوو ټکوته‌اشاره کفایت وکړي : په‌لومړي مثال کې‌به‌د پښتو او انګریزي ژبو ځانګړ — تیاوې وګورو . په‌انګریزي کـــې‌بیلګه یې (نمونه یې) جملې یوټا— کلې ګرامري نظم‌لري اوکه دغه نظم‌نه څوك تیرې وکړي نو هغه غلطي ګڼله کیږي . په‌پښتو کې زیاتـــه‌آزادي لیدله کیږي خو بیاهم نظـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یومخی لەنظره نەلویږی .دمثال په توگه ،د پښتو په لاندی جلمەکـــی
مونږ کولی شود کلمو موقعیت تـەتغییرورکړ و بی له دی چی پەمعنا
کیپی کوم څرگند توپیر ولیدلشی:
۱ـ مادرته نه وو ویلی چی زه داکار نشم کولی ؟
۲ـ مادرته ویلی نەوو چی زه داکار نشم کولی ؟
۳ـ مانه وو درته ویلی چیزه داکار نشم کولی ؟
٤ـ مانه وو ویلی در ته چی زەداکار نشم کولی ؟
٥ـ ماویلی نه وو در ته چی زەداکار نشم کولی ؟
٦ـ ما در ته ویلی نه وو چی داکار زه نشم کولی ؟
۷ـ ماویلی درته نه وو چی زەداکار نه‌شم کولی ؟
۸ـ ما درته ویلی نەوو چی زه داکار کولی نشم ؟
په انگریزی ژبه کی مونږ له ځینوموارد و پرته د کلمو نظم ته تغییرنه
شوور کولی . پەپښتو کی داسی مثالونه ډیر پیدا کیږی چی کلمی په
آزادانه توگەخپل موقعیت بدلو لیشی .

یوبل مثال :
۱ـ که بیا می هلته ولیدی ...
۲ـکه هلته می بیا ولیدی ...
۳ـ هلته که می بیاولیدی ...
٤ـ که می هلته بیاولیدی ....
٥ـ بیامی که هلته ولیدی ...
٦ـ که می بیا هلته ولیدی ...
۷ـ بیا می هلته که ولیدی ...
۸ـ هلته می که بیاولیدی ...
۹ـ هلته می بیا که ولیدی ...
۱۰ـ بیا که هلته می ولیدی ...
دپور تنیو جملو دویلو په وخت‌کی باید خچ (فشار) ته پاملر نـــه
وشی .دمثال په ډول ، په دی فقره‌کی: «کەبیا می هلته ولیدی » خـچ
پر (بیا) باندی راځی او که په(هلته)باندی خچ راشی (شرط) تغییرکوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ځانته پیله (جزا) غواړي.دپور تنی فقري لسم شکل دادی :(بیاکه هلته می ولیدی ...) خو پهدی ورو ستنی جمله (بیا) معترضه بهه پیدا کوی او دانګریزی by the wayپه معنا راځي . په دی صورت کیدجملی تنقیط باید داسی وی: ((بیاکه هلته می ولیدی ...))

دپښتو ژبی یوه بله مهمهځانګړ تیا دادهٔ چی ددری ژبی په خلافدغی ژبی مشکلات زیاتره افقی دی نهعمودی .په بله ژبه ، څوك چی دپښتو محاوروی ژبه زده کړی پــهلیکنی ژبه کی له ستونزو سره ډیر زیات نه مخامخ کیږی . په دری کیلیکنی ژبه ډیری درجی لری . ځینی کتابونه ، په تیره کلا سیك آثاریډیر مشکل دی چی یوازی دتخصص خاوندان په پوهیږی او عام خلــكمفهوم نشی ځنی اخیستلی . پــه پښتو کی د دغسی آثارو شمیــــرمحدود دی .

۳ــ دلومړی توګلی په لوست کیباید داسی لغتو نه استعمال شی‌چی شپږ کلن او اووه کلن ماشو مانپری‌وپوهیږی . داکار باید د هیواد په هر ګوټ کی دپراخی سروی پهتوګهوشی او ترممکنی اندازی دیزیاتـ وایستل شی چی په دی توګـــه دکوچنیانو معیاری ژبه لاسن تهراشی پهدی برخه کی بنایی چی دادبیاتواو بشری علومو د پوهنځی د ژبی له اطلس څخه هم استفادهوشی .

٤ــ دعلمی تجربی په اساس‌بایدداخبره اثبات ته ورسیږی چی دتوــ ریو د پیژندلو طریقه بنه نتیجهور کوی او که د هغی پر ځای فونیمیك سیستم غوره دی .په دی وروستنی‌سیستم کی زده کوو نکو ته دتوریو (حروفو) دنوم پر ځای دتوریـــــوآوازونه ور ښوول کیږی : په دی کی شك نشته چی په اروپایی ژبوکی دغه وروستنی میتود معمول دی خو پهپښتو او دری کی چی تور ی‌سره ګډیږی او داروپایی ژبو پهشان بیل بیل نه لیکل کیږی باید پهپتوسترګو دغه میتود تطبیق نشی‌بلکی دتجربوی میتود په واسطه دا دواړهمیتودو نه واز مویل شی.

۵ــ یوه بل تکی ته تر اوسههیڅ‌پام نه دی شوی او هغه دا چی کهپه لومړی سر کی ماشومانو تهلوست‌په جلا جلا تورو (حروفو) ولیکل شی او په وروستیو سویو کی سرهګډ شی نتیجه بهیی څنګه وی ؟ په دی برخه کی یوه علمی تجربــــهضروری بریښی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ــ دلومړ نيو ښوو نځيو او سنی کتابونه په چاپي تورو خپاره شوی دی اود نستعليق په ځای له‌نسخ څخه کار اخيستل شوی دی . په دی باره کی هم غور په کارد یچی د لومړيو ټولګيو د لوست کتاـ بونه دی په‌نستعليق یا نسخ وليکل‌شی .ځينی کسان ديوه خاص ليك دود پلويان دی او هغه داسی دی‌چی‌نسخ او نستعليق دواړه يی سره ترکيب کړی دی .

٧ــ دلوست په اوسنيو کتابــوکی د کلمو ترمينځ فاصله نشته. په اروپايي ژبو کی بی‌له فاصلی لوست‌ناممکن غوندی ښکاری . په پښتـو کی باید د علمی تجربی په اساس داسی څيړنه وشی چی آيا زده ـ کوونکی فاصله لرونکی متن ښه لو ستلی شی او که بی فاصلی .

(پای)

يادونه :

په دی ليکنه کی د مأخذو نـو نومونه په متداول او متعارف‌سيستم سره نه‌دی ښوول شوی ځکه چی‌درسالی اصلی مقصد په هيواد کی د ژبنيو پرابلمو نو تشخيص او له‌هغو سره آشنايی ده . سره له دی په دی اثر کی له يو څو مأخذونـو څخه زياته استفاده شوی ده چی په لاندی توګه يی معرفی کوم :

1. Ernts R. Hilgard, Gordon H. Bower. Theories of Learning, third edition. New York. ACC, 1966

2. Nina Talyzina, The Psychology of Learning, Progress Publishers, Moscow, 1981.

3. M. Rosenthal and P. Yudin, A Dictionary of philosophy, Progress Publisher, Moscow. 1967.

4. Harold W. Bernard, Psychology of Learning and Teaching, Mc Grow-Hill Book Company, 1965

٥ــ نرمان ل . مان ، اصول‌روا نشناسی ، ترجمه و اقتباس دکترـ محمود ساعتچی ، جلد دوم، چـاپ‌دوم ، چاپخانه سپهر ، تهـــران ، ٢٥٣٥ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخ
سریزه	۱
لومړی برخه ـ ژبه	۵
دژبې ماهیت	۲۰
ژبه د ژبپو هانو په‌نظر کی	۲۳
ژبښوونه او ژبپوهنه	۲٤
دوهمه برخه : د زده کــــړی اروا پوهنه	۲۷
دزده کړی نظریې	۳٤
دتارن ډایك دزده کړی نظریه	٤۰
دپاولوف دزده کړی نظریه	٤٥
دگیشتالت اروا پوهنه	۵۰
دزده کړی ځینی عمو مـــــی پرنسیپونه	۵۸
دریمه برخه : ژبښوونه	٦٦
ماشومان اوژبه	٦۸
ژبنی مهار تونه	۷۰
زمون په‌تولنه کی د ژبښوونـــی‌پسں منظر	۷۸
د ژبښوونې څوانی او اوسنـــی‌میتودونه	۸٦
د ژبنیو مهار تونو نصاب په‌باره‌کی ځینی یادونی	۹٤

یادونه : د ۳٤ مخ دعنوان له‌پاسه «دوهمه برخه » زیاته ده حذف دی

Rashad

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتی مطبعه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library